

T. C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
İSLAM HUKUKU BİLİM DALI

İBN CÜZEY'İN *el-KAVÂNÎNU'L-FIKHÎYYE* ADLI ESERİNDE İBADETLER
ALANINDA ŞÂFÎ'YE NİSBET EDİLEN GÖRÜŞLERİN TAHKİK ve
DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
DOÇ. DR. NECMEDDİN GÜNEY

HAZIRLAYAN
EMİNE ERASLAN

KONYA 2024

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Emine ERASLAN		
	Numarası	22810601968		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri / İslam Hukuku		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	İBN CÜZEY'İN EL-KAVÂNİNÜ'L-FİKHİYYE ADLI ESERİNDE İBADETLER ALANINDA ŞÂFİİ'YE NİSBET EDİLEN GÖRÜŞLERİN TAHKİK ve DEĞERLENDİRİLMESİ			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

EMİNE ERASLAN

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Emine ERASLAN		
	Numarası	22810601968		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri / İslam Hukuku		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Necmeddin GÜNEY		
Tezin Adı	İBN CÜZEY'İN EL-KAVÂNİN'UL-FIKHİYYE ADLI ESERİNDE İBADETLER ALANINDA ŞÂFİİ'YE NİSBET EDİLEN GÖRÜŞLERİN TAHKİK ve DEĞERLENDİRİLMESİ			

Bu çalışmada, İbn Cüzey'in telif ettiği ve hilafiyat türünden sayılan el-Kavânin'ül-fikhiyye'nin ibadet bölümünde İmam Şâfiî'ye nispet edilen görüşlerin tahkik edilmesi ve değerlendirilmesi yapılmıştır. Çalışmamız bir giriş, iki bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Giriş bölümünde; araştırmanın konusu, önemi, amacı, yöntemi ve kaynakları hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmanın birinci bölümünde, öncelikle, İbn Cüzey'in hayatı, kendisinden ilim aldığı hocaları, öğrencileri, kaleme aldığı eserleri, şahsiyeti incelenmiş, ardından çalışmamıza konu olan eseri tanıtılmıştır. İkinci bölümde, eserin ibadet bölümleri ile sınırlı olmak üzere el-Kavânin'de İmam Şâfiî'ye nispet edilen görüşler incelemeye tabi tutulmuş, Şâfiî mezhebi kaynaklarına müracaat edilerek bu bilgilerin doğruluğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırma neticesinde İmam Şâfiî'ye 234 atıf yapılmış bu atıfların 206 tanesinde isabet edilirken 20 tanesinde isabet edilmediği görülmüştür. Sonuç bölümünde ise yapılan atıfların doğruluk oranı tablo halinde verilerek elde edilen bulgular paylaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Şâfiî Mezhebi, Hilâf, İslam Hukuku, İbadet

ABSTRACT

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Emine ERASLAN		
	Student Number	22810601968		
	Department	Temel İslam Bilimleri / İslam Hukuku		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Doç. Dr. Necmeddin GÜNEY		
Title of the Thesis/Dissertation	THE EXAMINATION AND EVALUATION OF THE VIEWS ATTRIBUTED TO AL-SHAFII IN THE FIELD OF WORSHIP IN IBN JUZAYY'S WORK AL-QAWANIN AL-FIQHIYYA			

In this study, the views attributed to Imam Shafi'i in the sections on worship in al-Qawanin al-fiqhiyya, which was compiled by Ibn Juzayy and is considered a type of al-hilafiyat, were investigated and evaluated. Our study consists of an introduction, two chapters and a conclusion. The introduction discusses the subject of the research, the objectives it aims to achieve, and the methodology the research. The first section examines the life of Ibn Juzayy, the scholars from whom he received his education, his students, the works he authored, his personality; it also introduces the work that is the subject of our study. The second section is limited to the examination of the views attributed to Imam Shafi'i in the sections on worship within the work. The accuracy of these views has been verified by consulting the sources of the Shafi'i school. As a result of the research, 234 references were made to Imam Shafi'i and 206 of these references were found to be accurate while 20 were not. In the conclusion section, the accuracy rate of the references is given in a table and the findings are shared.

Keywords: Shafi'i School, Legal Controversy, Islamic Law, Worship

KISALTMALAR	vii
ÖNSÖZ.....	viii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	5
İBN CÜZEY'İN HAYATI VE <i>el-KAVÂNÎNU'L-FIKHÎYYE</i> ADLI ESERİ.....	5
I. İBN CÜZEY'İN HAYATI.....	5
A. İsmi, Doğumu ve Nesebi.....	5
B. Hocaları ve Yetiştirilmesi	5
C. İlmi ve Edebi Kişiliği	8
D. Öğrencileri.....	9
E. Eserleri	11
F. Vefatı.....	12
II. <i>el-KAVÂNÎNU'L-FIKHÎYYE</i> ADLI ESERİ.....	13
A. Eserin Adı.....	13
B. Baskıları	13
C. Üslûbu	13
D. Kitabın Tasnifi ve Bölümleri.....	14
E. Dayandığı Kaynaklar.....	16
F. Eserin Değerlendirilmesi.....	17
İKİNCİ BÖLÜM.....	18
<i>el-KAVÂNÎNU'L-FIKHÎYYE</i> ADLI ESERDE İBADETLER ALANINDA İMAM ŞÂFÎ'YE NİSBET EDİLEN GÖRÜŞLER	18
I. TAHÂRET ve NAMAZ.....	18
A. Tahâret.....	18
B. Namaz.....	30
C. Cenaze	50
II. ZEKÂT ve ORUÇ	53
A. Zekât.....	53
B. Oruç ve İ'tikâf	56
III. HAC ve CİHAD	60
A. Hac	60
B. Cihad	65

IV. DİĞER MESELELER.....	68
A. Yemin ve Adaklar	68
B. Yiyecekler, İçecekler, Av ve Kurbanlar	72
C. Kurban, Akıka ve Sünnet	76
SONUÇ	79
BİBLİYOGRAFYA	81

KISALTMALAR

b. : Bin

c. : Cilt

DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İstanbul 1988.

h. : Hicrî

İFAV : İlahiyat Fakültesi Vakfı

M.Ü. : Marmara Üniversitesi

ö. : ölüm tarihi

s. : sayfa

ty. : yayım tarihi yok

vb. : ve benzeri

yy. : yayım yeri yok

ÖNSÖZ

Bismillâhirrahmânirrahîm

İnsanoğlu merakla var olmuştur. İslam dininin ilme verdiği önemle insanlar okumuş, araştırmış ve ilmi birikimlerini aktarmışlardır. Bu birikimle oluşan fıkıh literatüründe usûl ve furû alanında eserler verilmiştir. Furû alanındaki eserlerden bazıısı mezhebe dair bilgiler verirken bazıısı da farklı mezheplere dair ihtilafları ele almıştır. Bunlar ise hilâf türü eserler olarak bilinmektedir.

Hilâf ilmi fıkıh kavramlarının tanımlanması, çerçevelerinin açık biçimde ortaya konması ve olgunlaştırılmasında önemli bir fonksiyon icra etmiştir. Ortaya konulan görüşlerin pratik faydaları ve hikmetleri üzerinde geniş biçimde durulması, İslam hukukunun meselelerinin felsefesini de ortaya çıkarmıştır. Ayrıca bu ilim mezhep taassubunu kırarak, günlük uygulamalarda diğer mezheplerin görüşlerinden istifade etmeyi kolaylaştırmıştır.

İbn Cüzey'in *el-Kavânînu'l-fıkhiyye* adlı eseri hilâfiyat türünden bir eserdir. Eserde müellif Mâlikî mezhebinden başka Hanefî, Şâfiî ve Hanbelî mezhepleriyle sahâbi ve tabîinden alimlerin görüşlerine de yer vermiştir. Eserde mezheplere yapılan atıflarda bazen zayıf olan görüşün aktarıldığı, bazen mezhep imamının eski görüşünün aktarıldığı bazen de mezhepteki başka alimlerin görüşlerine yer verildiğini görmekteyiz. Bu çalışmada sadece İmam Şâfiî'ye atfedilen görüşlerin tahkikini yapma gayretini taşımaktayız.

Araştırmanın birinci bölümünde, müellif İbn Cüzey'in hayatı, hocaları, öğrencileri ve ilmi kişiliği hakkında genel bilgiler sunmaya çalıştık. İkinci bölümünde, İmam Şâfiî'ye yapılan atıflar ve bu çerçevede Şâfiî kaynaklarda geçen konuyla ilgili görüşleri aktarmaya çalıştık. Sonuç bölümünde ise elde ettiğimiz istatistiksel bilgileri paylaştık.

Çalışmayı yaparken elimden gelen gayreti göstermeme rağmen eksiklerim ve hatalarım olacaktır. Çalışmamın, konuyla ilgili çalışmak isteyenlere katkı sağlaması ümidiyle, tezimde desteğini esirgemeyen, motivasyonumu kazanmama yardımcı olan danışmanım Doç. Dr. Necmeddin GÜNEY'e, savunmada değerli görüşleriyle çalışmama katkı sağlayan Doç. Dr. Huzeyfe ÇEKER'e, Doç. Dr. İsmail BİLGİLİ'ye, Doç. Dr. Mahmut SAMAR'a ve tezi inceleyip fikir veren eşime teşekkürü bir borç bilirim.

Gayret bizden, muvaffakiyet Allah'tandır.

Emine ERASLAN

Konya - 2024

GİRİŞ

I. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Mezheplerin oluşumu ile ekoller arasındaki farklılığı tespit etme çalışması, ilm-i hilâfın doğuşuna sebep olmuştur. Âlimler kendi mezhepleri ile bir diğer mezhep arasındaki farklı gördükleri noktaları derlemiş ve bu alanda bir edebiyatın oluşmasını sağlamışlardır.

Hilâf ilmi herhangi bir görüşü körü körüne savunmak veya karşı görüşü yıkmaya çalışmak yerine, gerçeğe ulaşmak, sistematik ve metodolojik bütünlüğü ve tutarlılığı test etmek gibi olumlu amaçlar için kullanıldığında faydalı sonuçlar vermiştir. Herhangi bir fakihin farklı mezhep imamına veya mezhebin görüşüne dair yaptığı atıflar her zaman teyide ihtiyaç duymuştur.

Bu çalışmada ele alacağımız konu, İbn Cüzey'in hilâfiyyât türü sayılan *el-Kavânînu'l-fıkhiyye* adlı eserindeki ibadetler bölümünün, İmam Şâfiî'ye atfettiği görüşlerin tespiti, Şâfiî kaynaklardan tahkik edilmesi şeklindedir. *Kavânîn*'deki tüm görüşleri çalışmamız, bu çalışmanın maksadını aşmaktadır. Bu nedenle sadece ibadetler bölümündeki görüşleri çalışmayı uygun gördük.

II. AMACI VE ÖNEMİ

Fakîhlerin hilâf ilmi ile ilgili eserlerinde, diğer mezhebin görüşünü beyan ederken, kimi zaman ihtilâf noktalarını öne çıkarılabildiği, kimi hususlara değinirken eksik veya farklı ifade etmek suretiyle ihtilâfların olduğu tespit edilmiştir. Bu sebeple kimi konularda hakikî bir hilâfın olduğunu düşünmek okuyucuyu yanılgıya düşürecektir. Mâlikî mezhebinde önemli bir yeri bulunan *el-Kavânîn* eseri başvuru kaynaklarından biridir. Dolayısıyla bu kitabı okuyanlar, diğer mezheplere ait atıfları da görecektir. Çalışmamızın amacı, Mâlikî mezhebine müntesip olan bir fakîh İbn Cüzey'in İmam Şâfiî'ye ait görüşleri ifade etmede durduğu noktayı tespit etmektir.

III. KONUyla ALAKALI KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

İlk örneklerini h. 2. asırdan itibaren görebildiğimiz hilâf ilmi, tarih boyunca farklı isimlerle anılmış olup ilmi ihtilaf, cedel ve hilâfiyyât şeklinde eserlerde zikredilmiştir. Ancak bu üç isimlendirmede bir çeşit yaklaşım tarzı farklılığı dikkat çekmektedir. Eserimiz sadece görüşleri beyan etme şeklinde olduğu için ilmi ihtilaf olarak adlandırılabilir.

Tabiîn döneminden sonra fetvâ verecek kişide, özellikle önceki alimlerin görüşlerini bilme durumu aranmıştır. Bu durum da mevcut farklı görüşlerin bir araya gelmesine vesile olmuştur. Burada önemli olan görüşleri savunmak değil, onları gerekçesiyle bilmektir. Bazı kaynaklarda sahâbe, tabiîn ve ilk dönem müçtehidlerin ihtilaf barındıran görüşleri “el-hilâfî'l-âlî” olarak geçmektedir. Bu kaynaklardan biri İbn Cüzey’in *el-Kavânînu'l-Fıkhiyye* isimli eseridir.

İbn Cüzey’in biyografisi ve eserleri hakkında bize bilgi sağlayan eserlerden başlıcaları şunlardır:

- Askalânî, İbn Hacer, Ebu'l-Fadl Şehabeddin Ahmed b. Ali (ö.852/1449), *ed-Dürerü'l-kâmine*, Meclisu Dairetü'l-mearifi'l-usmani, Saidabad 1972.
- İbnü'l- Hatîb, Lisânüddîn (ö.776), *el-İhâta fî Ahbâri Gırnâta*, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut 1424.
- Kehhâle, Ömer Rıza (ö.1408), *Mu'cemu'l-müellifîn*, Dâru İhyâu't-turasi'l-'arabi, Beyrut ty.
- Kettânî, Abdülhay (ö.1382), *Fihrisü'l-fehâris*, Dâru'l-ğarbi'l-islâmî, Beyrut 1982.
- Makkarî, Şihâbüddîn et-Tilimsânî (ö.1041), *Nefhu't-tîb*, Dâru's-Sadr, Beyrut 1900.
- Özel, Ahmet, “İbn Cüzey”, *DİA*, 19/406-407.

İbn Cüzey'in tefsiri üzerine yapılmış pek çok çalışma bulunmaktadır. Fıkıh eserleri üzerine yapılmış çalışmalar ise şu şekildedir:

- Hazar, Fatma, "İbn Cüzey el-Gırnâfî'nin el-Kavânînu'l-Fıkhiyye İsimli Eserinde Fıkıhî Hükümler ile Ahlâkî Hükümlerin İççeliği" VI. Uluslararası Dini Araştırmalar ve İnsan Sempozyumu, Turkey, 2021.

- Oruç, Muhammed Ferruh, “İbn Cüzey ve Takrîbü’l-vüsûl ilâ ‘ilmi’l-usûl Adlı Eserinde Usûl-ı Fıkha Dair Görüşleri” *Mizanü’l-Hak: İslami İlimler Dergisi* 17 (December 2023), 85-116. <https://doi.org/10.47502/mizan.1366426>.

IV. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

Furû fıkıh eserleri ibadetten muamelâta, nikâhtan ferâiz bahislerine kadar pek çok konuyu ihtiva etmektedir. “Kitâb” dediğimiz bir bölümde yüzü aşkın meseleye rastlamak mümkündür. Bu sebeple çalışmamızı günlük hayattan sayılan ve toplum içinde önemli yer tutan ibadetler çerçevesinde sınırlamayı uygun gördük. Buna göre toplamda 234 meselede İmam Şâfiî’ye nispet edilen görüşlerin Şâfiî kaynaklarda nasıl yer aldığını incelemiş bulunmaktayız.

V. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

İbn Cüzey’in *el-Kavânînu’l-fıkhiyye* adlı eserinde Şâfiîlere atfedilen görüşlerin incelemesini yaptığımız bu çalışmanın girişinde çalışmanın konusu, kapsamı, amacı ve önemine dair kısa açıklamalara yer verdik.

Birinci bölümde ilk olarak, İbn Cüzey’in hayatı, ilmi kişiliği ve çalışmaları hakkında bilgi vermeye çalıştık. Akabinde ise, *el-Kavânînu’l-fıkhiyye* isimli eserin teknik tanıtımı yanı sıra meseleleri ele alış biçimi, eserinde bir hilâf türü olarak kime hitap ettiği ve nihai olarak ihtilâflı meselelerde diğer mezhebin görüşünü ve delillerini ifadede meylettiği yöntem hakkında bilgi vermeye çalıştık.

İbn Cüzey’in İmam Şâfiî’ye atfettiği görüşleri *el-Kavânînu’l-fıkhiyye*’nin “ibadetler” bölümünü okuyarak tespit ettik. Konuları İbn Cüzey’in kitabındaki sıralamasını gözeterek çalıştık. Her konunun başında önce isabet edilen görüşleri sonrasında isabet edilemeyenleri sıraladık. İsalet edilemeyenlerle ilgili değerlendirmelerimizi ekleyerek çalışmayı tamamladık. Görüşleri incelerken öncelikle İmam Şâfiî’nin *el-Ümm* adlı eserine baktık. Bulamadığımız meselelerde Şâfiî mezhebinin temel kaynağı sayılan Müzenî’nin *el-Muhtasar*, Şîrâzî’nin *el-Mühezzeb*,

Râfî'nin *el- 'Azîz*, Nevevî'nin *el-Mecmu'* ve Şirbînî'nin *Muğni'l-Muhtâc* gibi eserlerine başvurduk. Kaynakları çalışırken kronolojik sıralamaya uymaya özen gösterdik.

BİRİNCİ BÖLÜM

İBN CÜZEY'İN HAYATI VE *el-KAVÂNÎNU'L-FIKHÎYYE* ADLI ESERİ

I. İBN CÜZEY'İN HAYATI

A. İsmi, Doğumu ve Nesebi

Tam adı Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Abdullah b. Yahyâ b. Abdurrahmân b. Yûsûf İbn Cüzey el-Kelbî el-Gırnâtî'dir. İbn Cüzey 9 Rebûlâhîr 693 (9 Mart 1294) salı günü Endülüs'ün başkenti İşbiliyye'de doğmuştur.¹ Lakabı Ebu'l-Kâsım'dır. Mâlikî mezhebinin en meşhur fakîhlerindedir. Dedelerine nispetle İbn Cüzey olarak anılmaktadır. Tarihçiler onun Arap kökenli olduğu konusunda ittifak etmiştir. Nesebi Himyerî bölgesindeki Kelb kabilesine dayanmaktadır.²

İbn Cüzey'in atalarının Endülüs'e yerleşmesi hicri 120'li yıllara denk gelmektedir. Ataları İşbiliyye'nin güneybatısındaki Velbe'ye 125-127 yılları arasında yerleşmiştir. Araştırmalar bu ailenin Gırnata'ya yerleşene kadar Endülüs'ün birçok şehrini gezdiğini göstermiştir. Hicrî 6.yy. ortasında Ceyyân şehri konakladıkları şehir olmuştur. Kendisi elimizdeki bu eserde atalarından biri olan Ebû Bekr Yahyâ b. Abdurrahmân'ın bu şehirde h.540 yılında kâdî olduğunu belirtmiştir.³

B. Hocaları ve Yetiştirilmesi

İbn Cüzey soylu ve ilimde kökenli bir evde yetiştiği için küçük yaşından itibaren başta babası olmak üzere birçok hocadan ilim tahsil etmiştir.⁴ Makkarî (ö.1041/1632), *Nefhu't-tîb* adlı eserinde Benî Cüzey hanesinin büyük, Fas ve Endülüs'te tanınan bir aile olduğundan bahsetmiştir. İlimle donatılmış bir çevrede yetişmesinin çocukluk çağından itibaren ilme yatkın olmasına etkisi olmuştur. Bilgileri toplayıp kaydetmekle uğraşmıştır.⁵ Ayrıca kaynaklar onun zamanının çoğunu geçirdiği zengin bir kütüphaneye sahip olduğunu

¹ Makkarî, *Ezhârü'r-riyâz*, 3/187.

² "İbn Cüzey el-Mâlikî", *el-Mevsûatü'l-fikhiyye*, 1/327; İbnü'l-Hatîb, *el-İhâta*, 1/52, 3/10.

³ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye (muhakkikin önsözü)*, 18; Makkarî, *Ezhârü'r-riyâz*, 3/185; Makkarî, *Nefhu't-tîb*, 5/514; İbnü'l-Hatîb, *el-İhâta*, 3/10.

⁴ İbnü'l-Hatîb, *el-İhâta*, 1/52.

⁵ İbnü'l-Hatîb, *el-İhâta*, 3/11.

aktarmıştır. İbn Cüzey kıraat, tefsir, hadis, fıkıh usûlü ve usûlü'd-dîn gibi farklı ilimlerde derinleşmiştir. Şair ve edib yönü de bulunmaktadır.⁶

Kaynaklarda zikredilen başlıca hocaları şunlardır:

1. Ebû Ca'fer Ahmed b. İbrâhîm b. ez-Zübeyr es-Sekafî el-Gırnâtî (ö.708/1308).⁷ Kıraat, tefsir, fıkıh ve hadis âlimlerindedir. İbn Cüzey ondan Arapça, fıkıh, hadis ve Kur'an dersleri almıştır.⁸ İbn Cüzey tefsirinde onun hakkında şu cümleleri kullanmıştır: “*Kur'an ilimleri Endülüs ve civarındaki bölgede âlim Ebu Ca'fer İbnü'z-Zübeyr ile tamamlanmıştır. Hayatını Kur'an'a hizmete adanmıştır. Allah ona bol ilim, ince anlayış ve muhakeme gücü vermiştir.*”⁹

2. Muhammed b. Ahmed b. Dâvud b. Mûsâ b. Lahmî el-Kemmâd (ö.712/1312).¹⁰ Zühd sahibi, yumuşak huylu saygın fakîhlerdendir. Kendi döneminde özellikle fıkıh alanında “celletü'l-fukahâ” yani fıkıhçıların ağır topu olarak tanınmıştır.¹¹ Önemli kıraât âlimlerinden ve hadisçilerdendir. *el-Mumti' fi'l-tehzihi'l-Mukni'* isimli eserin sahibidir.

3. Ebû Abdillâh Muhibbüddîn Muhammed b. Ömer b. Muhammed el-Hatîb el-Fihrî es-Sebtî (ö.721/1321).¹² Gırnata Nasrî Emîri Ebû Abdillâh Muhammed el-Mahlû'un (III. Muhammed) sır kâtibi ve veziri olan seyahat arkadaşı Ebû Abdillâh İbnü'l-Hakîm'in daveti üzerine 692'de (1293) Gırnata'ya gitmiştir. Gırnata Ulu Camii'nin imam ve hatipliğine tayin edilen ve bundan dolayı “hatîb” unvanıyla da anılan İbn Rüşeyd burada hadis ve çeşitli ilimlere dair eserler okumuştur.¹³ Hadis hafızıdır. Arap Dili ve Belagatı'nda derinleşmiştir. Kitap derlemeleriyle bilinmektedir. *Mil'ü'l-'aybe bimâ cümi'a bi-tûli'l-gaybe* ve *Tercümânü't-terâcim* eserlerini yazmıştır.¹⁴

4. Ebü'l-Kâsım Sirâcüddîn Kâsım b. Abdillâh b. Muhammed el-Ensârî el-İşbîlî (ö.723/1323).¹⁵ İbnü'ş-Şât Arap dili, fıkıh, usûl, özellikle de ferâiz ve hesap alanında otorite sayılmıştır. Muhammed Mahlûf, *Şeceretu'n-nûri'z-zekiyye* adlı eserinde onun için şöyle

⁶ Kehhâle, *Mu'cemu'l-müellifin*, 9/11; İbn Ferhûn, *ed-Dîbâcü'l-müzheb*, 2/274.

⁷ İbn Ferhûn, *ed-Dîbâcü'l-müzheb*, 2/274-275; Makkarî, *Ezhârü'r-riyâz*, 3/185.

⁸ İbnü'l-Hatîb, *el-İhâta*, 3/11.

⁹ İbn Cüzey, *et-Teshîl*, 1/21.

¹⁰ Makkarî, *Ezhârü'r-riyâz*, 3/185; İbnü'l-Hatîb, *el-İhâta*, 3/11.

¹¹ İbnü'l-Hatîb, *el-İhâta*, 3/509.

¹² İbn Ferhûn, *ed-Dîbâcü'l-müzheb*, 2/274; Makkarî, *Ezhârü'r-riyâz*, 3/185; İbnü'l-Hatîb, *el-İhâta*, 3/11.

¹³ Kandemir, M.Yaşar, “İbn Rüşeyd”, *DİA*, 20/292.

¹⁴ Kandemir, M.Yaşar, “İbn Rüşeyd”, *DİA*, 20/293.

¹⁵ İbn Ferhûn, *ed-Dîbâcü'l-müzheb*, 2/274; Makkarî, *Ezhârü'r-riyâz*, 3/185; İbnü'l-Hatîb, *el-İhâta*, 3/11.

söylemiştir. “Dönemin ender âlimlerindendi. Hadis hafızı ve ince anlayışlıydı. Muhtasar yazmasıyla bilinmiştir.”¹⁶ İdrâru’ş-şurûk ‘alâ Envâi’l-furûk adlı eseri yazmıştır.¹⁷

5. Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Yûsuf el-Hâşimî et-Tancâlî Mâlikî (ö.724/1324).¹⁸ Salih ve yumuşak huylu bir hatibtir. Peygamber Efendimizin zâhirî ve bâtinî sünnetine çokça ittibâ etmiştir. Gözlerini haramdan sakınmasıyla bilinirdi. Allah kelimından başka bir şey konuşmamıştır. Malaga şehrinde hatiblik görevini üstlenmiştir.

6. Ebû Abdillâh Muhammed b. Ali b. Ahmed b. Ali b. Bırtâl (ö.709/1309).¹⁹ Onun hakkında Lisânüddin İbnü’l-Hatîb “Kadıların hocası, müçtehidlerin son kalanıdır.” demiştir.

7. Ebû Abdillâh b. Muhammed b. Yahyâ b. Abdurrahmân b. Ahmed b. Rebiî el-Kurtûbî (ö.717/1317).²⁰

8. Ebu’l-Mecd Yûsuf b. Hüseyin b. Abdulazîz b. Muhammed b. Ebi’l-ahfed (ö.709/1309).²¹ Dil, tefsir ve özellikle hadis alanlarındaki ilmi birikimiyle tanınmıştır.²²

9. Ebû Muhammed Abdullah b. Ahmed b. el-Müezzîn.²³ Vefat tarihiyle ilgili bir bilgiye rastlamadım.

10. Ebû Zekerîya el-Berşânî.²⁴ Vefat tarihiyle ilgili bir bilgiye rastlamadım.

11. Ebû Abdullah Muhammed b. Muhammed b. Ali el-Ensârî(ö.749/1348).²⁵ Gırnata’da Arapça okutmuştur.²⁶

12. Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Câbir b. Muhammed el-Vâdiâşî (ö.749/1348). Doğuya ve batıya yaptığı ilim yolculuklarıyla tanınmaktadır. Rivayetlerdeki üslûbu beğenilmiştir. Endülüs ve Mağrib âlimlerinin biyografilerini ele aldığı *Bernâmeçü’l-Vâdiâşî* adlı eseri yazmıştır.²⁷

¹⁶ Mahlûf, *Şeceretü’n-nûr*, 1/305.

¹⁷ Günay, H. Mehmet, “İbnü’ş-Şât”, *DİA*, 21/216.

¹⁸ Makkarî, *Ezhârü’r-riyâz*, 3/185; İbnü’l-Hatîb, *el-İhâta*, 3/11.

¹⁹ İbn Ferhûn, *ed-Dîbâcû’l-müzheb*, 2/274; Makkarî, *Ezhârü’r-riyâz*, 3/185; İbnü’l-Hatîb, *el-İhâta*, 3/11.

²⁰ Makkarî, *Ezhârü’r-riyâz*, 3/185; İbnü’l-Hatîb, *el-İhâta*, 3/11.

²¹ İbn Ferhûn, *ed-Dîbâcû’l-müzheb*, 2/274; Makkarî, *Ezhârü’r-riyâz*, 3/185; İbnü’l-Hatîb, *el-İhâta*, 3/11.

²² Adem Çalar, *İbn Cüzey’in Kitâbü’t-Teshîl li Ulûmi’t-Tenzîl Adlı Eserinde Dil Özellikleri* (İzmir: Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022), 32.

²³ İbnü’l-Hatîb, *el-İhâta*, 3/11.

²⁴ İbnü’l-Hatîb, *el-İhâta*, 3/11.

²⁵ İbnü’l-Hatîb, *el-İhâta*, 3/11.

²⁶ Çalar, *İbn Cüzey’in Kitâbü’t-Teshîl li Ulûmi’t-Tenzîl Adlı Eserinde Dil Özellikleri*, 34.

²⁷ Özkan, Halit, “Vâdiâşî”, *DİA*, 42/419-420.

C. İlmî ve Edebi Kişiliği

Güzel ahlaklı, alçakgönüllü, ilimle hemhâl ve öğrendikleriyle amel eden bir kişiliği vardır. Zamanını eser yazmak, fetvâ vermek, cihâd ve eğitimle geçirmiştir. Gençlik döneminde Gırnata'daki en büyük camide hutbe vermeye başlamıştır. Akıncı üslûbu, mantıklı ve özgün konuşmalarıyla insanları etkilemiştir.²⁸ Arapça, edebiyat, usûl, kelâm, fıkıh, hadîs, tefsîr, kıraât ilimleriyle meşgul olmuştur. İbn Cüzey çok iyi seviyede bir şairdir. Üslûbu kuvvetlidir. Peygamber Efendimize yazdığı bir methiye²⁹:

اروم امتداح المصطفى و يردني
قصوري عن ادراك تلك المناقب
و من لي بحصر البحر والبحر زاخر
و من لي باحصاء الحصى والكواكب
ولو أن أعضائي غدت ألسنا إذا
لما بلغت في المدح بعض مآربي
ولو ان كل العالمين تسابقوا
الى مدحه يبلغوا بعض واجب
فامسكت عنه هيبه و تأدبا
وعجزا و اعظاما لأرفع جانب
و رب سكوت كان فيه بلاغة
و رب كلام فيه عتب لعاتب

Ben Peygamber Mustafa'yı övmek istiyorum.

Ancak kusurlarım beni engelliyor.

Kusurlarım Peygamberin menkıbelerini anlamaktan alıkoyuyor.

Ben deniz bu kadar derinken ona nasıl hâkim olayım ki?

Ben kumları ve gezegenleri nasıl sayabilirim ki?

Bütün organlarım dil olsa,

Onu hakkıyla övemem.

Bütün insanlar onu övmek için yarışsa,

²⁸ Askalânî, *ed-Dürerü 'l-kâmine*, 5/89.

²⁹ İbn Cüzey, *el-Kavânînu 'l-fıkhiyye (muhakkikin önsözü)*, 1/24.

Gerçeğin zerresine ulaşamazlar.

Onun heybetinden ve ona karşı saygımdan dolayı kendimi tutarım.

Hem onu övmekten de acizim...

Nice suskunluk edebiyat barındırır.

Nice kelimamdan sonra ayıplama olur.

D. Öğrencileri

En önemli öğrencileri üç oğludur. Bunun dışında çok sayıda öğrenci yetiştirmiştir.

Kaynaklarda tespit edebildiğimiz başlıca öğrencileri şunlardır:

1. Ebu Bekr Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Cüzey el-Kelbî (ö.785/1384).³⁰ 715 yılında doğmuştur. Künyesi Ebû Ca'fer'dir.³¹ Şair, fakîh, kâdî, yazar, hatîbtir.³² 8 Şevval 760 yılında Gırnata'da kâdî olmuştur.³³ Babasından ilim tahsil etmiştir. Hafız olduktan sonra babası onun ezberlemesi için hadis kitabı olan *el-Envâr*'ı derlemiştir.³⁴ Yazdığı eserler: *Şerh 'alâ Elfiyyeti İbn Mâlik ve Takyîdât 'alâ'l-kavânîni'l-fikhiyye*.³⁵ Bu kitabı babasının kitabı üzerine yazmıştır.³⁶

2. Ebu Abdullah Muhammed b. Cüzey (ö.758/1357). Fakîh, yazar, edîb, şair, tarih, matematik, dil, nahiv ve beyan âlimidir.³⁷ Zihninin berraklığı ve hıfzının kuvvetli oluşuyla tanınmıştır.³⁸ Gırnata'da babasından ders almıştır. Babası onun için *Takrîbu'l-vusûl* adlı eserini te'lif etmiştir. Bu kitabın önsözünde şöyle yazmaktadır. "*Oğlum Muhammed'in bu ilmi almasını istedim ve bu yüzden bu kitabı derledim. Derlerken de zihnine yerleşmesi için özet çıkarttım ve kitabı güzel bir şekilde tasarladım.*" Babası vefat ettikten sonra

³⁰ Makkarî, *Ezhârü'r-riyâz*, 3/188.

³¹ İbn Ferhûn, *ed-Dibâcü'l-müzheb*, 1/188.

³² Makkarî, *Nefhu't-tîb*, 5/517.

³³ Makkarî, *Nefhu't-tîb*, 5/525.

³⁴ Makkarî, *Ezhârü'r-riyâz*, 3/188; Makkarî, *Nefhu't-tîb*, 5/517.

³⁵ Kehhâle, *Mu'cemu'l-müellifîn*, 2/72.

³⁶ Makkarî, *Ezhârü'r-riyâz*, 3/188; Makkarî, *Nefhu't-tîb*, 5/525.

³⁷ Kehhâle, *Mu'cemu'l-müellifîn*, 11/188.

³⁸ İbnü'l-Hatîb, *el-İhâta*, 3/693.

yazmaya başlamıştır.³⁹ İbn Cüzey'in bu oğlu, ünlü İbn Battûta'nın yolculuklarını yazıya geçirmiştir. 758 yılında Fas'ta vefat etmiştir.⁴⁰ Târîhu Gırnatâ'yı yazmıştır.⁴¹

3. Kâdî Ebû Muhammed Abdullah b. Cüzey. Dil, şiir ve kıraat ilminde önderdir. Genç yaşında kadılık görevine getirilmiştir. Vefat tarihi bilinmemektedir.⁴²

4. Lisânüddîn İbnü'l-Hatîb (ö.776/1375).⁴³ Nasrî veziri, tarihçi ve ediptir. İbn Cüzey'den Arapça okumuştur.⁴⁴ Gırnata bölgesinde yaşamış veya herhangi bir etkileşimi olmuş önemli şahsiyetler hakkında detaylı bir şekilde bilgi verdiği *el-İhâta fî Ahbâri Gırnâta* kitabını telif etmiştir.⁴⁵ Kitabının en önemli kaynağının İbn Cüzey'in oğlu Ebu Abdullah'ın Gırnata Tarihi ile ilgili kitabı olduğunu söylemiştir.⁴⁶

5. Ebu'l-Hasen Ali b. Abdullah en-Nübâhî (ö.792/1390). Fakîh, kâdî, hatîb, yazardır. Endülüs'ün Malaga halkındandır. Endülüs'te yaşamış kadıların biyografileri hakkında bilgi verdiği *Târîhu Kudâti'l- Endelüs* isimli kitabı en meşhur eseridir.⁴⁷

6. Abdülhak b. Atıyye el-Muharibî (ö.770/1368).⁴⁸ Fakîh, kâdî, hatîbtir.⁴⁹

7. Ebu'l-Kâsım İbnu'l-Haşşâb (ö.774/1372). Fıkıh ve kıraat âlimidir. Çeşitli yerlerde kadılık yapmıştır.⁵⁰

8. Ebû Abdillâh Muhammed b. Kâsım b. Ahmed eş-Şedîd (ö.776/1374).

9. İsmâ'îl b. Muhammed b. Muhammed b. Hânî el-Lahmî el-Gırnâtî (ö.771/1369).⁵¹ İbn Cüzey'den *el-Muvatta* adlı eseri okumuştur.⁵²

10. Saîd b. Muhammed b. İbrahim b. Âsım b. Saîd el-Gassânî. Künyesi Ebu Osman'dır.⁵³ Fıkıh, usûl konularında ilim sahibidir. Ömrünü Kur'an dersleri vermeye adanmıştır.

³⁹ İbnü'l-Hatîb, *el-İhâta*, 2/163.

⁴⁰ Makkarî, *Ezhârü'r-riyâz*, 3/189; Makkarî, *Nefhu't-tîb*, 5/526.

⁴¹ İbnü'l-Hatîb, *el-İhâta*, 2/164.

⁴² Makkarî, *Nefhu't-tîb*, 5/539.

⁴³ "İbn Cüzey el-Mâlikî", *el-Mevsûatü'l-fikhiyye*, 1/327.

⁴⁴ Makkarî, *Nefhu't-tîb*, 5/75.

⁴⁵ el-Ubûdî, Câsim, "İbnü'l-Hatîb, Lisânüddîn", *DİA*, 21/74.

⁴⁶ İbnü'l-Hatîb, *el-İhâta*, 5.

⁴⁷ Kılıç, Muharrem, "Nübâhî", *DİA*, 33/278-279.

⁴⁸ İbnü'l-Hatîb, *el-İhâta*, 3/431.

⁴⁹ Abdullah Özcan, "Şehit İbn Cüzey el-Kelbî El-Gırnâtî (Hayatı, Eserleri ve Tefsir İlmindeki Yeri)", *Endülüs Uleması*:462.

⁵⁰ Askalânî, *ed-Dürerü'l-kâmine*, 4/243.

⁵¹ Çalar, *İbn Cüzey'in Kitâbü't-Teshîl li Ulûmi't-Tenzil Adlı Eserinde Dil Özellikleri*, 46.

⁵² Takıyyüddîn, *Zeylü't-takyîd*, 1/474.

⁵³ İbnü'l-Hatîb, *el-İhâta*, 4/273.

E. Eserleri

1. *ed-Da'avât ve'l-Ezkârü'l-Müstahrece min Sahîhi'l-Ahbâr*⁵⁴ : Sahih kaynaklardan çıkarılmış dua ve zikirleri içermektedir.
2. *el-Envâru's-Seniyye fî'l-Kelimâti's-Sünniyye*⁵⁵ : Eser *el-Envâru's-Seniyye fî'l-Elfâzi's-Sünniyye mine'l-Ehâdîsi'n-Nebeviyye* ismiyle de geçmektedir.⁵⁶ Başka bir kaynakta *el-Akvâlu's-Seniyye fî'l-Kelimâti's-Sünniyye* olarak da geçmektedir.⁵⁷ İbadetler, muâmelât ve âdâba dair sahih hadislerin toplandığı bir muhtasardır. Oğlu Ebu Bekr'in ezberlemesi için derlemiştir. Önsözde şu ifadeler kullanılmıştır: “Allah Tealâ künyesi Ebubekir olan oğlum Ahmet'e Kur'an-ı Kerim ezberlemesini nasip ettiği zaman hadisleri de ezberlemesini istedim. Bunun için bu kitapta birtakım sahih hadisleri topladım.”⁵⁸ Bu eseri öneminden dolayı ilk olarak Ali b. Muhammed el-Kalsâdî *Lübbü'l-Ezhâr Şerhu Ehâdîsi'l-Envâr* ismiyle, daha sonra Ebû Abdullah el-Kaysî *Minhâcü'l-Ulemâi'l-Ahyâr fî Tefsîri Ehâdîsi Kitâbi'l-Envâr* ismiyle şerh etmişlerdir.
3. *el-Fevâidü'l-Âmme fî Lahni'l-Âmme*⁵⁹ : Nahiv ilmine dair bir eserdir.
4. *el-Fihrist Teştemilu 'alâ Cümletin Kesîratin 'an Ulemâi'l-Maşriki ve'l-Mağribi*⁶⁰ : İslam coğrafyasının doğusunda ve batısında yaşamış bazı alimlerin biyografisinin ele alındığı bir eserdir.
5. *el-Hıyel*⁶¹
6. *el-Kavânînu'l-Fıkhîyye fî Telhîsi Mezhebi'l-Mâlikîyye ve't-Tenbîh 'alâ mezhebi's-Şâfi'iyye ve'l-Hanefîyye ve'l-Hanbelîyye*⁶² : Bu eseri çalışmamızın ikinci başlığında genişçe ele alacağız.
7. *el-Muhtasarü'l-Bâri fî Kirâati Nâfi*⁶³ : Endülüs'te yaygın olan İmam Nâfi' kıraatine dair bir eserdir.
8. *en-Nûrû'l-Mübîn fî Kavâ'idî 'Akâidî'd-Dîn*⁶⁴ : İslam inanç esaslarını konu alan bir eserdir. Bu eserin bir nüshası Fas'ta Karaviyyin kütüphanesinde.

⁵⁴ Bâbânî, *Hediyyetü'l-Arifîn*, 2/160; İbn Ferhûn, *ed-Dîbâcü'l-müzheb*, 2/275; Makkarî, *Ezhârü'r-riyâz*, 3/185; İbnü'l-Hatîb, *el-İhâta*, 3/11.

⁵⁵ İbnü'l-Hatîb, *el-İhâta*, 3/11; Makkarî, *Ezhârü'r-riyâz*, 3/185.

⁵⁶ Kettânî, *Fihrisü'l-fehâris*, 1/306.

⁵⁷ İbn Ferhûn, *ed-Dîbâcü'l-müzheb*, 2/275.

⁵⁸ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fıkhîyye (muhakkikin önsözü)*, 23.

⁵⁹ İbn Ferhûn, *ed-Dîbâcü'l-müzheb*, 2/275; İbnü'l-Hatîb, *el-İhâta*, 3/12.

⁶⁰ Bâbânî, *Hediyyetü'l-Arifîn*, 2/160; İbn Ferhûn, *ed-Dîbâcü'l-müzheb*, 2/275; İbnü'l-Hatîb, *el-İhâta*, 3/12.

⁶¹ Ezdî, *el-İncâdu fî Ebvâbi'l-cihâd*, 1/144.

⁶² İbn Ferhûn, *ed-Dîbâcü'l-müzheb*, 2/275; Makkarî, *Ezhârü'r-riyâz*, 3/185; İbnü'l-Hatîb, *el-İhâta*, 3/12.

⁶³ İbn Ferhûn, *ed-Dîbâcü'l-müzheb*, 2/275; İbnü'l-Hatîb, *el-İhâta*, 3/12.

9. *Takrîbu'l-Vüsûl ilâ 'ilmi'l-Usûl*⁶⁵: Fıkıh usûlüne dair muhtasar bir eserdir. Eser aklı, naklî, lugavî, hükmi ve içtihadî konuları kapsayacak şekilde beş bölümden oluşmaktadır. Her bölüm de kendi içinde 10 babdan oluşmaktadır. Rabat Kraliyet kütüphanesinde bir nüshası bulunmaktadır. Çeşitli neşirleri yapılmıştır.

10. *Tasfiyetü'l-Kulûb fi'l-Vüsûl ilâ Hazreti 'Allâmi'l-Guyûb*.⁶⁶

11. *et-Teshîl li 'Ulûmi't-Tenzîl*⁶⁷: Kur'an-ı Kerim'in tefsiriyle ilgili olup çeşitli konularda faydalandığı birçok eser içinde Endülüslü müfessir İbn Atıyye'nin (ö.541/1147) el-Muharrerü'l-Vecîz'i ile Zemahşerî'nin (ö.538/1144) el-Keşşâfı iki önemli kaynağıdır. Kur'an tarihi ve ilimleriyle, Kur'an'da sıkça geçen bazı kelimelerin anlamlarına dair bir lügatçenin de yer aldığı girişten sonra her ayeti sırasıyla ele alan İbn Cüzey sadece anlaşılması zor kelime ve terkipleri yorumlamakla yetinmiştir. Eser muhtasar olduğundan dil, kıraat ve fıkıh ihtilaflarıyla tarihi kıssaların ayrıntılarına yer verilmediği gibi her ayetin yorumunda aynı esaslar uygulanmamış. Müellifçe önem atfedilen hususlara temas edilmiştir. İlgili ayetlerde kelimelerin konuların da tartışıldığı eserde Ehl-i sünnet görüşü savunularak Mu'tezile vb. firkalar eleştirilmiştir. Özlü bir eser olması yanında nakledilen rivayet ve görüşlerin tahlil ve tenkit edilmesi, müellifin kendi tercihini belirtmesi bakımından önemlidir.⁶⁸

12. *Usûlü'l-Kurrâi's-Sitte gayri Nâfi'*⁶⁹ : İmam Nâfi kıraati dışındaki diğer mütevatir kıraatlere dair bir eserdir.

13. *Vesîletü'l-Müslim fi tehzîbi Sahîhi Müslim*⁷⁰ : Sahîhi Müslim üzerine yapılan bir çalışmadır.

14. *ez-Zarûrî fi 'ilmi'd-Dîn*.⁷¹

F. Vefatı

İbn Cüzey, Nasrîler'in Merînîler ile birlikte Hıristiyan olan İspanyol ve Portekizlilere karşı olan Tarif vakasında⁷² 7 Cemâziyelevvel 741 pazartesi günü müslümanları cesaretlendirirken şehit olmuştur.⁷³

⁶⁴ İbn Ferhûn, *ed-Dibâcü'l-müzheb*, 2/275; Makkarî, *Ezhârü'r-riyâz*, 3/185; İbnü'l-Hatîb, *el-İhâta*, 3/12.

⁶⁵ İbn Ferhûn, *ed-Dibâcü'l-müzheb*, 2/275; Makkarî, *Ezhârü'r-riyâz*, 3/185; İbnü'l-Hatîb, *el-İhâta*, 3/12.

⁶⁶ Özel, Ahmet, "İbn Cüzey", *DİA*, 19/407.

⁶⁷ Ziriklî, *el-Âlam*, 5/325.

⁶⁸ Nurullah Denizer, *İbn Cüzey'in et-Teshîl li-'Ulûmi't-Tenzîl Adlı Eserinde Kur'an İlimlerine Yaklaşımı* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009), 7.

⁶⁹ İbn Ferhûn, *ed-Dibâcü'l-müzheb*, 2/275; İbnü'l-Hatîb, *el-İhâta*, 3/12.

⁷⁰ İbn Ferhûn, *ed-Dibâcü'l-müzheb*, 2/275; Makkarî, *Ezhârü'r-Riyâz*, 3/185; İbnü'l-Hatîb, *el-İhâta*, 3/11.

⁷¹ Özel, Ahmet, "İbn Cüzey", *DİA*, 19/407.

İbn Cüzey 48 yıl yaşamasına rağmen ömrünü bereketli bir şekilde geçirmiştir. Yukarıda zikredilen eserleri telif etmiş ve öğrenciler yetiştirmiştir.

II. *el-KAVÂNÎNU'L-FIKHÎYYE* ADLI ESERİ

A. Eserin Adı

*Kavânînü'l-ahkâmi's-şer'iyye ve mesâili'l-furû'i'l-fikhiyye*⁷⁴ adıyla da bilinen eserin tam adı *el-Kavânînü'l-fikhiyye fî telhîsi mezhebi'l-Mâlikîyye ve't-tenbîh 'alâ mezhebi's-Şâfi'iyye ve'l-Hanefîyye ve'l-Hanbelîyye*'dir. Kitabın İbn Cüzey'e ait olduğu konusunda ihtilaf yoktur.⁷⁵

İbn Cüzey bu eserin sonunda yazımının h.735/1335 yılında Aşure günü tamamlandığını belirtmiştir. Bu bilgiye göre eserini şehadetinden 6 yıl önce telif etmiştir.⁷⁶

B. Baskıları

Bu eserin birçok baskısı yapılmıştır. Bir kısmının basım yeri ve tarihi yoktur.

Tunus, h.1344; Mağrib, h.1355; yy. h.1388; yy. h.1390; yy. h.1404; yy. h.1406; yy. h.1417; yy. h.1418; yy. h.1425; Beyrut, ty.; yy. ty., Dârü'l-Cîl baskısı; yy. ty., Nâşirîn ve'l-Muritâniyyîn baskısı.

Bu baskılardan hiçbiri büyük hatalardan arınmış değildir. Sonraki baskıların önceki baskılara ilaveten başka hataları da ortaya çıkmıştır. Buna rağmen düzeltilmiş değildir.

C. Üslûbu

İbn Cüzey eserin önsözünde detaylı bir şekilde metodunu açıklamıştır. Eser diğer eserlerden şu üç özellik açısından farklılık arz etmektedir:⁷⁷

⁷² Mağrib (Kuzey Afrika) Müslüman devletlerinden biri olan Meriniler Devleti Endülüs Müslümanlarına en zor zamanlarında yardım eli uzatmıştır. Dönemin Merinî hükümdarı Ebü'l-Hasan dönemi Endülüs'ün kaderi açısından İslâm-Hıristiyan mücadelesinin zirveye ulaştığı bir devir oldu. Ebü'l-Hasan saltanatının ikinci yılında Endülüs Nasrî (Gırnata) Emirliği ile ittifak kurdu. Bu ittifak sonrası, gönderdiği kuvvetleri 1339 yılında Hıristiyanlar tarafından yenilgiye uğratıldı. Bunun üzerine Ebü'l-Hasan, bizzat kendisi 60.000'e ulaşan ordusuyla Endülüs'e geçti. Nasrî (Gırnata) sultanı Ebü'l-Haccâc I. Yûsuf kumandasındaki birliklerin kendisine katılmasına rağmen Endülüs'ün son büyük umudu olan Ebü'l-Hasan kalabalık ordusu ve sancakları ile savaşa yürüdü. Kastilya Kralı XI. Alfonso ve Portekiz Kralı IV. Alfonso'nun birleşik kuvvetleri karşısında Tarif civarında vuku bulan Rio Salado Savaşında mağlup oldu (30 Ekim 1340).

⁷³ "İbn Cüzey el-Mâlikî", *el-Mevsûatü'l-fikhiyye*, 1/327; İbn Ferhûn, *ed-Dibâcü'l-müzheb*, 2/276; İbnü'l-Hatîb, *el-İhâta*, 3/13.

⁷⁴ "İbn Cüzey", *Mecelletü Mecma'i'l-fikhi'l-islâmî*, 4/1515.

⁷⁵ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye (muhakkikin önsözü)*, 27.

⁷⁶ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye (muhakkikin önsözü)*, 36.

1. Mezheplerin Görüşlerini Mukayeseli Olarak Aktarması

Eser Mâlikî mezhebi ve diğer mezheplerin görüşlerini mukayeseli olarak zikretmektedir.⁷⁸

2. Mâlikî Mezhebini Görüşünü Verme Metodu

İbn Cüzey, Mâlikî mezhebindeki görüşlerini özetlemiştir. Mezhep içindeki ihtilafları ele almıştır. Mezheple ilgili görüşleri ve rivayetleri belirtmiştir. Bu kapsamda ilk dönem ve sonraki dönem görüşlerini zikrettiği Mâlikî alimler şunlardır: İbn Kinâne (ö.186/802), İbn Nâfi' (ö.186/802), İbnü'l-Kâsım (ö.191/807), İbn Vehb (ö.197/813), Eşheb (ö.204/819), İbn Abdülhakem (ö.210/825), İbn Mâcişûn (ö.212/827), Mutarrif (ö.220/835), Asbağ (ö.225/840), İbn Habîb (ö.238/852), Sahnûn (ö.240/854), İbn Mevvâz (ö.269/882), Kâdî Abdulvehhâb (ö.422/1031), İbn Rüşd el-Ced (ö.520/1126), Kâdî İyâz (ö.544/1149) vb.⁷⁹

En çok alıntı yaptığı alimler: İmam Mâlik, İbnü'l-Kâsım, Eşheb, İbn Mâcişûn, İbn Habîb ve Sahnûn'dur. İbn Cüzey, Mâlikî mezhebini yazıya geçirirken mezhebe özgü meşhûr, mezhep, rivâyet, akvâl gibi bazı terimleri kullanmıştır.⁸⁰

3. Diğer Mezhepleri Anlatım Metodu

İbn Cüzey kendi eseriyle ilgili şöyle demiştir: “Mâlikî mezhebine ilaveten ittifak edilen ve ihtilaf edilen birçok görüş ekledik.” Bu özelliğine istinaden bu eseri mukayeseli fıkıh kitabı olarak sayabiliriz. Eserde neredeyse hiçbir karşılaştırma ve tercih bulunmamaktadır. Fıkıh ilmi ihtilaflarla meşhurdur. İbn Cüzey, mezhepler arası ihtilafların mezhep içi ihtilaflarla karışmaması için onlara hilâfu'l-âli ifadesini kullanmıştır.⁸¹

D. Kitabın Tasnifi ve Bölümleri

İbn Cüzey mukaddimesinde kitabın tasnifi hakkında şu bilgiyi vermektedir: “Eserimi anlaşılması kolay bir şekilde düzenledim ve birçok maddeye ayırdım. Bütün konuları ayrıntılı bir şekilde ele aldım. Böylelikle uzak yakınlaştı, zor kolaylaştı.”⁸²

⁷⁷ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye (muhakkikin önsözü)*, 27.

⁷⁸ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye (muhakkikin önsözü)*, 28.

⁷⁹ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye (muhakkikin önsözü)*, 28.

⁸⁰ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye (muhakkikin önsözü)*, 28.

⁸¹ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye (muhakkikin önsözü)*, 29.

⁸² İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye (muhakkikin önsözü)*, 31.

Yazar eseri üç bölüme ayırmıştır. Birincisi akâide, ikincisi fıkıh ile ilgili, üçüncüsü ise diğer konuları toparlayıcı bir sonuç şeklindedir. Amacı konuların daha iyi anlaşılması ve zihne oturmasını sağlamaktır.⁸³

1. Akâid

İbn Cüzey akâid konusunda şöyle demektedir: “*Bu esere önemi sebebiyle öncelikle akâid konularının net ve özet bir haliyle başladım. Şüphesiz ki usûl, furû’dan daha önemlidir.*” Ebû Yezîd el-Kayrevânî’nin (ö.386/996) er-Risâle adlı eserinde kullandığı metodu İbn Cüzey de bu eserinde kullanmıştır.⁸⁴

İbn Cüzey akâid bölümünü on bâba ayırmıştır. Beşi ilâhiyât ile ilgili, diğer beşi de sem’iyyât ile alakalıdır.

İlâhiyât ilgili beş bâb; Allah’ın varlığı, Allah-u Tealâ’nın sıfatları, Allah-u Tealâ’nın isimleri, Allah’ın birliği, tüm noksanlardan münezzehe oluşu şeklindedir.

Sem’iyyât ile ilgili beş bâb; meleklerle, kitaplara ve peygamberlere iman, âhiret gününe iman, imâmet/ hilâfet, iman ve islam, sünnete tutunmak şeklindedir.⁸⁵

2. Fıkıh

İbn Cüzey fıkıh konularını iki bölüme ayırmıştır: İbâdet ve Muamelât. İbn Cüzey fikhî hükümlerin kolay anlaşılması ve çalışılması için bâbları mesele ve maddelere ayırmıştır. Bunun fikhî meseleleri birbirinden ayırmak için önemli bir yeri vardır. Eserin fikhî yapısında; ilaveler, notlar, uyarılar, özetler, çıkarılan faydalar, tahkik, kurallar, maddeler, bölümlendirme, sonuç gibi tamamlayıcı başlıklar bulunmaktadır. Bu üslûbun yararı, bilgiler ilave edip ihtilafları öne çıkarmaktır. Aynı zamanda konuya dikkat çekmek ve fikhî metin içerisine alınmayan kuralları açıklamaktır.⁸⁶

3. Sonuç Bölümü

Daha önce telif edilen eserler, şâz olan meseleleri teorik ve pratik olarak tespit etmiştir. İbnü’l-Arabî sonuç bölümleri ile ilgili şunları söylemiştir. “*Bu bölümü ilk İmam Mâlik ortaya koymuştur. Sonrasında Malikî mezhebinde eser yazan herkes bu yöntemi benimsemiştir.*”

⁸³ Ebu’l-Hâris el-Ğazzî, *el-Vecîz fî îzah*, 1/120.

⁸⁴ İbn Cüzey, *el-Kavânînu’l-fikhiyye (muhakkikin önsözü)*, 30.

⁸⁵ İbn Cüzey, *el-Kavânînu’l-fikhiyye (muhakkikin önsözü)*, 30.

⁸⁶ İbn Cüzey, *el-Kavânînu’l-fikhiyye (muhakkikin önsözü)*, 31.

Böyle sınıflandırmanın iki yararı vardır. Birincisi: Bu hükümlerin dışında kalan meseleleri tespit etmiştir. İkincisi: Fıkıh, emirler, nehiyeler, ibâdet, muamelât, suçlar gibi başlıklara ayrıldığı için onlar arasında bir bağlantı kurmuştur.⁸⁷

el-Karâfî “Sonuç bölümü Maliki mezhebine özgüdür. Bu da te’lif etmenin güzel bir üslûbudur ve diğer mezheplerde yoktur.” demiştir.⁸⁸ Sonuç olarak *el-Kavânîn* eseri uyumlu bâbları, tertibi ve bölümlendirmesiyle sağlam bir yapıya sahiptir. Bunun sonucu olarak ilgi görmüştür.

E. Dayandığı Kaynaklar

Yazar *el-Kavânîn* eserinde istifade ettiği kaynakları belirtmemiştir. Ancak müellif araştırmaları sonucu eserin yazımında Mâlikî mezhebinin farklı dönemlerde telif edilen eserlerinden ve Mâlikî mezhebinin dışındaki eserlerden yararlandığını söylemiştir. Örneğin; eserindeki bazı bilgileri *el-Muvatta’*, *el-Müdevvene*, *el-Vâzıha*, *el-Müstahrec* ve *el-Muvaziyye* eserlerinden alıntılacağı görülmektedir. Ayrıca el-Kayrevânî, Kâdî İyâz, Abdullah b. Necm b. Şâs, Şihâbüddîn el-Karâfî gibi müteahhir âlimlerden alıntı yaptığı görülmektedir.⁸⁹

Bu eserin metodu ile İbn Rüşd el-Hafid’in (ö.595) *Bidâyetü’l-müctehid* eserinde bazı ihtilaflarla beraber metot benzerliği görülmektedir. Örneğin; bâbu’t-tahâre’deki “Cünüplük kişiyi bütün namazlardan, tilavet secdesinden, Kur’an’ın okunmasından icmâ ile engeller. Bir kısım âlimler dışında bu dört mezhebe göre böyledir.” cümlesi İbn Rüşd’ün eserindeki cümlelerine çok benzemesine rağmen ona nispet etmemiştir. Bu tarz benzerlikler birçok yerde tekrarlanmıştır. Nikâh bâbında nişanlı kıza bakmak ile ilgili verilen yerde “ومنع قوم الجمع” cümlesi benzerlik göstermektedir. Câiz olmayan bir şey mehir olarak verilirse iki rivayet vardır. Biri, Ebu Ubeyd’e göre “Birleşmeden önce de olsa, sonra da olsa nikâh feshedilir.” görüşüdür. Bu görüş de İbn Cüzey’in söylediği görüşler arasındadır. Nitekim ondan pek çok alıntı yapmıştır.⁹⁰

Mâlikî mezhebi dışında İbn Abbâs, İbn Mes’ûd, Zeyd b. Sâbit ve başka sahâbîlerden, Medine’nin farklı âlimlerinden, tabiînin farklı fakihlerinden İbn Cerîr et-Taberî gibi ve Şâfî fakihlerinden Cüveynî, Gazzâlî gibi alıntı yapıp nereden alıntı yaptığını söylemediği âlimler

⁸⁷ İbn Cüzey, *el-Kavânînu’l-fikhiyye (muhakkikin önsözü)*, 32.

⁸⁸ İbn Cüzey, *el-Kavânînu’l-fikhiyye (muhakkikin önsözü)*, 32.

⁸⁹ İbn Cüzey, *el-Kavânînu’l-fikhiyye (muhakkikin önsözü)*, 34.

⁹⁰ İbn Cüzey, *el-Kavânînu’l-fikhiyye (muhakkikin önsözü)*, 35.

bulunmaktadır. Büyük ihtimal bu görüşleri ihtilaf ile ilgili te'lif edilen eserlerden alıntılanmıştır. İbn Abdülber'in *el-İstizkâr*, İbn Rüşd'ün *Bidâyetü'l-Müctehid*, Kâdî Abdulvehhâb el-Bağdâdî'nin *el-İşrâf* adlı eseri ya da zikrettiğimiz âlimlerin diğer eserlerinden alıntılar yapmıştır.⁹¹

F. Eserin Değerlendirilmesi

Muhtasarlarla ilgili olarak İbn Haldûn (ö.808) *Mukaddime*'sinde şöyle bir bölüm bulunmaktadır. “*Bir ilimde muhtasarların çokluğu eğitimi kötü yönde etkiler.*”⁹² Muhammed İbnü'l-Hasen el-Hacevî el-Fâsî: “*Muhtasar yazılmaya çok dalındığı zaman metin şerhsiz ve haşiyesiz bir şekilde anlaşılabilir hale geldi. Böylelikle ihtisarın kitapla ilgili bilgileri bir araya toplayarak kolay anlaşılır hale getirme amacı ortadan kalkarak problemler arttı ve zamanlar boşa geçirildi.*” Ama görülüyor ki İbn Cüzey el-Gırnâtî fıkıh tasnifi ve ihtisarında döneminde öne çıkmıştır. Hem Mâlikî mezhebi detaylarını hem de mezhepler arası farklılıkları özetleyerek ve anlaşılır şekilde bir araya getirmiştir.⁹³

İbn Cüzey *el-Kavânîn*'in mukaddimesinde “*Nadiren bir araya gelen beyân ve icâzı Allah'ın yardımıyla birçok âlimin karşı çıktığı diğer muhtasarların aksine cümleleri anlaşılır, zihinlere yerleşir, ezberlenmeye değer bir şekilde bir araya getirdik.*” demiştir.⁹⁴

Bu eserin Mâlikî âlimler içinde büyük bir yeri vardır. Kaynak eserler bile meselelerde ona başvurmaktadır. Örneğin, Halîl'in *Muhtasar* eserinin şerhlerinden *Mevâhibu'l-Celîl* ve Haraşî'nin şerhi yazılırken ona başvurulmuştur.⁹⁵ Bu eserin Kayrevân, Ezher gibi büyük üniversitelerde ders kitabı olarak okutulmaması, onun yaygın konuma ulaşmasına engel olmamıştır.

⁹¹ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye (muhakkikin önsözü)*, 35-36.

⁹² İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye (muhakkikin önsözü)*, 32.

⁹³ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye (muhakkikin önsözü)*, 33.

⁹⁴ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye (muhakkikin önsözü)*, 32.

⁹⁵ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye (muhakkikin önsözü)*, 33.

İKİNCİ BÖLÜM

el-KAVÂNÎNU'L-FIKHÎYYE ADLI ESERDE İBADETLER ALANINDA İMAM ŞÂFÎ'YE NİSBET EDİLEN GÖRÜŞLER

I. TAHÂRET ve NAMAZ

A. Tahâret

Bu başlıkta Şâfî'ye nispet edilen kırk iki görüş bulunmaktadır. Bu görüşlerden ikisi hatalıdır. İbn Cüzey, kırk görüşte isabet etmiştir.

1. Abdest Hakkında Yapılan Atıflar

- *"Kafirin namazının kabul edilmeyeceği ile ilgili icma vardır. Mürted Müslüman olduğunda, İmam Şâfî'ye göre; mürted riddeti esnasında geçirdiği namazların kazasını kılması gerekir."*⁹⁶

Enfâl sûresi 38.ayette "Ey Muhammed! İnkâr edenlere söyle: Eğer (düşmanlıktan) vazgeçerlerse, geçmiş günahları bağışlanır. Eğer (düşmanlık ve savaşa) dönerlerse, öncekilere uygulanan ilahi kanun devam etmiş olacaktır." buyrulmaktadır. İmam Şâfî *el-Ümm*'de bu ayete dayanarak; müşrik kişinin Müslüman olduğunda İslam'dan önceki namazları kaza etmesine gerek olmadığını, fakat mürted olanın mürtedlik esnasındaki namazlarını kaza etmesi gerektiği görüşünü açıklamıştır.⁹⁷ Çünkü o Müslüman olarak bu namazları yüklenmiştir, sonradan dini inkâr etmesi ile bu namazlar düşmez.⁹⁸ İbn Cüzey'in Şâfî'ye nisbetle söylediği görüşün *el-Ümm*, *Minhâc* ve *el-Muğni* 'ye bakıldığında isabetli olduğu görülecektir.

- *"Şâfî'ye göre, namaz kıldıktan sonra vakit içinde ya da namaz esnasında buluğa eren kişinin namazını iade etmesi gerekir."*⁹⁹

Mümeyyiz çocuğa yedi yaşından sonra namaz kılması emredilir. Çocuk on yaşına geldiğinde namaz kılmazsa hafifçe dövülür. On beş yaşından önce buluğa ererse kılmadan geçirdiği namazları kaza etmesi söylenir. On beş yaşını tamamlayan

⁹⁶ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 79.

⁹⁷ Şâfî, *el-Ümm*, 1/89; Nevevî, *Minhâcu't-talibîn*, 59.

⁹⁸ Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 2/266.

⁹⁹ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 80.

ergenliğe girmiş kabul edilir ve ona namaz farzdır.¹⁰⁰ Buluğa eren çocuk, buluğ öncesi namazları kaza etmez. Kişi namaz içinde iken buluğa erse namazı tamamlar. Bu namaz yeterli olur. Şayet namazı tamamladıktan sonra buluğa erse yine namazı iade etmesi gerekmez.¹⁰¹ İbn Cüzey'in Şâfiî'ye nisbeti doğrudur. Ancak Şâfiî, namazı tamamlasa da iade etmesini hoş görürüm demiştir.¹⁰²

- *"Şâfiî'ye göre niyet, taharetin başından ilk farza kadar olabilir. Eğer gecikir veya çok önceden olursa batıl olur."*¹⁰³

Şâfiî *el-Ümm*'de niyeti abdestten önce söylemek gerektiğini ve bu şekilde geçerli olacağını söyler. Eğer abdest almadan niyetinden vazgeçerse abdestin geçersiz olacağını belirtmiştir. Niyet edip abdest almayı bitiren kişi sonra niyetinden vazgeçse abdesti geçerli olur. Farz olan yerleri yıkadığı müddetçe niyetin olmasıyla abdest geçerli olur. Niyetin zamanı abdestin başlangıcıdır. Niyetin yüzün ilk yıkanişına bitişik olması gerekir.¹⁰⁴ Niyetin yüzün yıkanmasından önceki bir sünnete bitişik olması da yeterlidir. Çünkü sünnet olan fiil de abdesttendir demiştir.¹⁰⁵ İbn Cüzey'in bu nisbeti *el-Ümm*'de ve Nevevî, Mâverdî, Râfiî'nin Şâfiî'ye atıflarında isabetli görülmüştür.

- *"Yüzün en olarak sınırı Şâfiî'yle uyumlu olarak bir kulaktan diğerine denilmiştir."*¹⁰⁶

Yüz; başın saç bitimi, kulakların altı ve sakalın bitimi arasında kalan bölge ve çene altı olan kısımdan ibarettir.¹⁰⁷ Buna göre İbn Cüzey; Mâverdî, Cüveynî ve Nevevî'nin de Şâfiî'ye nisbetle aktardığı yüzün sınırları görüşünde isabet etmiştir.

- *"Şâfiî'ye göre baştaki bir saç telini mesh etmek yeterlidir."*¹⁰⁸

¹⁰⁰ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/87; Mâverdî, *el-Hâvil-kebîr*, 2/34; Nevevî, *el-Mecmu*, 3/12.

¹⁰¹ Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 2/277; Nevevî, *Minhâcu't-talibîn*, 59.

¹⁰² Şâfiî, *el-Ümm*, 2/88; Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, 1/100.

¹⁰³ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 82.

¹⁰⁴ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/44; Mâverdî, *el-Hâvil-Kebîr*, 1/92; Râfiî, *el-Aziz şerhu'l-veciz*, 2/325; Nevevî, *Minhâcu't-talibîn*, 31.

¹⁰⁵ Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 1/36.

¹⁰⁶ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 82.

¹⁰⁷ Mâverdî, *el-Hâvil-kebîr*, 1/92; Cüveynî, *Nihâyetü'l-matlab*, 1/69; Nevevî, *Minhâcu't-talibîn*, 31; Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 1/368.

¹⁰⁸ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 84.

İmam Şâfiî, *el-Ümm*'de kişinin saçı olsun veya olmasın başının herhangi bir yerini mesh etmesi kâfidir, demiştir.¹⁰⁹ Şâfiî, Mâverdî, Nevevî ve Şirbînî'ye baktığımızda başın herhangi bir yerinden saçın bir teli de olsa yeterli geleceğini, saç yoksa başı mesh etmek gerektiğini anlıyoruz. Mesh ederken önemli olan suyun deriye temas etmesidir.

- "*Şâfiî'ye göre abdesti ara vermeden almak şart değildir.*"¹¹⁰

Abdesti alırken ara vermeden almak müstehaptır. Ara vermekten kasıt iki amel arasına başka amelin girmemesidir. Mazereti olan yer değiştirip kaldığı yerden devam eder.¹¹¹ *el-Ümm*'de ve *el-Mecmu*'da Şâfiî'ye nisbetle suyu biten kişinin veya temizlik gibi mazeretinden dolayı yer değiştirenin abdest almaya devam edebileceğini söyler. Dolayısıyla İbn Cüzey'in Şâfiî'ye nisbeti doğrudur.

- "*Şâfiî'ye göre abdest hareketlerini sırayla yapmak vâciptir.*"¹¹²

İbn Cüzey'in aktardığı bu görüş için öncelikle farz ve vacip kavramlarını açıklayalım: Farz; Şâri' tarafından bağlayıcı bir tarzda mutlaka yapılması istenen ve bu isteği gösteren delilin sübût ve delâlet açısından kesin olduğu fiildir. Vacip; Şâri' tarafından bağlayıcı bir tarzda yapılması istenen fakat bu isteği gösteren delilin sübût veya delâlet açısından zannî olduğu fiildir. Hanefî mezhebi dışındakiler, delildeki zannîliği dikkate almayarak farz ile vacip arasında bir ayırım yapmamışlardır, aynı anlamda kullanmışlardır.¹¹³

el-Ümm'de kişinin abdesti ayetteki sıraya göre alması gerektiği, alınmazsa abdestin geçerli olmayacağı ve bu abdestle kılınan namazın iade edileceği geçmektedir.¹¹⁴ Nevevî *el-Mecmu*'da Mâide sûresindeki abdest ayetinden sıraya riayet edilmesi gerektiğini açıklamıştır.¹¹⁵

¹⁰⁹ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/41; Mâverdî, *el-Hâvil-Kebîr*, 1/117; Nevevî, *el-Mecmu*, 2/234; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 1/382.

¹¹⁰ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 84.

¹¹¹ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/45; Nevevî, *el-Mecmu*, 1/448.

¹¹² İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 86.

¹¹³ Ahmet Yaman, Halit Çalış, *İslâm Hukukuna Giriş* (İstanbul: M.Ü. İFAV., 2015; 204-205.)

¹¹⁴ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/45; Râfiî, *el-Aziz şerhu'l-veciz*, 1/115.

¹¹⁵ Nevevî, *el-Mecmu*, 1/323.

- *"Şâfiî'ye göre mendille kurulanmayı terk etmek müstehaptır."*¹¹⁶

‘Abdest alırsanız ellerinizi silkelemeyin’ hadisi¹¹⁷ mendille kurulanmamanın müstehap olduğunu gösterir.¹¹⁸ Özürsüz yere kurulanmak, daha iyi olan davranışı terk etmek anlamına gelir. Çünkü kurulanmak, ibadet izini ortadan kaldırmaktır. Soğuk, sıcak ya da necasetin vücuda yapışması gibi bir durum olursa kurulanmakta mekruhluk söz konusu olmaz.¹¹⁹ İhtiyaç olmadıkça kurulanmamak sünnettir.¹²⁰

- *"Şâfiî, boynun mesh edilmesini abdestin faziletlerine ekledi."*¹²¹

Muğni'l-Muhtâc'da Şâfiî'ye göre boynu mesh etmenin sünnet olmadığı geçmektedir. Çünkü bu konuda sahih bir hadis yoktur.¹²² İbn Cüzey'in bu görüşü hatalıdır. Ancak Cüveynî ve Râfiî, boynun mesh edilmesi sünnettir, demişlerdir.¹²³ Dolayısıyla İbn Cüzey bu görüşü Şâfiî'nin kendisinden değil mezhep içindeki Cüveynî veya Râfiî'den aktardığı söylenebilir.

2. Abdesti Bozan Şeyler

- *"Şâfiî'ye göre, ister şehevî arzu duysun, isterse duymasın kadına dokunmakla abdest bozulur."*¹²⁴

el-Ümm'de eğer erkek, arada engel olmadan eşinin vücuduna dokunursa abdesti bozulur demiştir. İster şehvetle ister zorla ister unutarak ya da hatırlayarak olsun fark etmez.¹²⁵ Ancak saç, tenden farklı sayılmıştır. Saç, diş, tırnağa ve küçük kıza dokunmakla abdest bozulmaz.¹²⁶

¹¹⁶ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 87.

¹¹⁷ Şâfiî kaynaklarda geçen bu hadisin kaynağını bulamadık.

¹¹⁸ Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, 1/44.

¹¹⁹ Nevevî, *el-Mecmu*, 1/458.

¹²⁰ Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 1/430.

¹²¹ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 87.

¹²² Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 1/421.

¹²³ Cüveynî, *Nihâyetü'l-matlab*, 1/83; Râfiî, *el-Aziz şerhu'l-veciz*, 1/130.

¹²⁴ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 90.

¹²⁵ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/33; Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, 1/51; Gazzâlî, *el-Vasît*, 1/318; Nevevî, *el-Mecmu*, 2/23.

¹²⁶ Nevevî, *Minhâcu't-talibîn*, 25; Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 1/274-275.

- *"Şâfiî'ye göre, kadın olsun erkek olsun cinsel organa dokunmakla abdest mutlak olarak bozulur."*¹²⁷

el-Ümm'de "Sizden biriniz eliyle cinsel organını ellese abdest alsın."¹²⁸ hadis-i şerifine atıf yapılarak avuç içiyle arada engel olmadan dokunulursa abdest bozulur, demiştir.¹²⁹ Ellenen yerin erkeğin, kadının ya da çocuğun cinsel organı olması, vücuda bitişik ya da ayrı olması arasında fark bulunmaz.¹³⁰

- *"Şâfiî'ye göre, insanın dübüre dokunması abdesti bozar."*¹³¹

Bir kişinin cinsel organını ellemeden, kalçalarını ya da bacaklarını ellemesinin abdesti bozmayacağı, ancak dübüre dokunmanın abdesti bozacağı söylenir.¹³² Çünkü burası da cinsel organdır. Bu durum ön ve arka delikten çıkan şeylerin abdesti bozmasına dayanarak, cinsel organa kıyas edilir.¹³³

- *"Şâfiî'ye göre, irtidat abdesti bozmaz."*¹³⁴

İrtidat edip sonra müslüman olanın abdesti bozulmaz.¹³⁵ Abdesti bozan durumlar dörttür: Vücudun ön ve arka deliğinden bir şey çıkması, aklî melekenin ortadan kalkması, erkek ve kadın tenlerinin birbirine değmesi, cinsel organa dokunmak. Bu sayılanlar arasında irtidat yoktur.¹³⁶

3. Gusül

- *"Şâfiî'nin aksine erkekse ve yerine getirecek gücü varsa guslün rükünlerini ara vermeden peş peşe yapmak farzdır."*¹³⁷

Abdestte olduğu gibi gusülde de ara vermeden ve sırayla yapmak farzdır.¹³⁸

¹²⁷ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 91.

¹²⁸ İbn Mâce, *Sünen*, 1/133.

¹²⁹ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/33-34; Müzenî, *el-Muhtasar*, 5/96; Mâverdî, *el-Hâvil-kebîr*, 1/190.

¹³⁰ Nevevî, *Minhâcu't-talibîn*, 25; Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 1/283.

¹³¹ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 91.

¹³² Şâfiî, *el-Ümm*, 1/34; Nevevî, *Minhâcu't-talibîn*, 25.

¹³³ Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 1/286.

¹³⁴ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 91.

¹³⁵ Mâverdî, *el-Hâvil-kebîr*, 2/47; Cüveynî, *Nihâyetü'l-matlab*, 1/62; Gazzâlî, *el-Vasît*, 1/246.

¹³⁶ Duman, Soner, *Ayet ve Hadislerle Şâfiî İbadetler İlmihâli*, 153.

¹³⁷ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 93.

- “Şâfiî’ye göre sakalların arasını hilallemek sünnettir.”¹³⁹

On parmağını ıslak olarak sakallarının arasına koyar(hilaller), farzdır.¹⁴⁰ Cüveynî ve Gazzâlî hilallemenin sünnet olduğunu söylemiştir.¹⁴¹

- “Şâfiî’ye göre saçları hilallemek vâciptir.”¹⁴²

Gusülde önemli olan derinin ıslanmasıdır. Saçlarını yıkarken suyu diplere ulaştırması gerekir.¹⁴³ Kişi saçlarının arasına parmaklarını sokarak diplerine ulaştırır, farzdır.¹⁴⁴

- “Şâfiî’ye göre gusülde kadın örgülü saçlarını açar.”¹⁴⁵

Saçları örgülü kişi, gusül alırken suyu saç diplerine ulaştırıyorsa örgüyü çözmesine gerek yoktur.¹⁴⁶ Şayet saç örgüsü suyun diplere ulaşmasını engelliyorsa, örgülerin açılması gerekir.¹⁴⁷

4. Guslü Gerektiren Haller

- “Şehvet olmadan ya da kaşımak, sıcak suyla yıkanmak ya da dövülme gibi acı verici alışık olunmayan bir durumun şehvetiyle meni çıkarsa, Şâfiî’ye göre gusül gerekir.”¹⁴⁸

Meni üç şeyle anlaşılır: fişkıarak çıkması, çıkarken lezzet duyulması, yaşken hamur gibi kokması ve kuruyken yumurta akı gibi kokması.¹⁴⁹ Vücuttan çıkan şey meni ise gusletmek gerekir.¹⁵⁰

- “Şâfiî’ye göre, şehvet duyar fakat cinsel ilişkide bulunup şehveti geçtikten sonra meni çıkan kişiye gusül vâcip olur.”¹⁵¹

¹³⁸ Şirbînî, *Muğni’l-muhtâc*, 1/509.

¹³⁹ İbn Cüzey, *el-Kavânînu’l-fikhiyye*, 93.

¹⁴⁰ Mâverdî, *el-Hâvil-kebîr*, 1/29; Şirbînî, *Muğni’l-muhtâc*, 1/502.

¹⁴¹ Cüveynî, *Nihâyetü’l-matlab*, 1/74; Gazzâlî, *el-Vasît*, 1/287.

¹⁴² İbn Cüzey, *el-Kavânînu’l-fikhiyye*, 93.

¹⁴³ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/56; Nevevî, *el-Mecmu*, 1/394.

¹⁴⁴ Şirbînî, *Muğni’l-muhtâc*, 1/502.

¹⁴⁵ İbn Cüzey, *el-Kavânînu’l-fikhiyye*, 93.

¹⁴⁶ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/56; Mâverdî, *el-Hâvil-kebîr*, 1/225.

¹⁴⁷ Şirbînî, *Muğni’l-muhtâc*, 1/498.

¹⁴⁸ İbn Cüzey, *el-Kavânînu’l-fikhiyye*, 95.

¹⁴⁹ Nevevî, *Minhâcu’t-talibîn*, 37; Duman, Soner, *Ayet ve Hadislerle Şâfiî İbadetler İlmihâli*, 172.

¹⁵⁰ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/58; Mâverdî, *el-Hâvil-kebîr*, 1/213.

Erkek olsun kadın olsun, kendi menisi çıkan kişi cünüp olur ve gusletmesi gerekir.¹⁵² Cinsi münasebetten sonra meni gelen kişi gusül abdesti alsın ve tekrar meni gelse guslü iade etmesi vacip olur.¹⁵³

- *“İmam Malik, Şâfiî'nin aksine korunma amaçlı kısa ayetlerin okunmasına cünüpken izin verir.”*¹⁵⁴

Bir Müslüman cünüpken sözlü olarak veya işaret diliyle Kur'an okuyamaz. Ancak Kur'an okuma kastı olmadan zikir, öğüt ve hükümleri okumak haram değildir. Kur'an dışında da kullanılan cümleleri İhlas Suresi, Ayetel-Kürsi gibi duaları okumak da haram olmaz.¹⁵⁵

- *“Şâfiî mescidin içinden geçmeyi caiz görmüştür.”*¹⁵⁶

Cünüp kişinin mescitten geçmesi haram değildir. Bir sebebi olarak geçen kişi için mekruh da olmaz.¹⁵⁷

- *“Bir kafirin İslam'a girdiğinde gusül alması Şâfiî'ye göre müstehaptır.”*¹⁵⁸

Müşrik kişi, İslam'a girdiğinde gusletmesi ve saçını tıraş etmesi müstehaptır; cünüp değilse bunları yapmadan abdest alması da yeterlidir.¹⁵⁹ Nevevî, kafir iken Müslüman olanın gusletmesi sünnettir demiştir.¹⁶⁰

5. Sular

- *“Necis bir şey karışan su değişirse, temiz ve temizleyici değildir. Ancak necasetin sebep olduğu değişim kaybolursa, Şâfiî'ye göre suyu değiştirmezse*

¹⁵¹ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 95.

¹⁵² Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 1/478.

¹⁵³ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/58.

¹⁵⁴ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 98.

¹⁵⁵ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/70; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 1/491.

¹⁵⁶ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 98.

¹⁵⁷ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/70; Nevevî, *Minhâcu't-talibîn*, 38.

¹⁵⁸ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 98.

¹⁵⁹ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/52.

¹⁶⁰ Nevevî, *Minhâcu't-talibîn*, 132.

ve su çoksa asıl haliyle kalmıştır. Eğer su azsa ve değişmemişse necistir. Suyun çokluğunun sınırı Şâfiî'ye göre kulleteyn yani yaklaşık beş kurb'dır."¹⁶¹

el-Ümm'de durgun sular hakkında şu geçmektedir: Beş kurb ve fazlası, suyun çokluğunu gösterir. Su çoksa içindeki necasetin rengi, tadı, kokusu belli olmuyorsa necis değildir. Ancak suya karışan necaset, suyu bozduysa; bu bozulma düzelmedikçe su necis sayılır. Bozulmayı düzeltmek için, bunları giderecek kadar su eklenirse temiz olur.¹⁶² Safran gibi, yabancı bir madde ile değişime uğrayan ve su denilmeyecek hâle gelen sıvı madde temizleyici değildir. Miktarı az olsun çok olsun, hades gidemede kullanılmaz. Sıvı hâldeki bir necaset; çok olan suyun içinde kaybolursa su kullanılabilir. Ancak su az ise necaseti gidermeye yeterli değildir.¹⁶³

- *"Abdest veya gusülde kullanılmış su; Şâfiî'ye göre temizdir fakat temizleyici değildir ve şüphelidir.*"¹⁶⁴

İmam Şâfiî, *el-Ümm*'de peygamberimizin Hz. Aişe ile aynı kaptan yıkandığı hadise¹⁶⁵ dayanarak, birbirlerinin su artığı ile yıkanmanın bir mahzuru olmadığını söylemektedir. Bu su kulleteyn veya daha fazla olan sudur. Kullanılmış su azsa temizdir fakat temizleyici değildir. Ancak su çoksa bu suyla abdest alınabilir.¹⁶⁶

- *"Köpeğin artığı, dört imama göre yedi kere suyla yıkanır. Şâfiî buna toprakla temizlemeyi de eklemiştir.*"¹⁶⁷

Köpeğin değdiği yer ağır necasettir.¹⁶⁸ İmam Şâfiî; köpeğin yaladığı kabı, biri toprakla olmak üzere yedi kere yıkamak gerektiğini söylemiştir.¹⁶⁹

- *"Şâfiî'nin aksine domuz artığı temizdir.*"¹⁷⁰

¹⁶¹ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 99.

¹⁶² Şâfiî, *el-Ümm*, 1/17.

¹⁶³ Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 1/181.

¹⁶⁴ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 100.

¹⁶⁵ Buhârî, *Sahîh*, 1/68.

¹⁶⁶ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/21.

¹⁶⁷ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 100.

¹⁶⁸ Duman, Soner, *Ayet ve Hadislerle Şâfiî İbadetler İlmihâli*, 119.

¹⁶⁹ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/18.

¹⁷⁰ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 101.

Domuzun değdiği yer de köpek gibi ağır necasettir.¹⁷¹ İmam Şâfi' el-Ümm'de köpek ve domuz dışındaki hayvanların su artıklarının necis olmadığını söylemiştir.¹⁷²

- *"Ölü hayvanın derisine gelince tabaklanmazsa necistir. Tabaklanırsa, meşhur olan görüş necis olmasıdır. Fakat Maliki mezhebe göre kuru şeylerde ve sıvılardan sadece suda kullanımı caizdir. Satmak ve üzerinde namaz kılmak caiz değildir. Şâfi'yle birlikte temizdir diyenler de olmuştur."*¹⁷³

Bir hayvanın ölmesi sonucu necis olan deri tabaklanarak temiz hale gelir. Tabaklanmış ölü hayvanların derileri temizdir, üzerinde namaz da kılınabilir. Sadece köpek ve domuz aslî necasete sahiptir, tabaklansa da temiz olmaz.¹⁷⁴

6. Necasetler

- *"Hayvan yaşıyorsa kesin temizdir. Boğazlanarak ölmüş, yenilmesi caiz olan da temizdir. Eti yenilmesi haram olup boğazlanan kara hayvanı, kanı aksın ya da akmasın, Şâfi'ye göre necistir."*¹⁷⁵

Domuz, köpek ve bunların birleşmesinden doğanlar, ölü de olsa necistir. Çünkü onları yemek necistir.¹⁷⁶

- *"Şâfi'ye göre, ölen hayvanın yün, kıl, tüyü de necistir."*¹⁷⁷

Leş, dinen muteber bir boğazlama olmadan hayatı sona eren canlıdır. Leşin necis olması onun tüy, kıl, yün gibi bütün parçalarını kapsar.¹⁷⁸ Eti yenen hayvanların yün, kıl, tüyü ise temizdir.¹⁷⁹

- *"Şâfi'ye göre, bütün hayvanların idrarı ve dışkısı haramdır."*¹⁸⁰

¹⁷¹ Duman, Soner, *Ayet ve Hadislerle Şâfi İbadetler İlmihâli*, 119.

¹⁷² Şâfi', *el-Ümm*, 1/18; Mâverdî, *el-Hâvil-kebir*, 1/317.

¹⁷³ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 101.

¹⁷⁴ Şâfi', *el-Ümm*, 1/23; Nevevî, *Minhâcu't-talibîn*, 40; Duman, Soner, *Ayet ve Hadislerle Şâfi İbadetler İlmihâli*, 118.

¹⁷⁵ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 103.

¹⁷⁶ Duman, Soner, *Ayet ve Hadislerle Şâfi İbadetler İlmihâli*, 115.

¹⁷⁷ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 103.

¹⁷⁸ Duman, Soner, *Ayet ve Hadislerle Şâfi İbadetler İlmihâli*, 116.

¹⁷⁹ Nevevî, *Minhâcu't-talibîn*, 40.

¹⁸⁰ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 104.

Hayvanın, idrar ve dışkısı mutlak olarak necistir.¹⁸¹

- *"Mezî ve vedî ittifakla necistir. Şâfiî'ye göre, insanın menisi necis değildir."*¹⁸²

İmam Şâfiî, *el-Ümm*'de insanın yaratılışının temiz olduğunu, dolayısıyla menisinin de temiz olduğunu söylemiştir.¹⁸³ Hz. Aişe'nin meniye elbiseden çitileyerek çıkardığına dair rivayet buna delil gösterilmiştir.¹⁸⁴

7. İstincâ ve Ona Bağlı Hususlar

- *"Tuvalette kibleye ön ve arkayı dönmek gerekir. Şâfiî'ye göre sadece etrafı duvarlarla kapalı yerlerde dönebilir."*¹⁸⁵

Açık alanda kişi, tuvaletini yaparken kibleye önünü veya arkasını dönmez, haramdır.¹⁸⁶ Ancak kapalı alanda, kibleye ön ve arkasını dönmek daha iyi olanı terk etmektir.¹⁸⁷

- *"İstincâdan önce istibrâ gerekir. Bu da ön ve arka çıkış yerlerinin tamamen boşalmasıdır. Sınırı yoktur. İnsanların şartlarına göre değişir: Şâfiî üç defa erkeklik organını sıvazlar, demiştir."*¹⁸⁸

İmam Şâfiî *el-Ümm*'de istincânın tanımını şöyle yapar: İnsanın ön ve arkasından çıkan necaseti gidermesidir.¹⁸⁹ İdrardan sonra kişi, üstüne damlamasını diye öksürme, yürüme, ya da erkeklik organını tutarak istibrâ yapar.¹⁹⁰

8. Teyemmüm

- *"Şâfiî'nin aksine mukim halde yeterli su bulamıyorsa da teyemmüm eder."*¹⁹¹

¹⁸¹ Nevevî, *Minhâcu't-talibîn*, 40; Zuhaylî, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, 1/114.

¹⁸² İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 104.

¹⁸³ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/73; Gazzâlî, *el-Vasît*, 1/159.

¹⁸⁴ Duman, Soner, *Ayet ve Hadislerle Şâfiî İbadetler İlmihâli*, 114.

¹⁸⁵ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 109.

¹⁸⁶ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/36-37; Nevevî, *Minhâcu't-talibîn*, 27.

¹⁸⁷ Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 1/313.

¹⁸⁸ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 111.

¹⁸⁹ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/36.

¹⁹⁰ Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 1/325.

¹⁹¹ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 111.

Seferi veya mukim olsun suyu bulamıyorsa teyemmüm eder. Kişi abdeste yetecek kadar su bulamıyorsa, bu suyu kullandıktan sonra teyemmüm yapması gerekir. Abdesti tertibe riayet ederek suyla almaya çalışır. Kalan yerler için teyemmüm yapar. Bu gusülde de böyledir.¹⁹²

- *"Şâfiî'nin aksine taş, çakıl taşı, kum, kireç gibi toprak cinsinden şeylerle teyemmüm caizdir."*¹⁹³

İmam Şâfiî *el-Ümm*'de çakıl taşı ve kalın kum, tek başına teyemmüm için caiz değildir. Teyemmümün olabilmesi için toprakla karışık taşlarda, tozun yapışmasına bakılır. Toz yapışıyorsa teyemmüm alınır.¹⁹⁴

- *"Şâfiî'ye uygun olarak elleri dirseklere kadar mesh etmek vâciptir."*¹⁹⁵

Teyemmümde yüzü ve dirsekler dahil elleri mesh etmek gerekir.¹⁹⁶

- *"Şâfiî, tek teyemmümle farz namazdan önce de sonra da nafil kılınabilir, demiştir."*¹⁹⁷

İmam Şâfiî *el-Ümm*'de farz namaz için teyemmüm eden kişinin, Kur'an okumasında ya da nafil namaz kılmasında bir sakınca yoktur.¹⁹⁸ Bir teyemmüm ile farz namazla veya farz olmaksızın istediği kadar nafil kılabilir. Çünkü nafil namazlar çoktur. Ve her biri için ayrı teyemmüm zorluğa ve nafil namazı terk etmeye sebep olabilir. Ancak her farz için teyemmüm alması ve her teyemmümde su araması gerekir.¹⁹⁹

- *"Şâfiî'nin aksine suya giderse, suyu kullanırsa ya da suyun gelmesini beklerse vakti kaçırmaktan korkması durumunda teyemmüm caiz olur."*²⁰⁰

¹⁹² Şâfiî, *el-Ümm*, 1/62.

¹⁹³ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 112.

¹⁹⁴ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/67.

¹⁹⁵ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 112.

¹⁹⁶ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/65; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 2/75.

¹⁹⁷ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 113.

¹⁹⁸ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/64.

¹⁹⁹ Mâverdî, *el-Hâvil-kebir*, 1/257; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 2/102.

²⁰⁰ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 111.

İmam Şâfiî *el-Ümm*'de namazı ilk vaktinde kılmayı müstehap görür. Ancak kişinin su bulmaya ümidi varsa bekler, ümidi tükenince ya da vaktin çıkmasından korkarsa teyemmüm yapar.²⁰¹ Bu görüş hatalıdır.

9. Mestler ve Sargılar Üzerine Mesh

- *"Şâfiî, abdesti bozulan misafirin üç gün üç gece, mukimin bir gün bir gece mest üzerine mesh edeceğini, söylemiştir."*²⁰²

İmam Şâfiî *el-Ümm*'de peygamberimizin seferde olana gecesiyle beraber üç gün, mukim olana gecesiyle beraber bir gün mest üzerine mesh etmeye izin verdiğini söylemiştir.²⁰³

10. Hayız, Nifas ve İstihaze Hükümleri

- *"Şâfiî, hayızda en az süre, bir gün ve bir gecedir, demiştir."*²⁰⁴

En kısa süreli hayız dönemi bir gün bir gecedir.²⁰⁵

- *"Nifas kanı Şâfiî'ye uygun olarak en fazla 60 gündür."*²⁰⁶

Lohusalığın en yaygın görüleni kırk gün, en uzun süresi ise altmış gündür.²⁰⁷ Altmış günden fazla gören, istihaze görmüş gibi davranır.²⁰⁸

- *"Şâfiî'ye göre, istihaze kanı gören kadının her vakitte abdest alması vaciptir."*²⁰⁹

İmam Şâfiî *el-Ümm*'de istihaze görenin hayızdan temizlenmek için gusül alacağı, sonraki her namaz için abdest alması gerektiği söylemiştir.²¹⁰ Müstehazenin her farz namaz için abdest alması vaciptir.²¹¹

²⁰¹ Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 2/20.

²⁰² İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 114.

²⁰³ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/48; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 1/443-444.

²⁰⁴ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 114.

²⁰⁵ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/85; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 2/135.

²⁰⁶ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 116.

²⁰⁷ Mâverdi, *el-Hâvil-kebir*, 1/436; Gazzâlî, *el-Vasît*, 1/477.

²⁰⁸ Nevevî, *Minhâcu't-talibîn*, 55.

²⁰⁹ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 117.

²¹⁰ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/80.

²¹¹ Şirâzî, *el-Mühezzeb*, 1/80; Nevevî, *Minhâcu't-talibîn*, 51.

B. Namaz

Bu başlıkta Şâfiî'ye nispet edilen seksen görüş bulunmaktadır. Bu görüşlerden beşi hatalıdır. Bir görüşe dair bilgi bulamadım. İbn Cüzey, yetmiş dört görüşte isabet etmiştir.

1. Namaz Çeşitleri

- *"Bir kişi namazın farzietini kabul eder ve ısrarla kılmazsa Şâfiî'ye uygun olarak küfür sebebiyle değil had cezasıyla öldürülür."*²¹²

Kişi tembellik, önemsememe vb. sebeplerle namazı terk ederse inkarcılığından dolayı değil de had cezası olarak kılıçla öldürülür.²¹³ Kendisine namaz kılması emredilir. Kılmazsa tövbe etmesi istenir. Tövbe etmezse öldürülür.²¹⁴

2. Namazların Vakitleri

- *"İkinci namazıyla öğle arasında ortaklık yok denilmiştir. Şâfiî'ye göre ikinci namazının son vakti, her şeyin gölgesinin iki katı olduğu zamandır."*²¹⁵

Öğle namazı ile ikinci namazı arasında bir aralık ya da ortaklık yoktur. Öğle namazının vakti, her şeyin gölgesinin kendi boyunu aşmaya başladığı anda biter ve ikinci namazı vakti başlar.²¹⁶ İkinci namazının son vakti güneşin batmasıdır. Ancak ikinci namazında, her şeyin gölgesinin iki katı olduğu vakti geçirmemek tercih edilmiştir.²¹⁷

- *"Akşam namazının ilk vakti icma ile güneşin batmasıdır. Şâfiî'ye uygun olarak kısa bir vakittir."*²¹⁸

Akşam namazının ilk vakti güneşin batmasıdır.²¹⁹ Şâfiî, abdest alıp avret yerini örtme, ezan okuma ve kamet getirme, beş vakit namaz kılmaya yetecek kadar süredir, demiştir.²²⁰

²¹² İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 120.

²¹³ Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 4/317.

²¹⁴ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/301; Nevevî, *Minhâcu't-talibîn*, 148.

²¹⁵ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 121.

²¹⁶ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/91.

²¹⁷ Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 2/213.

²¹⁸ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 121.

²¹⁹ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/92.

²²⁰ Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 2/217.

- *"Şâfiî'ye göre şiddetli sıcaklarda kılınacak öğle namazı hariç, namazları ilk vaktinde kılmak efdaldır."*²²¹

Bazı durumlar hariç namazları ilk vaktinde kılmak sünnettir. Peygamberimiz 'en faziletli amel, namazı ilk vaktinde kılmaktır.' buyurmuştur. Öğle namazını evinde kılan ilk vaktinde kılar.²²² İstisna edilen durumlar; şiddetli sıcaklarda öğle namazı, şeytan taşlamak, namazın ilk vaktinde yolculukta bulunmak, özrü olan kişinin özrünün biteceğine ümit etmesidir.²²³

- *"Şâfiî'ye göre öğle ve ikindi namazının zaruri ortaklığı (seferi durumda) zevalden güneş batıncaya kadardır."*²²⁴

Seferi durumda öğle ve ikindiye cemederek kılmak isteyen kişi, namazı zevalden güneş batana kadar kılabilir.²²⁵

- *"İkinci namazından sonra güneş kararmadan önce tilavet secdesi yapmak caizdir. Şâfiî bunlara, tahiyetül mescid, iki rek'at tavaf namazı ve iki rek'at ihram namazı gibi herhangi bir sebebe bağlı kılınan nafileleri de eklemiştir."*²²⁶

İkinci namazından sonra güneş sararmaya başlayınca batana kadar namaz kılmak mekruhtur. Ancak bir sebebe bağlı kılınan şu nafile namazlar kılınırsa sahih olur: Güneş tutulması namazı, yağmur duası namazı, tavaf namazı, tahiyetül mescid namazı, abdest alınınca kılınan iki rek'atlık namaz, şükür secdesi, tilavet secdesi.²²⁷

- *"Şâfiî'ye göre, cuma günü hariç zeval vaktinde namaz kılmak yasaktır."*²²⁸

Zeval vakti girmeden tam gündüz ortasında, cuma günü kılınan tahiyetül mescid namazı hariç namaz kılınmasını peygamberimiz yasaklamıştır.²²⁹

²²¹ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 122.

²²² Şâfiî, *el-Ümm*, 1/90.

²²³ Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 2/241.

²²⁴ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 123.

²²⁵ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/96.

²²⁶ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 125.

²²⁷ Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 2/257.

²²⁸ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 125.

- *"Şâfiî; cuma günü imam minberde hutbe okurken ya da bundan önce tahiyetül mescid namazı sahih bir hadise dayanarak caizdir, demiştir."*²³⁰

Hz. Ömer zamanında insanların, cuma günü imam minbere çıkıncaya kadar namaz kıldıkları haber verilmektedir.²³¹ Peygamberimiz, cuma günü hutbe sırasında camiye gelip oturan bir kişiye tahiyetül mescid namazını kılmasını emretmiştir. Bunun dışındaki bir namaz, cuma hutbesi vaktinde kılınmaz.²³²

- *"Şâfiî; bayram namazından önce ya da sonra namaz kılmak caizdir, der."*²³³

İmam Şâfiî *el-Ümm*'de isteyen kişinin bayram namazından önce ya da sonra nafil kılabileceğini söylemiştir.²³⁴

- *"Şâfiî, namaza iftitah tekbirine yetişmekle yetişilir, demiştir."*²³⁵

Namaza yetişmek bir rek'atı kılmakla olur. Bir rek'at ise bir rüku ve iki secdeyi yapmakla olur.²³⁶ Bir rek'attan daha azını kılmışsa kaza namazı olur.²³⁷ Bu görüş hatalıdır.

3. Ezan ve Kamet

- *"Ezanın hükmü müekked sünnettir. Şâfiî, kadının kadınlara ezan okumasına cevâz vermiştir."*²³⁸

Farz olan namazlarda ezan ve kamet okunması sünnettir.²³⁹ Kadınlara ezan yükümlülüğü yoktur. Ancak kadınlar erkeklerin duymayacağı şekilde, kadın cemaate ezan okuyabilir.²⁴⁰

²²⁹ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/227; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 2/252.

²³⁰ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 126.

²³¹ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/227.

²³² Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 2/261.

²³³ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 126.

²³⁴ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/268.

²³⁵ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 124.

²³⁶ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/91.

²³⁷ Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 2/242.

²³⁸ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 126.

²³⁹ Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 2/294.

²⁴⁰ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/104.

- *"Şâfiî'nin tercihi olan ezan, şهادetlerin ve tekbirlerin dört defa okunduğu Mekke ezanıdır."*²⁴¹

İmam Şâfiî *el-Ümm*'de Ebu Mahzûre kıssasından bahsetmiştir. Ve onun okuduğu ezanın başında dört tekbir ve şهادet geçmektedir. Geriye kalan lafızlar ise ikişer kere tekrar edilmiştir.²⁴²

- *"Şâfiî; kamette 'Kad Kâmeti's-Salât' sözü iki kere söylenir demiştir."*²⁴³

Kamet sözleri 'kad kameti's-salât' ifadesi dışında birer kere okunur.²⁴⁴

4. Mescidler ve Namaz Kılınacak Yerler

- *"Mescitler yeryüzünün en faziletli yerleridir ve Şâfiî'ye göre en faziletli mescit Kâbe'dir."*²⁴⁵

İmam Şâfiî *el-Ümm*'de Kabe'den daha temiz ve daha faziletli bir yer olmadığını söyler.²⁴⁶

- *"Şâfiî, Mescid-i Haram dışındaki mescitlere müşriklerin girmesine cevâz vermiştir."*²⁴⁷

İmam Şâfiî *el-Ümm*'de müşriklerin Mescidi Haram dışındaki mescitlere girmesinde bir sakınca olmadığını söylemektedir.²⁴⁸

5. Niyet ve İhram Tekbiri

- *"Niyet iftitah tekbirine yakın olmalıdır. Eğer niyet çok gecikir veya çok erken olursa ittifakla geçersizdir. Biraz önce olursa Şâfiî'ye göre yine bâtil olur."*²⁴⁹

²⁴¹ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 127.

²⁴² Şâfiî, *el-Ümm*, 1/104; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 2/297.

²⁴³ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 129.

²⁴⁴ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/104; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 2/297.

²⁴⁵ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 129.

²⁴⁶ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/119.

²⁴⁷ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 130.

²⁴⁸ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/70.

²⁴⁹ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 141.

İmam Şâfiî *el-Ümm*'de niyetin tekbirin yerini tutmayacağı, tekbirle birlikte olması gerektiğini söylemiştir. Niyet, tekbirden önce veya sonra olmaz. Tekbir alıp namazı kılan ancak niyeti unutan kişinin namazı geçersizdir.²⁵⁰

*"Şâfiî'ye göre ihram tekbirinde Allahu'l-Ekber lafzını söylemek caizdir."*²⁵¹

Tekbiri değiştirip söylemek, tekbir yerine geçmez. Ancak "Allahu Ekber" e yapılan ilavelerde tekbiri getirmiş kabul edilir.²⁵² Tekbirin anlamını değiştirmeyecek derecedeki fazlalığın bir zararı olmaz.²⁵³

- *"İhram tekbirinde eller kaldırılır. Şâfiî'ye göre, rükuya giderken ve rükudan kalkarken de eller kaldırılır."*²⁵⁴

İmam Şâfiî'ye ulaşan bir rivayette şöyle geçmektedir: Peygamberimiz, namaza başlamak istediğinde, rükuya varmak istediğinde, rükudan kalkmak istediğinde ellerini omuz hizasına kadar kaldırırdı.²⁵⁵ Rükûdan başını doğrultmaya başladığı sırada kişinin ellerini 'semiallahu limen hamideh' diyerek kaldırması sünnettir.²⁵⁶²⁵⁷

6. Kıyam

İbn Cüzey bu başlıkta iki fasıl açmıştır: Birincisi kıyamın edepleri, ikincisi hasta kişinin namazıyla ilgilidir.

- *"Şâfiî'ye göre, hasta kişinin hiçbir şeye gücü yetmiyorsa, kalbiyle namaza niyet eder."*²⁵⁸

Kişi akli başında olduğu müddetçe namaz kılmakla sorumludur. Başıyla îmâ edemeyen gözüyle îmâ ederek kılar.²⁵⁹ Eğer hiçbir şeye gücü yetmiyorsa kalbiyle namazı kılar ve daha sonra bunu iade etmesi gerekmez.²⁶⁰

²⁵⁰ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/120.

²⁵¹ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 141.

²⁵² Şâfiî, *el-Ümm*, 1/122.

²⁵³ Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 2/398.

²⁵⁴ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 142.

²⁵⁵ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/125.

²⁵⁶ Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 2/482.

²⁵⁷ Büveytî, *el-Muhtasar*, 125.

²⁵⁸ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 143.

²⁵⁹ Nevevî, *Ravzatü't-tâlibîn*, 1/237.

²⁶⁰ Şîrâzî, *et-Tenbîh*, 40; Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 2/422.

7. Kıraat

- *"Şâfiî'nin görüşüne göre, her rek'atta Fâtiha Sûresi okumak vâciptir."*²⁶¹

Namaza sonradan yetişen kimsenin rek'atı hariç her rek'atta Fatiha okumak farz-ı ayndır.²⁶² Fatiha'yı ya da onun bir kısmını okumayanın, rek'atı geçersiz olur.²⁶³

- *"Şâfiî; Fatiha'dan önce veccehtu duası okunur, demiştir."*²⁶⁴

Namaza başlama tekbirinden sonra veccehtu duası okuması müstehaptır.²⁶⁵ Namaza başlama duası şudur: Veccehtu vechiye lillezi fetara's-semâvâti ve'l-arda hanîfen müslimen ve mâ ene mine'l- müşrikîn. İnne salâtî ve nusukî ve mehyâye ve memâtî lillâhi Rabbi'l-âlemîn. Lâ şerîke leh. Ve bi zâlike umirtu ve ene mine'l-müslimîn.²⁶⁶

- *"Şâfiî'ye göre, İmam olan birinin açıktan okunan namazlarda "âmin" demesi müstehaptır."*²⁶⁷

Sesli okunan namazlarda imama uyan kişiler de imamla birlikte açıktan 'âmîn' derler. İmam unutursa cemaat ona hatırlatacak şekilde sesli bir şekilde 'âmîn' der, müstehaptır.²⁶⁸

- *"Zamm-ı sûre, icmâ ile farz namazların ilk iki rek'atında okunur. Şâfiî'ye göre üçüncü ve dördüncü rek'atta da okunabilir."*²⁶⁹

İlk iki rek'atta Fâtiha'dan sonra bir sure okunması sünnettir. Şayet mesbûk ilk iki rek'atı kaçırmışsa, kendi kıldığı namazın üçüncü ve dördüncü rek'atında zamm-ı sureleri okur.²⁷⁰ Şâfiî üçüncü ve dördüncü rekatlarda okumasını da müstehap görmüştür.²⁷¹

²⁶¹ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 144.

²⁶² Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 2/435.

²⁶³ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/129; Cüveynî, *Nihâyetü'l-matlab*, 2/153.

²⁶⁴ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 145.

²⁶⁵ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/128.

²⁶⁶ Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 2/429.

²⁶⁷ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 145.

²⁶⁸ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/130; Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 2/460.

²⁶⁹ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 146.

²⁷⁰ Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 2/462.

²⁷¹ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/130.

- *"Şâfiî'ye göre, imama uyan kimse, gizli ve açıktan okunan namazlarda, imama işitmese de zamm-ı sûre okur."*²⁷²

İmama uyan kişi; imamdan uzakta olduğu için duyamasa ya da imam kıraati gizli yapsa ya da açıktan okunan namazda imam sehven içinden okusa, kendisi zamm-ı sure okur.²⁷³

- *"Şâfiî'ye göre gizli namazlarda gizli, açık namazlarda açık besmele çekilir. Şâfiî'ye göre besmele Neml Sûresi'nin dışında Fâtiha veya başka bir sûrenin ayeti değildir."*²⁷⁴

Besmele, Fâtiha'dan bir ayettir.²⁷⁵ Fâtiha'nın açık okunduğu namazlarda besmele de açıktan okunur.²⁷⁶ Bu görüşte bismelenin ayet sayılıp sayılmaması hususunda hata edilmiştir. Şâfiî ayrı bir ayet olarak saymıştır.

8. Kunut Duası

- *"Şâfiî şu duayı tercih etmiştir: Allahümmehdinâ fîmen hâdeyte. Ve 'afînâ fîmen 'âfeyte. Ve tevellênâ fîmen tevelleyte. Ve bârik lenâ fîmâ a'tayte. Ve kînâ şerra mâ kadayte. Fe inneke takdî velâ yukdâ 'aleyke. Ve innehû lâ yezillü men vâleyte. Velâ ye'izzü men 'âdeyte. Tebârekte Rabbenâ ve te'âleyte."*²⁷⁷

Muğni'de alınan kunut duasında 'Velâ ye'izzü men 'âdeyte' ifadesi yoktur. Râfiî ise duaya 'fe leke'l-hamdu alâ mâ kadayt, estağfiruke ve etûbu ileyk' ifadesini ekler, demiştir.²⁷⁸

- *"Şâfiî'ye göre Ramazan ayının son yarısında vitir namazlarında kunut okunur."*²⁷⁹

²⁷² İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 146.

²⁷³ Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 2/466.

²⁷⁴ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 145.

²⁷⁵ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/129.

²⁷⁶ Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 2/438.

²⁷⁷ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 147.

²⁷⁸ Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 2/490.

²⁷⁹ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 147.

Vitirde kunut duası sadece Ramazan ayının ikinci yarısında okunur.²⁸⁰ Vitir namazında da sabah namazındaki gibi kunut duası okunur.²⁸¹ Cemaatle kılınan vitirde kunut sesli, tek başına kılınan da ise sessiz okunur.²⁸²

9. Rükû

- *"Rükûda boyun ve sırt aynı hizada olacak şekilde ta'dil-i erkânı sağlamak, Şâfiî'ye göre vâciptir."*²⁸³

Rükûnun en mükemmeli; boynunu ve sırtını aynı hizaya getirmek, bacaklarını dik tutmak, dizlerini elleriyle tutmak, parmaklarını ayırarak kıbleye yöneltmektir.²⁸⁴ Rükûda eğildikten sonra ta'dil-i erkâna uymazsa da rükû kabul edilir, rek'atı iade etmesi gerekmez.²⁸⁵ Bu görüş hatalıdır. Şâfiî'ye göre ta'dil-i erkâna uymak vacip değil sünnettir.

10. Secde

- *"Secdede iki el, iki ayak ve iki dizin yerde olması vâciptir. Şâfiî'ye göre alın yere değmezse secde caiz olmaz."*²⁸⁶

Secdenin en azı alnını yere değdirmesidir. Secdede elleri, dizleri ve ayakları yere koymak farz değildir. Nevevî'ye göre; 'yedî kemik üzerine secde etmem bana emredildi.' hadisi bunun farz olduğunu gösterir.²⁸⁷ Burnu yere koymadan alnı üzerine secde mekruh olmakla birlikte geçerlidir.²⁸⁸

- *"Şâfiî, ikinci secdeden sonra doğrulmadan önce oturmak gerektiğini söyler."*²⁸⁹

İmam Şâfiî *el-Ümm*'de namaz kılan kişinin kıyama kalkacağında elleriyle destek alacağını ifade etmiştir.²⁹⁰ Secdeden ayağa kalkılan birinci ve üçüncü rek'atlarda, ikinci secdeden sonra hafif bir oturuş yapmak sünnettir.²⁹¹

²⁸⁰ Cüveynî, *Nihâyetü'l-matlab*, 2/362.

²⁸¹ Duman, Soner, *Ayet ve Hadislerle Şâfiî İbadetler İlmihâli*, 406.

²⁸² Şâfiî, *el-Ümm*, 1/154.

²⁸³ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 148.

²⁸⁴ Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 2/476.

²⁸⁵ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/131.

²⁸⁶ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 150.

²⁸⁷ Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 2/503-507.

²⁸⁸ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/133.

²⁸⁹ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 151.

- *"Secdeyi sıcak veya soğuk diye; elbise ya da sarığın bir ya da iki katı üzerine yapmak, Şâfiî'ye göre caiz değildir."*²⁹²

Sıcak veya soğukta avuç içinin ve alnın yere değmesi müstehaptır. Değmezse de secdesi caiz olur.²⁹³ Bu görüş hatalıdır ancak Şirbînî şöyle demiştir: Kişi kendisine bitişik olan, elbisenin kolları ve sarığı gibi bir şey üzerine secde etse, kendisinin hareketiyle o şey hareket etmiyorsa secde caiz olur. Hareket ediyorsa, kendisinden ayrı bir şey olarak kabul edilir ve bilerek yaparsa namazı batıl olur. Unutarak yaparsa secdeyi tekrarlar.²⁹⁴

11. Namaz Oturuşları

- *"Şâfiî son oturuşta Mâlik gibi, ilk oturuşta Ebû Hanîfe gibi otururdu. Sol bacak yere yayılır ve her iki ayak sağ taraftan dışarı çıkarılır. Sağ ayağını diker, sol ayağını sağ ayağın altından geçirip kibleye doğru çevrilir. Ebû Hanîfe'ye göre, sol ayak üstüne oturulur."*²⁹⁵

İlk oturuşta sol ayağına yayılarak oturmak sünnettir. İkinci oturuş da ilk oturuşa benzer, farklı olarak sol ayağını sağ taraftan dışarı çıkarır ve kalçasını yere bitiştirir.²⁹⁶

12. Teşehhüd

- *"Şâfiî, İbn Abbas'ın teşehhüdünü seçmiştir: "et-Tahiyyâtu el-mübâarakâtu es-salavâtu et-tayyibâtu lillâhi es-selâmu 'aleyke eyyuh-en-nebiyyu ve rahmetullâhi ve berekâtuh es-selâmu 'aleynâ ve 'alâ 'ibâdillâhis-sâlihîn". Bunun diğer teşehhüdlerden farkı: 've berekâtuh' lafzını eklemesi ve teşehhüdün sonunu 've enne Muhammeden Rasûlullâh' ile bitirmesidir."*²⁹⁷

İmam Şâfiî teşehhüd olarak yukarıda geçtiği gibi İbn Abbas'ın teşehhüdünü tercih etmiştir.²⁹⁸

²⁹⁰ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/139.

²⁹¹ Şirâzî, *et-Tenbîh*, 35-36; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 2/522.

²⁹² İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 150.

²⁹³ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/135.

²⁹⁴ Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 2/505.

²⁹⁵ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 151.

²⁹⁶ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/139; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 2/527.

²⁹⁷ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 153.

²⁹⁸ Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 2/540.

- *"Şâfiî, ilk teşehhüdü sünnet, ikinci teşehhüdü vacip saymıştır."*²⁹⁹

İlk oturuşta teşehhüdü okumayan sehiv secdesi yapar, ikinci oturuşta okumayan namazı iade eder.³⁰⁰ İlk oturuşta teşehhüd sünnet, ikinci oturuşta teşehhüd farzdır.³⁰¹

- *"Son oturuştan sonra peygambere salavât dualarının okunması, Şâfiî'ye göre vâciptir."*³⁰²

Son teşehhüdde Hz. Peygamber'e salavat okumak farzdır.³⁰³ Teşehhüd, peygambere salât getirmeden geçerli değildir.³⁰⁴

- *"Şâfiî'ye göre ilk oturuşta da dua ve salavât vardır."*³⁰⁵

Teşehhüd getirmede, tahiyat ve salavat duaları birliktedir.³⁰⁶ Şirbînî, ilk oturuşta Hz. Peygamber'e salâtın olduğunu ancak ailesine salavâtın olmadığını söylemiştir.³⁰⁷

13. İmamlık ve Cemaat

- *"Şâfiî'ye göre kadınlar, kadınlara imamlık yapabilir."*³⁰⁸

İmam Şâfiî, Hz. Aişe'nin ikindi namazını kıldırırken kadınların ortasında durup onlara imamlık yaptığına dair rivayete ulaşmıştır.³⁰⁹ Kadının kadınlara imamlığı, erkeklerin erkeklere imamlığı gibidir.³¹⁰

- *"Şâfiî; oturarak namaz kılan, ayaktakilere imamlık yapabilir, demiştir."*³¹¹

Peygamberimizin vefat hastalığı sırasında oturarak namaz kıldırıldığı, cemaatin ise ayakta olduğu rivayetine dayanarak bu caizdir.³¹² İmamın ayakta durmaya gücü yoksa

²⁹⁹ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 154.

³⁰⁰ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/151.

³⁰¹ Duman, Soner, *Ayet ve Hadislerle Şâfiî İbadetler İlmihâli*, 295.

³⁰² İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 154.

³⁰³ Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 2/535.

³⁰⁴ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/152.

³⁰⁵ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 154.

³⁰⁶ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/152.

³⁰⁷ Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 2/537.

³⁰⁸ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 156.

³⁰⁹ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/191.

³¹⁰ Duman, Soner, *Ayet ve Hadislerle Şâfiî İbadetler İlmihâli*, 346.

³¹¹ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 157.

³¹² Duman, Soner, *Ayet ve Hadislerle Şâfiî İbadetler İlmihâli*, 346.

oturarak kılar, cemaat ayakta kılar. Cemaatten ayakta durmaya güç yetiremeyen de oturabilir. Önemli olan husus herkesin gücü yettiği ölçüde farzı yerine getirmesidir.³¹³

- *"Şâfiî'ye göre tek başına namaz kılan kimse, onu cemaatle tekrar kılabilir."*³¹⁴

Farz namazı kılan kişinin, aynı namazı cemaatle tekrar kılması sünnettir.³¹⁵ İmam Şâfiî, kişi evde eşine ve çocuklarına imam olarak kıldırırsa ya da mescitte cemaatle kıldırırsa tekrar cemaate katılması müstehaptır demiştir. Ancak imamı olan camide cemaatin ikinci kez yapılmasını, cemaat bölündüğü için mekruh görülmüştür.³¹⁶

- *"Şâfiî'nin aksine, imam ve ona uyanların niyetleri aynı olmalıdır, öğleyi kılacak kişi ikindiye kıldırana uyamaz."*³¹⁷

Öğleyi kılan ikindiye kıldırana, ikindiye kılan akşamı kıldırana uyabilir. Rek'at sayısı aynı olmadığında eksikse tamamlar, imam fazla kılıyorsa imamı beklemeden teşehhüdü okur.³¹⁸

- *"Farz kılanın, nafîle kılana imamlığı ittifakla caizdir. Şâfiî'ye göre nafîle kılanın da farz namaz kılana imamlığı caizdir."*³¹⁹

İmam farzı kılıyorsa arkasında nafîle kılan olabilir ya da tam tersi durum bunlar arasında fark yoktur.³²⁰ Teravîh namazı kıldıranın arkasında yatsı namazı, sabah namazı kıldıranın arkasında yağmur namazı kılmak caizdir.³²¹

- *"İmam cünüb ya da abdestsiz olarak namaz kılar, kasten ya da unutarak olsun namazı ittifakla geçersizdir. Şâfiî'ye göre cemaatin namazı ise her iki durumda da bâtil olmaz. Kasten kıldırana ise icmâyla günahkâr olur."*³²²

³¹³ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/198.

³¹⁴ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 158.

³¹⁵ Duman, Soner, *Ayet ve Hadislerle Şâfiî İbadetler İlmihâli*, 339.

³¹⁶ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/181.

³¹⁷ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 158.

³¹⁸ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/181.

³¹⁹ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 158.

³²⁰ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/200.

³²¹ Duman, Soner, *Ayet ve Hadislerle Şâfiî İbadetler İlmihâli*, 354.

³²² İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 159.

İmamın cünüb veya abdestsiz olduğu anlaşılırsa, ona uyan kişinin namazı tekrar etmesi gerekmez. Sadece imam namazı iade eder. Kişi, namazının geçersiz olduğunu bildiği kişinin arkasında namaza duramaz.³²³ Bu durumda namazı caiz olmayan kişi gibi kılmış olduklarından cemaat de namazı iade eder.³²⁴

- *"Cemaatte ilk saf en faziletlisidir. İmamı takip edenler fazilet ehlidir. Şâfiî; safa giremeyen arkada namaz kılar ve yanına ön saftan birini çeker, demiştir."*³²⁵

Erkeklerin cemaatinde ilk saf en faziletlisidir. Onun arkasındaki saflar fazilet olarak birbirini takip eder. Kadınların cemaatinde ise en arka saf, tesettüre uygunluk açısından daha faziletlidir. Saflarda yer bulamayanın ön saftan birini arkaya çekmesi menduptur.³²⁶

- *"Rükûda imama yetişen kişi eğer yerinde rükû yaparsa, rükû halinde safa ilerlemesini Şâfiî kerih görmüştür ve son safa ulaşarak orada rükû eder, demiştir."*³²⁷

Peygamberimizin namaza koşarak gelmeyin, yetiştiğiniz yeri kılın sözünden hareketle Şâfiî şöyle demiştir: Cemaate yetişen kişinin bulunduğu yerde imama uyması uygundur. Bu durumda safa yakın ya da uzak olmak arasında fark yoktur.³²⁸

Bu görüşü isabetli saydık. Çünkü Şâfiî, rükû halinde yürümeyi kerih görmüştür.

- *"Namazdayken imamın başına rüknü yapmaktan acziyet gibi imamete engel olacak ya da necaset gibi tamamen namaza engel olan bir durum gelirse ya da hatırlarsa namazdan çıkar, yerine birini geçirir. Ancak Şâfiî'ye göre imamın yerine birinin geçmesi caiz değildir."*³²⁹

³²³ Duman, Soner, *Ayet ve Hadislerle Şâfiî İbadetler İlmihâli*, 344.

³²⁴ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/194.

³²⁵ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 159.

³²⁶ Zuhaylî, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, 2/356; Duman, Soner, *Ayet ve Hadislerle Şâfiî İbadetler İlmihâli*, 351.

³²⁷ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 159.

³²⁸ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/202.

³²⁹ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 160.

İmam namaza taharet üzerine başlayıp sonra tahareti bozulsa namazdan çıkar, cemaat de ondan ayrılmaya niyet eder ve namazı kendi başlarına tamamlar. İmam kendi yerine birini tayin etse ve namazı bu şekilde devam ettirip kılsalar, namazları geçerli olur ancak arada bağlantı kalmamıştır.³³⁰

14. Namazın Sonradan Tamamlanması

- *"Şâfiî; imamın namazına sonradan yetişen, imamlarla kıldığını namazın son kısmı sayar, namazdan sonra imamın yaptığı gibi kaçırdığı rek'atları tamamlar, demiştir."*³³¹

İmama uyan kişi, imam hangi rüknü yapıyorsa ona tabi olur, imam namazı bitirince kaçırdığı kısımları telafi eder.³³²

15. Sehv Secdesi

- *"Şâfiî; sehv secdesini selamdan önce yapılacağını söyler."*³³³

Sehv secdesi, teşehhüd ve selam arasında yapılır.³³⁴

- *"Şâfiî'ye göre, sehv secdesi sünnettir."*³³⁵

Farz veya nafil namazlarda emredilen bir şeyi terk etme durumunda sehv secdesi yapmak sünnettir.³³⁶

- *"Şâfiî'ye göre mesbuk, imam yanılırsa onunla secde eder, sonra ondan ayrılınca tekrar secde eder."*³³⁷

Mesbuk kimsenin, imam sehv secdesi yaptığında onunla secde etmesi vaciptir.³³⁸

İmam yanılır ve secde etmezse, imamın selamından sonra sehv secdesi yapar.

İmamdan ayrıldıktan sonra kendi yanılırsa sehv secdesi yapar.³³⁹

³³⁰ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/202.

³³¹ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 160.

³³² Duman, Soner, *Ayet ve Hadislerle Şâfiî İbadetler İlmihâli*, 357.

³³³ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 164.

³³⁴ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/154; Râfiî, *el-Muharrer*, 1/212.

³³⁵ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 164.

³³⁶ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/156.

³³⁷ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 165.

³³⁸ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/155.

- “Yanılarak bir sünneti terk ederse secde yapar, Şâfiî’ye göre kasten terk ederse onun için de secde yapar.”³⁴⁰

Namazın bir parçası olan sünnetleri terk ettiğinde sehiv secdesi yapması gerekir.³⁴¹

- “İftitah tekbirini unutan ve unuttuğundan şüphelenen kişi, imama uyan biriye; rükûya tekbir alırken hatırlar ve onunla iftitah tekbirini de kastederse Şâfiî’nin aksine bu onun yerine geçer.”³⁴²

Kişi niyet ederken ‘başlama tekbiri ve rükû tekbirinden birine’ dese ya da rükuya niyetle tekbir getirirse namazı başlamış olmaz. Kişinin ilk olarak rükudan bağımsız, iftitah tekbiri alarak namaza niyet etmesi gerekir.³⁴³

- “Şâfiî’ye göre kişi kalabalıkta sıkışırsa öndeki kardeşinin sırtına secde eder.”³⁴⁴

Cuma namazında bir kişi kalabalık sebebiyle secdeyi yerde yapamazsa, başka bir insanın üzerine secde yapma imkânı varsa bunu yapar.³⁴⁵

- “Dört rek’atlı bir namazda dört secdeyi unutan kişi; Şâfiî’ye göre, yaptığı dört secdeyi iki tam rek’atın secdesi olarak kabul eder. Kalkar ve iki rek’at daha kaza eder.”³⁴⁶

Dört rek’atlı bir namazda toplam dört secdeyi terk ettiğini anlayan kişi, bir secde yapar sonra iki rek’at daha namaz kılar.³⁴⁷

- “Şâfiî dedi ki; açık ya da gizli okumayı terk etmekle sehiv secdesi gerekmez.”³⁴⁸

³³⁹ Duman, Soner, *Ayet ve Hadislerle Şâfiî İbadetler İlmihâli*, 476.

³⁴⁰ İbn Cüzey, *el-Kavânînu’l-fikhiyye*, 169.

³⁴¹ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/156.

³⁴² İbn Cüzey, *el-Kavânînu’l-fikhiyye*, 169.

³⁴³ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/122.

³⁴⁴ İbn Cüzey, *el-Kavânînu’l-fikhiyye*, 170.

³⁴⁵ Şîrbînî, *Muğni’l-muhtâc*, 4/144; Zuhaylî, *İslam Fıkhu Ansiklopedisi*, 2/407.

³⁴⁶ İbn Cüzey, *el-Kavânînu’l-fikhiyye*, 171.

³⁴⁷ Şîrbînî, *Muğni’l-muhtâc*, 2/575.

³⁴⁸ İbn Cüzey, *el-Kavânînu’l-fikhiyye*, 172.

Şâfiî; tekbir, tesbih, açıktan veya gizli okumak, teverruk oturuşu gibi sünnetleri terk edene sehiv secdesi gerekmez, demiştir.³⁴⁹

- *"İlk teşehhüdde peygambere salâtı unutan sehiv secdesi yapar. Şâfiî; ikinci teşehhüdde salavât duasını unutanın namazı bâtil olur, demiştir."*³⁵⁰

İlk teşehhüdde peygambere salâtı unutanın namazı geçerlidir, ancak sünneti terk ettiği için sehiv secdesi gerekir.³⁵¹ Ancak son oturuşta salavâtı unutanın namazı farklıdır, onunla namaz bâtil olur, sehiv secdesiyle telafi edilemez.³⁵²

- *"Rek'at sayısında şüpheye düşerse üç mü dört mü diye, az olana göre namazını tamamlar. Şâfiî'ye göre, selamdan önce sehiv secdesi yapar."*³⁵³

Namazın rek'atlarında şüpheye düşen kişi, namazı zannı galibe göre kılar ve sehiv secdesi yapar. Az kıldıysa secde onu tamamlar.³⁵⁴

- *"Azap ayetleri geçtiğinde, tek başına kılan veya imama uyanın istiâze veya başka bir dua okuması mekruh değildir."*³⁵⁵

Bu görüşle ilgili bir bilgi bulamadım.

16. Cuma Namazı

- *"Şâfiî'ye göre şehirde bulunana ezanı duysun veya duymasın Cuma namazı farzdır. Şehir dışında olan içinse ezanı duyuyorsa farzdır."*³⁵⁶

Cuma namazı kılınması gereken bir yerde yaşayan halk, ezanı duymasa da farzdır. Bu beldeye yakın olup ezanı duyan dışardakiler için de farz olur.³⁵⁷

- *"Şâfiî'ye göre, cuma günü zevalden önce yolculuğa çıkmak mekruhtur."*³⁵⁸

³⁴⁹ Zuhaylî, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, 2/226.

³⁵⁰ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 173.

³⁵¹ Duman, Soner, *Ayet ve Hadislerle Şâfiî İbadetler İlmihâli*, 470.

³⁵² Şâfiî, *el-Ümm*, 1/152.

³⁵³ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 173.

³⁵⁴ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/153.

³⁵⁵ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 167.

³⁵⁶ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 174.

³⁵⁷ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/220; Mâverdî, *el-Hâvil-Kebîr*, 2/404.

Bir kişi cuma günü yolculuğa çıkacaksa bu fecirden önce olmalıdır yoksa cumayı terk etmemelidir.³⁵⁹ Yolda kılma imkânı varsa yolculuğa çıkabilir.³⁶⁰

- *"Şâfiî'ye göre, cuma cemaati en az kırk kişi olmalıdır."*³⁶¹

Cuma cemaati için kırk tane mükellef, hür, erkek ve mukim kişinin olması gerekir.³⁶² Köy yeri de olsa, sayı kırka tamamlanırsa Cuma farz olur.³⁶³

- *"Bir şehirde iki farklı mescitte Cuma namazı kılınmasıyla ilgili olarak Şâfiî şöyle demiştir: İlk cemaat olan grubun namazı sahihtir."*³⁶⁴

İmam Şâfiî *el-Ümm*'de ilk kılan cemaatinki sahihtir. Geriye kalanlar öğle namazı kılarak iade ederler demiştir.³⁶⁵ Kişinin kıldığı Cuma namazının sahih olmasının şartı, beldede başka bir Cuma namazının aynı anda veya daha önce kılınmamış olmasıdır. Çünkü aynı anda farklı camilerde kılınacak olursa kabileler kendi camilerini tercih eder. Bu da Müslümanların birlik ve beraberliğine ters bir durumdur. Ancak şehir çok büyükse ve insanların tek bir yerde toplanması mümkün değilse o zaman kılınan Cuma namazları sahih olur.³⁶⁶

- *"Hutbe veren kişi minberde bir baston veya yarım daire şeklindeki bir masaya dayanarak hutbe verir. İnsanlar ona yönelir, Şâfiî'nin aksine hatip cemaate selam veremez."*³⁶⁷

İmam mescide girdiğinde orada bulunanlara kendisine yöneldiği için selam vermesi sünnettir.³⁶⁸ Minber yoksa yüksekçe bir yerde hutbe vermek sünnettir. Şayet bu da mümkün olmazsa peygamberimizin yaptığı gibi kütüğe dayanarak hutbe verir.³⁶⁹

³⁵⁸ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 175.

³⁵⁹ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/218.

³⁶⁰ Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 4/17.

³⁶¹ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 175.

³⁶² Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 4/48.

³⁶³ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/220.

³⁶⁴ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 176.

³⁶⁵ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/221.

³⁶⁶ Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 4/38.

³⁶⁷ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 177.

³⁶⁸ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/225.

³⁶⁹ Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 4/89.

- *"Şâfiî'ye göre imam minbere çıktığında tahiyyat namazı kılınabilir."*³⁷⁰

Hatip minberde iken mescide giren kişinin tahiyyetül mescid namazı kılması sünnet, namazı hızlı kılması ise farzdır.³⁷¹

- *"Şâfiî'ye göre, fecirden veya Cuma'ya gitmeye yakın olmayan bir zamanda yapılan gusül de cuma guslü yerine geçer."*³⁷²

Cuma günü yapılacak guslün başlama vakti fecri sadıktır. Bu vakitten önce yapılan gusül, sünnet olan guslün yerini tutmaz. Bir görüşe göre; cuma guslünün vakti de bayram guslü gibi gece yarısından sonradır. En faziletli vakit ise, cuma namazına gitmeye yakın olandır.³⁷³

- *"Şâfiî'ye göre, cuma namazı için cemaat imamın huzurundayken ezan okunur."*³⁷⁴

İmam Şâfiî ise bu durum peygamberimiz döneminde yapılan bir uygulama olmadığı için mekruh sayar.³⁷⁵ Bu görüş hatalıdır ancak Şirbînî, imam dinlenmek için oturduğunda, müezzin ikinci ezanı okur, demiştir.³⁷⁶ Bunun sonradan ortaya çıkan bir uygulama olduğunu görüyoruz.

17. Namazları Birleştirme

- *"Şâfiî'ye göre, yolculukta namazların birleştirilmesinde uzunluk şart koşulmuştur."*³⁷⁷

Yolculukta namazları cem ederek kılmak için uzunluk şart koşulmuştur. Bu uzunluk, iki gece süren kısa mesafeli yolculuktur.³⁷⁸ Uzun yolculuk en az 48 mil yani tek yön 88 km'dir.³⁷⁹

³⁷⁰ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 177.

³⁷¹ Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 4/82.

³⁷² İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 178.

³⁷³ Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 4/99.

³⁷⁴ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 176.

³⁷⁵ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/222.

³⁷⁶ Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 4/89.

³⁷⁷ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 178.

³⁷⁸ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/211.

³⁷⁹ Duman, Soner, *Ayet ve Hadislerle Şâfiî İbadetler İlmihâli*, 434.

- *"Şâfiî'ye göre yağmur yağdığında öğle ile ikindi, akşam ile yatsı namazları birleştirilebilir."*³⁸⁰

Yolculuk dışında; kar erimesi, yağmur veya dolu yağması gibi durumlarda camide cemaatle kılınan namazlar cemi takdim şeklinde kılınabilir. Yağmurdan dolayı cemi tehir caiz değildir. Peygamberimiz öğle ile ikindiye, akşam ile yatsıyı birleştirerek kılmıştır.³⁸¹

18. Korku Namazı

- *"Korku namazında imam askerleri iki gruba ayırır. Şâfiî'ye göre, birinci grup ve ikinci grubun namazı aynıdır, sadece imam birinci grup namazı bitirince selam vermez, ikinci grubun gelip kılmalarını bekler, sonra ikinci grupla birlikte selam verir."*³⁸²

İmam Şâfiî *el-Ümm*'de, peygamberimizin Zatu'r-rika'da şu şekilde yaptığını açıklamıştır: İmam orduyu ikiye ayırır. Birinci grup düşmana karşı durur. İmam diğer gruba bir rek'at namaz kıldırır. İmam ikinci rek'ata kalktığında namazın bir rek'atını kıldırdığı grup imama uymayı bırakarak ikinci rek'atı kılar, düşmana karşı durmaya giderler. İkinci grup gelir imama uyararak ikinci rek'atı kılar. İmama yetişir ve birlikte selam verirler.³⁸³

19. Seferde Namazları Kısaltma

- *"Şâfiî'ye göre, namazda kısaltma yapılabilmesi için yolculuğun mesafesi 48 mil yani yani 82,5 km olmalıdır."*³⁸⁴

Yolculukta namazı kısaltabilmek için 48 mil mesafe şart koşulmuştur.³⁸⁵

- *"Şâfiî'ye göre seferde namazları kısaltma hususunda ruhsata uymak, namazın tam kılınmasından fazilet bakımından azdır."*³⁸⁶

³⁸⁰ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 178.

³⁸¹ Zuhaylî, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, 2/444; Duman, Soner, *Ayet ve Hadislerle Şâfiî İbadetler İlmihâli*, 443.

³⁸² İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 180.

³⁸³ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/243; Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 4/162.

³⁸⁴ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 182.

³⁸⁵ Duman, Soner, *Ayet ve Hadislerle Şâfiî İbadetler İlmihâli*, 434.

Korku hali olmadan yolculukta namazları kısaltmak sünnettir. Ancak korku halinde yolculuk yapıyorsa namazları kısaltarak kılmak farzdır.³⁸⁷ Bu görüş hatalıdır. Peygamberin uygulamasına bakarak bunun sünnet olduğu söylenmiş, fazilet derecesinin düşeceği söylenmemiştir.

20. Bayram Namazı

- *"Bayram namazını kaçırın için Şâfiî şöyle demiştir; musallada nasıl kılınyorsa aynı şekilde kaza eder."*³⁸⁸

İmamla birlikte bayram namazını kılamayan kişinin, bu namazı aynı şekilde kaza etmesi sünnettir.³⁸⁹

- *"Şâfiî, bayram namazlarında Kâf ve Kamer sûrelerini okumayı müstehap görmüştür. Birinci rek'atta ihram tekbirine ek olarak yedi tekbir alınır. Tekbirlerde eller kaldırılır. Tekbirlerin arası zikir, dua veya başka bir şeyle ayrılır."*³⁹⁰

Kişi başlama tekbirinden sonra ilk rek'atta yedi tekbir getirir. Tekbirleri getirirken ellerini kaldırmaması menduptur.³⁹¹ Tekbirlerin arasında zikirler getirilmesi müstehaptır. İmam Fatıha'dan sonra ilk rekatta Kâf suresinin, ikinci rekatta Kamer suresinin tamamını okur.³⁹²

- *"Şâfiî'ye göre, nafile namazlardan sonra da bayram tekbirleri getirilir."*³⁹³

Bir sebebi olan; cenaze namazı, kaza namazı, düzenli nafile namazlar, adak namazı, tahiyetül mescid gibi namazlardan sonra tekbir getirilir.³⁹⁴ İmam Şâfiî; her durumda tekbir getirilir çünkü tekbir, vaktin şiarıdır, demiştir.³⁹⁵

³⁸⁶ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 181.

³⁸⁷ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/207.

³⁸⁸ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 183.

³⁸⁹ Zuhaylî, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, 2/456.

³⁹⁰ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 183.

³⁹¹ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/271.

³⁹² Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 4/213-216.

³⁹³ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 184.

³⁹⁴ Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 4/238.

³⁹⁵ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/273.

21. İstiskâ Namazı

- *"Şâfiî'ye göre, kadınlar ve çocuklar da yağmur duasına çıkabilir."*³⁹⁶

Yağmur duasına halkla birlikte çocukların, ihtiyar erkek ve kadınların, çekici olmayan kadınların çıkması menduptur.³⁹⁷ Çünkü ihtiyarın kalbi yumuşak, çocuk ise günahsızdır.³⁹⁸

- *"Şâfiî; istiska namazının her iki rek'atında, bayram namazındaki gibi tekbirler alınır, demiştir."*³⁹⁹

İstiska namazının kılınışı bayram namazına benzemektedir.⁴⁰⁰ İlk rek'atında yedi tekbir, ikinci rek'atında beş tekbir getirilir.⁴⁰¹

- *"Şâfiî'ye göre, istiska namazı öncesi oruç tutmak emredilir."*⁴⁰²

Yağmur duasına çıkmadan önce halk üç gün oruç tutar.⁴⁰³ Peygamberimizin oruçlunun duasının makbul olduğunu söylemesinden dolayı dördüncü gün de oruçlu çıkılır.⁴⁰⁴

22. Kûsûf Namazı

- *"Şâfiî'ye göre, kûsûf namazının vakti güneş batana kadardır."*⁴⁰⁵

Güneş tutulması namazı, güneş tutulmasının sona ermesi veya güneşin tutulmuş halde batması ile biter.⁴⁰⁶

- *"Şâfiî'ye göre, hûsûf namazı da kûsuf namazı gibi cemaatle kılınır."*⁴⁰⁷

Bu namazın cemaatle kılınması sünnettir.⁴⁰⁸

³⁹⁶ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 184.

³⁹⁷ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/284.

³⁹⁸ Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 4/290.

³⁹⁹ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 185.

⁴⁰⁰ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/285.

⁴⁰¹ Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 4/298.

⁴⁰² İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 185.

⁴⁰³ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/283.

⁴⁰⁴ Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 4/287.

⁴⁰⁵ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 186.

⁴⁰⁶ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/28; Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 4/266.

⁴⁰⁷ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 186.

⁴⁰⁸ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/280.

- *"Şâfiî, kûsûf namazından sonra iki hutbe okunacağını söylemiştir."*⁴⁰⁹

Güneş ve ay tutulması namazından sonra imamın cumadaki gibi iki hutbe vermesi menduptur.⁴¹⁰

23. Vitir Namazı

- *"Şâfiî'ye göre, vitir namazında önce çift sonra tek rek'at şart değildir."*⁴¹¹

Vitir namazı en azı bir, en çok on bir rek'attır. Tek rek'at kılmak caiz ancak evlâ değildir.⁴¹²

24. Diğer Tatavvu' Namazlar

- *"Sabah namazının iki rek'atlık sünnetinde, ilk rek'atta Kâfirûn, ikinci rek'atta İhlâs sûreleri okunur, Şâfiî'de bu görüştedir."*⁴¹³

Sabah ve akşam namazlarının sünneti ile tahiyetül mescid ve istihare namazlarının, ilk rek'atında Kafirun, ikinci rek'atında İhlas surelerinin okunması sünnettir.⁴¹⁴

- *"Tilâvet secdelerinin geçtiği ayetlerin 10'u üzerinde icmâ vardır. Şâfiî bunlara Necm 62, İnşikak 21 ve Alak 19'u eklemiştir."*⁴¹⁵

Secde ayetleri on dört tanedir: Araf 206, Rad 15, Nahl 49, İsrâ 107, Meryem 58, Hac 18, Hac 77, Furkan 60, Neml 25, Secde 15, Fussilet 37, Necm 62, İnşikak 21, Alak 19. ayetleridir. Sad 24. ayette secde yoktur; namazda okununca secde yapılırsa namaz bozulur.⁴¹⁶ Secde ayetlerinden Sad 24. ayette tilâvet secdesi değil şükür secdesi vardır, niyet ona göre yapılır.⁴¹⁷

C. Cenaze

Bu başlıkta Şâfiî'ye nispet edilen dokuz görüş bulunmaktadır. Bu görüşlerden biri hatalıdır. İbn Cüzey, sekizinde isabet etmiştir.

⁴⁰⁹ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 187.

⁴¹⁰ Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 4/262.

⁴¹¹ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 187.

⁴¹² Şâfiî, *el-Ümm*, 1/165.

⁴¹³ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 188.

⁴¹⁴ Zuhaylî, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, 2/194; Duman, Soner, *Ayet ve Hadislerle Şâfiî İbadetler İlmihâli*, 420.

⁴¹⁵ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 190.

⁴¹⁶ Gazzâlî, *el-Vasît*, 1/179; Duman, Soner, *Ayet ve Hadislerle Şâfiî İbadetler İlmihâli*, 480.

⁴¹⁷ Râfiî, *el-Muharrer*, 1/214.

1. Gasil

- *"Şâfiî'ye göre, cenaze yıkanırken ölünün elbiseleri çıkarılmaz. Saçı, kılı ve tırnakları kısaltılır."*⁴¹⁸

Ölünün gömlek içinde yıkanması menduptur. Bu yıkanma örtünmeye daha uygundur.⁴¹⁹ Gömlek içinde yıkanmazsa üstüne bir bez örtülür. Ölünün saç tırnağı kesilmez ancak temizlenir.⁴²⁰

Bu görüşü isabetli saydık, kısaltmadan kastının temizlik olduğunu düşünüyoruz.

2. Tekfîn

- *"Şâfiî; hacda ihramlı ölen kişinin başı örtülmez ve kefenine güzel koku sürülmez, demiştir."*⁴²¹

İhramlı ölen üzerindeki ile kefenlenir. Elbise düğümlemmez, başı örtülmez ve koku sürülmez.⁴²²

3. Cenaze Namazı

- *"Şâfiî'ye göre, cesetten sadece bir organda bulursa o kişinin cenaze namazı kılınır."*⁴²³

Öldüğü bilinen Müslümanın bir organı bulunduğu, bulunan organ yıkanır ve cenaze namazı kılınır.⁴²⁴

- *"Şâfiî'ye göre, savaş alanından sağ çıkıp sonradan ölen kimsenin cesedi yıkanır ve namazı kılınır."*⁴²⁵

Şâfiî demiştir ki; savaşta yaralanan ama sağ çıkan kişi, savaştan sonra bir şey yemeden ölürse şehit sayılır. Ancak yıkanıp namazı kılınır.⁴²⁶

⁴¹⁸ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 191.

⁴¹⁹ Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 4/355.

⁴²⁰ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/302.

⁴²¹ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 193.

⁴²² Şâfiî, *el-Ümm*, 1/307; Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 4/383.

⁴²³ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 194.

⁴²⁴ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/306; Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 4/464.

⁴²⁵ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 194.

⁴²⁶ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/305.

- *"Şâfiî; cenaze namazını kıldırılmada velî, vâliden önce gelir, demiştir."*⁴²⁷

İmam Şâfiî'in yeni görüşüne göre; ölen kişinin velisi cenaze namazında vâliden önceliklidir. Bu konuda vasiyet olsa bile veli önceliklidir.⁴²⁸ Ancak veli izin verirse, veli cenaze namazını kıldırabilir.⁴²⁹

- *"Cenaze namazının kılınışında ilk tekbirden sonra Fatiha sûresini okumayı, Şâfiî ilave bir rûkûn saymıştır."*⁴³⁰

Cenaze namazında dört tekbir vardır. İlk tekbirden sonra Fatiha okunur sonra peygambere salavat getirilir sonra da ölüye dua okunur.⁴³¹

- *"Cenaze namazında mesbuk, imama tekbir dışında yetişirse, Şâfiî'ye göre namaza girer ve imamla birlikte diğer tekbirleri getirir."*⁴³²

Cenaze namazına sonradan yetişen kişi, imama tekbir dışında yetişirse, tekbir alır ve Fatiha suresini okumaya başlar.⁴³³ Şayet Fatiha suresine başlamadan imam tekbir getirirse, Fatiha suresini okumayı bırakır ve imama uyararak tekbir alır.⁴³⁴

- *"Daha önce namazı kılınıp defnedilen kişi için, Şâfiî'ye göre tekrar cenaze namazı kılınabilir."*⁴³⁵

Daha önce defnedilen kişilerin mezarlarına dönerek Peygamberimiz cenaze namazlarını kılmıştır.⁴³⁶

- *"Şâfiî'ye göre, yol daralsa bile cenaze namazı mescitte kılınmaz."*⁴³⁷

⁴²⁷ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 194.

⁴²⁸ Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 4/448.

⁴²⁹ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/314.

⁴³⁰ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 195.

⁴³¹ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/308.

⁴³² İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 195.

⁴³³ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/314.

⁴³⁴ Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 4/430.

⁴³⁵ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 196.

⁴³⁶ Şâfiî, *el-Ümm*, 1/314.

⁴³⁷ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 196.

Cenazenin mescidi kirletmesinden korkulursa cenaze mescide sokulmaz. Ancak namaz mescitte kılınabilir, mekruh değildir.⁴³⁸ Bu görüş hatalı sayıldı. Şâfiî cenaze namazının mescitte kılınabileceğini söylemiştir.

II. ZEKÂT ve ORUÇ

A. Zekât

Bu başlıkta Şâfiî'ye nispet edilen on beş görüş bulunmaktadır. Bu görüşlerden biri hatalıdır. İbn Cüzey, on dört görüşte isabet etmiştir.

1. Zekâtın Vâcip Olma Şartları

- *"Şâfiî'ye göre, delinin ve çocuğun malından zekâtını velîsi verir."*⁴³⁹

Hür olup tam mâlik olan çocuk, akli noksan kişi ve kadının da zekât vermesi gerekir.⁴⁴⁰ Çocuk ve delinin malından zekâtı hesaplayıp vermekle yükümlü kişi ise velisidir.⁴⁴¹

- *"Şâfiî; mükâtepe kölenin zekâtı efendisine vaciptir, demiştir."*⁴⁴²

Zekâtın farz olması için kişinin hür olması gerekir. Köle üzerine zekât farz olmaz. Kölenin malı tam mülkiyetli sayılmaz.⁴⁴³ Bu görüş hatalıdır. Zekât köle ya da efendi üzerine düşmez. Çünkü ikisinde de tam bir mülkiyet söz konusu değildir.

2. Altın ve Gümüşün Zekâtı

- *"Şâfiî'ye göre, zekâta altın ve gümüşün her biri nisab için ayrı hesaplanır."*⁴⁴⁴

Katışık halde verilecek madende saf altın veya saf gümüş miktarı kırkta bir olmalıdır. Madendeki diğer cins fazlalık olarak verilir.⁴⁴⁵ Altın ve gümüşün zekâtı kırkta birdir, ayrı hesaplanır. Altın ve gümüş bir maddeyle katışık halde bulunduğu, saf altın

⁴³⁸ Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 4/543.

⁴³⁹ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 200.

⁴⁴⁰ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/30.

⁴⁴¹ Mâverdî, *el-Hâvil-Kebîr*, 3/152; Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 5/269.

⁴⁴² İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 199.

⁴⁴³ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/28.

⁴⁴⁴ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 202.

⁴⁴⁵ Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 5/140.

veya saf gümüş nisab miktarına ulaşmadıkça zekât verilmez. Altından zekât verebilmek için yirmi dinar altına sahip olup üzerinden bir yıl geçmesi gerekir.⁴⁴⁶

- *"Şâfiî'ye göre, altından gümüşü, gümüşten altını zekât olarak vermek caiz değildir."*⁴⁴⁷

Altın veya gümüşün türü farklıdır. Zekât verilecek mal mevcut olduğu sürece kendi sınıfından verilir, bedeli verilemez. Bu sebeple altından gümüş, gümüşten altın zekât verilemez.⁴⁴⁸

3. Gümü ve Madenlerin Zekâti

- *"Şâfiî; madenin zekâti için bir yıl beklenir, demiştir."*⁴⁴⁹

Madenin zekâtında, elde edilmesinin üzerinden bir yıl geçmesi şartı aranır.⁴⁵⁰ Madenler nema olup büyüme hükmünde, zirâat ürünler gibi sayılır.⁴⁵¹

4. Ticari Malların Zekâti

- *"Şâfiî'ye göre, muhtekir yani ticari bir malı satın alıp pahalalanmasını bekleyen kimse, elindeki malı satana kadar her yıl zekâtını verir. Kişi malından zekâti çıkarmak veya kıymetini vermek arasında muhayyerdir."*⁴⁵²

Bir malı ticaret amaçlı satın alıp yanında bekleten kimse, o malın üzerinden bir yıl geçtikten sonra zekât vermekle yükümlü olur.⁴⁵³

- *"Şâfiî'ye göre, mal sahibi, sermaye ve kârdeki zekâtın tümünü öder."*⁴⁵⁴

Kâr- zarar ortaklığında sermayeyi işleten kişi kârın ortaya çıkmasıyla doğrudan kâra sahip olamaz. Kâr bölüştükten sonra kâra sahip olabilir. Dolayısıyla kâr- zarar

⁴⁴⁶ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/43-44.

⁴⁴⁷ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 202.

⁴⁴⁸ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/246.

⁴⁴⁹ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 205.

⁴⁵⁰ Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 5/172.

⁴⁵¹ Zuhaylî, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, 3/290.

⁴⁵² İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 206.

⁴⁵³ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/50.

⁴⁵⁴ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 207.

ortaklığında ticaret malının zekâtının tümünü sermaye sahibi öder. Bu miktar kârdan hesaplanır.⁴⁵⁵ Mal satılmadığı sürece, sermaye sahibi zekâtını her yıl verir.⁴⁵⁶

5. Borçların Zekâtı

- *"Gasp borcunda alacaklı imkân sahibi ise, Şâfiî'ye göre, borcu elde edemese bile her sene o borcun zekâtını verir."*⁴⁵⁷

Gasp edilen ve geri alınamayan mallarda zekât farzdır.⁴⁵⁸ Çünkü mal onun mülkiyetinden çıkmamıştır.⁴⁵⁹

6. Toprak Mahsullerinin Zekâtı

- *"Şâfiî'ye göre, zeytinin zekâtı yoktur."*⁴⁶⁰

Hurma ve üzüm dışındaki meyvelerden zekât verilmemiştir.⁴⁶¹

7. Hayvanların Zekâtı

- *"İki ortaklı sürülerde; her ikisinin payları toplamı ile asgari nisaba ulaşıyorsa, Şâfiî'ye göre, her ikisine de zekât düşer."*⁴⁶²

İki ortaklı sürüde; ortaklığın başladığı zamandan bir yıl geçtikten sonra karışık sayılır ve zekâtı ona göre verilir. Bu da toplam üzerinden tek zekât verip kendi aralarında parasını bölüşme olarak gerçekleşir. Ancak sürüler karışmadan bir ortaklık söz konusu olursa ikisi ayrı hesaplanır.⁴⁶³

- *"Şâfiî'ye göre, 'ayn olan mallar ile zirai ürünlerdeki karışımın da zekâta tesiri vardır."*⁴⁶⁴

Aynı cins olan iki tür birbirine eklenir ve zekâtı öyle verilir. Farklı cins olanlar ise ayrı hesaplanır ve zekâtı öyle verilir.⁴⁶⁵

⁴⁵⁵ Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 5/211.

⁴⁵⁶ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/36.

⁴⁵⁷ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 208.

⁴⁵⁸ Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 5/272.

⁴⁵⁹ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/38.

⁴⁶⁰ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 209.

⁴⁶¹ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/36.

⁴⁶² İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 212.

⁴⁶³ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/14; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 5/56.

⁴⁶⁴ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 213.

8. Zekâtın Dağıtımı

- *"Şâfiî'ye göre fakirler zekâta miskinlerden daha çok muhtaçtır."*⁴⁶⁶

Öncelik fakir olup ihtiyacını karşılayamayan kimselerindir, sonra dilenip ihtiyacının bir kısmını karşılayan miskinler gelir.⁴⁶⁷

- *"Zekâtın sarf yerlerine paylaştırılmasında Şâfiî; sekiz gruba (fakirler, miskinler, zekât memurları, müellefe-i kulûb, köleler, borçlular, Allah yolunda olanlar, yolcular) da eşit şekilde olmalıdır, demiştir."*⁴⁶⁸

Zekât malının, zekâta hakkı olan sekiz sınıfın tümüne verilmesi gerekir. Zekât verilirken kişiyi zenginlik derecesine getirecek kadar olmalı, fazlası verilmez.⁴⁶⁹

- *"Şâfiî, fitrenin farz olduğunu söylemiştir."*⁴⁷⁰

Fitir sadakası, Ramazan ayında orucun farz kılındığı hicretin ikinci yılında farz kılınmıştır.⁴⁷¹ Kişinin yanında o gün için kendisine ve ailesine yetecek temel gıdası varsa fitir sadakası ona farz olur.⁴⁷²

- *"Fitir zekâtının verilme vakti Şâfiî'ye göre, arefe günü güneşin batışıdır."*⁴⁷³

Şevval hilali doğup ödeyemeyen, sonrasında ödemekle yükümlü değildir.⁴⁷⁴

B. Oruç ve İ'tikâf

Bu başlıkta Şâfiî'ye nispet edilen on yedi görüş bulunmaktadır. Bu görüşlerden ikisi hatalıdır. İbn Cüzey, on beş görüşte isabet etmiştir.

1. Orucun Şartları

- *"Şâfiî; şayet gücü yetiyorsa çocuk için de oruç vaciptir, demiştir."*⁴⁷⁵

⁴⁶⁵ Şirbinî, *Muğni'l-muhtâc*, 5/100; Zuhaylî, *İslam Fıkhu Ansiklopedisi*, 3/316.

⁴⁶⁶ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 214.

⁴⁶⁷ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/90.

⁴⁶⁸ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 215.

⁴⁶⁹ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/86; Mâverdî, *el-Hâvil-Kebîr*, 8/478.

⁴⁷⁰ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 216.

⁴⁷¹ Duman, Soner, *Ayet ve Hadislerle Şâfiî İbadetler İlmihâli*, 590.

⁴⁷² Şâfiî, *el-Ümm*, 2/67; Mâverdî, *el-Hâvil-Kebîr*, 8/478.

⁴⁷³ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 217.

⁴⁷⁴ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/76; Şirbinî, *Muğni'l-muhtâc*, 5/217.

⁴⁷⁵ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 218.

Mümeyyiz çocuk yedi yaşına geldiğinde oruç tutmaya gücü yetiyorsa, oruç tutması emredilir.⁴⁷⁶

- *"Şâfiî'ye göre, delinin orucunun kazası gerekmez."*⁴⁷⁷

Delî akıllandıktan sonra, çocukluk ve delilik dönemindeki oruçlarını kaza etmekle yükümlü değildir.⁴⁷⁸ Ancak gece madde kullanıp bilerek aklını kaybettiyse, bu durumda kaza etmesi gerekir.⁴⁷⁹

2. Hilali Gözetleme

- *"Tek bir kişi hilali gördüğüne şahitlik ettiğinde, Şâfiî'ye göre başkaları bu şahitlikle oruç tutar fakat iftar etmez."*⁴⁸⁰

İnsanlar bir veya iki kişinin şahitliğiyle oruç tutmaya başlarlar. Ancak Şevval hilalini görme konusunda en az iki şahit gerekir.⁴⁸¹

- *"Ülke halkı hilali görürse, Şâfiî'ye göre hüküm olarak bu durum başka ülkeleri de bağlar, ancak ciddi anlamda uzak beldeleri bağlamaz."*⁴⁸²

Bir ülke hilali gördüğünde, yakın beldeleri de bağlar fakat uzak beldeleri bağlamaz.⁴⁸³

- *"Eğer Şevval hilalini sadece kendisi görürse, Şâfiî'nin görüşünün aksine; yalancılıkla itham edilmemek için orucu bırakmaz."*⁴⁸⁴

Şevval hilalini gören, şüpheye düşer ya da orucu hafife almakla itham edileceğinden korkarsa orucu açmaz.⁴⁸⁵ Bu görüş hatalıdır. Şâfiî burada İmam Mâlik ile aynı görüşte olmasına rağmen aksi bir görüşte olduğu söylenmiştir. Şîrbînî de şöyle geçmektedir:

⁴⁷⁶ Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 5/463.

⁴⁷⁷ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 219.

⁴⁷⁸ Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 5/471.

⁴⁷⁹ Zuhaylî, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, 3/149.

⁴⁸⁰ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 222.

⁴⁸¹ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/104.

⁴⁸² İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 223.

⁴⁸³ Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 5/369; Zuhaylî, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, 3/143.

⁴⁸⁴ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 222.

⁴⁸⁵ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/104.

Güvenilir bir kişi Ramazan hilalini gördüğünde nasıl ki oruç tutuyorsak, Şevval hilalinde de aynı durum söz konusu olur ve oruç tutmayı bırakırız.⁴⁸⁶

3. Oruca Niyet

- *"Şâfiî'ye göre, nafile oruçlarda niyetin fecirden önce olması gerekmez."*⁴⁸⁷

Ramazan orucu ve adak oruçlar fecirden önceki niyetle sahih olur.⁴⁸⁸ Nafile oruçlar, yiyip içmedikçe zevalden önceki niyetle de sahih olur.⁴⁸⁹

- *"Şâfiî'ye göre, oruç için her gün niyeti yenilemek gerekir."*⁴⁹⁰

Her bir günün orucu için geceden niyet etmek şarttır.⁴⁹¹ Bu oruçlar Ramazan, kaza ve adak orucu gibi farz oruçlardır.⁴⁹²

4. İmsak

- *"Şâfiî'ye göre, öğleden sonra misvak kullanmak mekruhtur."*⁴⁹³

Öğleden önce yaş ya da kuru misvak kullanılabilir. Öğleden sonra misvak kullanmayı Şâfiî kerih görmüştür ancak oruç bozulmaz.⁴⁹⁴

- *"Şâfiî'ye göre, fecrin doğduğundan şüphelenin yemesi caizdir."*⁴⁹⁵

Fecrin doğmasından korktuğu vakit yiyebilir fakat bırakması müstehaptır. Eğer fecrin doğduğunu öğrenirse çiğnediğini çıkarır, çıkarmazsa kazasını tutar.⁴⁹⁶

5. Oruç Tutmamayı Mübah Kılan Haller

- *"Oruç borcu olup kaza edemeden ölen kimse için Şâfiî; velisi, her gün için bir miskini doyurur, demiştir."*⁴⁹⁷

⁴⁸⁶ Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 5/366.

⁴⁸⁷ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 224.

⁴⁸⁸ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/104.

⁴⁸⁹ Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 5/381.

⁴⁹⁰ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 224.

⁴⁹¹ Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 5/377.

⁴⁹² Zuhaylî, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, 3/154.

⁴⁹³ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 225.

⁴⁹⁴ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/111.

⁴⁹⁵ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 227.

⁴⁹⁶ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/105.

⁴⁹⁷ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 230.

Kaza orucu bulunan kişi, oruç tutma imkânı bulduktan sonra tutamayıp ölse, velisi onun malından her bir gün için bir kişiye doyacak kadar yiyecek maddesi verir.⁴⁹⁸

- *"Şâfiî'ye göre oruç bozmaya zorlanan kimse, orucunu kaza etmez."*⁴⁹⁹

Kişinin ağzına zorla bir şey damlatılsa orucu bozulmaz. Ancak yemeye zorlansa, kişi kendisi yediği için orucu bozulur.⁵⁰⁰

- *"Şâfiî'ye göre, yolculukta oruç tutmamak efdaldır."*⁵⁰¹

Uzun ve mübah yolculuğa çıkan kişinin orucu terk etmesi de mübahdır. Oruç tutarken zorlanmıyorsa oruç tutması daha iyidir.⁵⁰² Bu görüş hatalıdır. Şâfiî tutmanın efdal olduğu görüşündedir.

6. Orucu Bozmanın Sonuçları ve Gerektirdikleri

- *"Şâfiî'ye göre, bir adam karısıyla ya da başka biriyle cima yaptığında ikisi için bir kefaret yeter. Unutarak cima yapılırsa, kaza orucu tutmaz."*⁵⁰³

Ramazan orucu tutarken cinsel ilişkide bulunan karı koca söz konusu olduğunda, kefaret koca üzerine gerekir.⁵⁰⁴ Erkeğin kefareti ikisine yeterli gelir. Oruçluken oruçlu olduğunu unutarak cinsel ilişkide bulunanın orucu bozulmaz.⁵⁰⁵

- *"Şâfiî'nin aksine kasıtlı olarak yiyip içme için kefaret vâcip olur."*⁵⁰⁶

Şâfiî'ye göre ramazan orucunda cinsel ilişki dışında, orucu bozan diğer durumlar için kefaret gerekmez.⁵⁰⁷

- *"Şâfiî; hamile kadına fidye vâcip olur, demiştir."*⁵⁰⁸

⁴⁹⁸ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/113.

⁴⁹⁹ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 230.

⁵⁰⁰ Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 5/416; Zuhaylî, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, 3/197.

⁵⁰¹ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 228.

⁵⁰² Şâfiî, *el-Ümm*, 2/112; Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 5/467.

⁵⁰³ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 231.

⁵⁰⁴ Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 5/517.

⁵⁰⁵ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/109.

⁵⁰⁶ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 231.

⁵⁰⁷ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/110.

⁵⁰⁸ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 233.

Çocuğunun düşmesinden korkan hamile kadın ya da süt emziren kadın çocuğun ölümünden korkarsa oruç tutmaz; bu orucu kaza eder ve kendi malından fidye vermesi gerekir.⁵⁰⁹

7. İ'tikaf

- *"İ'tikafın şartlarından biri Şâfiî'nin aksine oruç tutmaktır."*⁵¹⁰

Gece ya da bayramın birinci günü de i'tikaf yapılabilir. Kişinin i'tikafta oruçsuz olmasının zararı yoktur.⁵¹¹ Şart koşarsa ya da isterse oruç tutar.⁵¹²

- *"Şâfiî'nin görüşünün aksine, i'tikafi bozan bir şeyin i'tikafta yapılmasını şart koşturmak, mu'tekife fayda sağlamaz (onu yapamaz ve şart geçersiz olur.)"*⁵¹³

İ'tikafta, i'tikafi bozacak herhangi bir şeyi şart koşsa, şartı geçerli olur.⁵¹⁴

III. HAC ve CİHAD

A. Hac

Bu başlıkta Şâfiî'ye nispet edilen on altı görüş bulunmaktadır. Bu görüşlerden üçü hatalıdır. İbn Cüzey, on üç görüşte isabet etmiştir.

1. Haccın Öncülleri

- *"Şâfiî; geniş vakitli, zamanı ertelenebilir olmak suretiyle, gücü yetene ömürde bir defa yapmak vaciptir, demiştir."*⁵¹⁵

Gücü yeten ve hacca gidebilecek yeterli mala sahip kimse kendisi gitmelidir.⁵¹⁶ Hac yalnızca ömürde bir defa farzdır.⁵¹⁷

- *"Şâfiî'ye göre, yerine gidilen kişinin anaparasından hac yapılır ve ücretli tutulan kişi, hac yapmayan kişi için niyet eder. Ücretle tutulan kişinin, kendi farz haccını yapmış olması gerekir."*⁵¹⁸

⁵⁰⁹ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/113; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 5/494.

⁵¹⁰ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 235.

⁵¹¹ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/118.

⁵¹² Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 5/580.

⁵¹³ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 235.

⁵¹⁴ Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 5/607.

⁵¹⁵ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 236.

⁵¹⁶ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/123.

⁵¹⁷ Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 6/5.

Daha önce kendi haccını yapmış kişi, başkası adına hacca gidebilir. Hacca gitmek için tutulan kişinin ana masraflarını, gönderen kişinin kendisi yapar, öldüyse terekeden karşılanır.⁵¹⁹

- *"Şâfiî'ye göre, hacca gitmek için sadece deniz yolu imkânı bulandan hac yükümlülüğü düşer."*⁵²⁰

Hacca yalnızca deniz yoluyla gitme imkânı bulunan için güvenli bir şekilde varacaksa hac farzdır.⁵²¹ Bu görüş hatalıdır. Şirbîni; güvenlik şartı sağlanmayan durumlarda hac farz değildir, demiştir.⁵²²

2. Mîkât Yerleri

- *"Haccın zamanı Şevval, Zilkade ayları ve Zilhicce'nin ilk on günüdür. Şâfiî'ye göre, kim bundan önce ihrama girerse hac düşer ve umreye dönüşür."*⁵²³

Kişinin ihrama girebileceği zamanın sınırı Şevval ayı, Zilkade ayı ve Zilhicce ayının on gecesi dokuz günüdür. Bu vakit dışında ihrama girenlerinki umre yerine geçer.⁵²⁴

- *"Şâfiî'ye göre Mekke halkının Zilhicce ayının sekizinci günü (tevriye günü), tehlile başlaması müstehaptır."*⁵²⁵

Haccedecek kişi zilhiccenin sekizinci günü öğleden önce ihrama girip yola çıkar. İhrama girdikten sonra çokça telbiye getirmek müstehaptır.⁵²⁶

- *"Mekân olarak en efdali kişinin kendi ülkesinde ihrama girmesidir."*⁵²⁷

Kişinin ihtiyatlı davranarak mîkat bölgesinin baş tarafından ihrama girmesi daha faziletlidir. Önemli olan mîkat bölgesini ihramsız geçmemektir. Kendi ülkesinde ihrama giren ise daha fazla ihramlı kalacağı efdaldır.⁵²⁸

⁵¹⁸ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 238.

⁵¹⁹ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/132; Şirbîni, *Muğni'l-muhtâc*, 6/60.

⁵²⁰ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 237.

⁵²¹ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/131.

⁵²² Şirbîni, *Muğni'l-muhtâc*, 6/35.

⁵²³ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 240.

⁵²⁴ Şirbîni, *Muğni'l-muhtâc*, 6/69.

⁵²⁵ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 240.

⁵²⁶ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/242; Duman, Soner, *Ayet ve Hadislerle Şâfiî İbadetler İlmihâli*, 676.

⁵²⁷ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 240.

- *"Şâfiî'ye göre, mîkat yerini ihramsız geçtikten sonra kişi geri dönmeksizin ileride bir yerde ihrama girer, sonra mîkat yerine geri dönerse üzerinden kurban cezası düşer."*⁵²⁹

Mîkat bölgesine ulaşan kişinin burayı ihramsız geçmesi caiz değildir. İhramsız geçerse, tavaf yapmadığı takdirde hac yapmak için geri dönmesi gerekir.⁵³⁰ Ancak vakit daralmışsa veya yolda tehlike varsa geri dönmesi gerekmez. Geri dönmediği durumda kurban kesmesi gerekir.⁵³¹

3. Haccın Amelleri

- *"Şâfiî'ye göre hac esnasında kişi kurban kesme günü cemre taşlamaya başlayıncaya kadar telbiye getirmeyi bırakmaz."*⁵³²

Bir kimse şeytan taşlamaya başladığı anda telbiye getirmeyi bırakır. Çünkü peygamberimiz de böyle yapmıştır.⁵³³ Şâfiî'de böyle bir ceza geçmediği için isabetli saydık.

- *"Üç çeşit hac vardır: İfrâd, kırân, temettü'. Şâfiî'ye göre en faziletlisi temettü'dür."*⁵³⁴

Hac üç çeşittir: İfrad, kırân, temettü'. En faziletlisi ifrad, sonra temettü' sonra da kırandır. İmam Şâfiî, Hz. Aişe'nin peygamberimizin ifrad haccı yaptığı rivayetine dayanarak onu en faziletli saymıştır.⁵³⁵ Bu görüş hatalıdır ancak Şirbînî, temettü' haccının ifraddan daha faziletli olduğunu söylemiştir.⁵³⁶

⁵²⁸ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/152.

⁵²⁹ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 241.

⁵³⁰ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/152.

⁵³¹ Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 6/83.

⁵³² İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 242.

⁵³³ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/224.

⁵³⁴ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 247.

⁵³⁵ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/224.

⁵³⁶ Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 6/331.

- *"İhram; telbiye gibi söz veya yola çıkmak gibi bir fiille bağlantılı olarak yapılan niyetle olur. Şâfiî'ye göre niyet, söz ve fiilden ayrı olursa ihram yine geçerli olur."*⁵³⁷

İhrama girmek isteyen kişi niyet eder ve telbiye getirir. Niyet etmeden telbiye getirenin ihramı başlamış olmaz.⁵³⁸ Bu görüş hatalıdır. Şâfiî niyet olmadan, ihrama girilemeyeceğini söyler.

4. Fidyeye, Nüsük ve Hedy

- *"Şâfiî; hedy kurbanı olduğunun belli olması için devenin sağ taraftan hörgücü yarılıp kanatılır, koyun cinsinde ise gerdanlık takılır, demiştir."*⁵³⁹

Hediyelik kurbanda devenin hörgücüne, ineğin ise sırtına demir saplamakla işaret konulur. Koyunlara ise bez parçası gibi bir gerdanlık takarak işaretlenir.⁵⁴⁰

- *"Şâfiî vacip olan her hedy kurbanının yemesini men etmiştir. Sahibinin ondan yemesini yasakladı, miskinlere ait olduğunu söyledi."*⁵⁴¹

Bir kimsenin vacip olan hedy kurbanından yemesi helal değildir. Harem bölgesindeki miskin ve fakirlere vermek gerekir. Eğer yabancılar daha çok muhtaçsa onlara da verilebilir. Eğer sahibi yiyecek olursa, yediğinin değeri kadar sadaka verir.⁵⁴²

5. Hacdən Engellenme Durumları

- *"Hac veya umre konusunda düşman yahut fitne kuşatılmış olan kimse, önce bu durumun kalkmasını bekler. Eğer ümidi tükenirse, olduğu yerde haccını iptal eder. Bu durumda olan kişinin hedy kurbanı kesmesi gerekir."*⁵⁴³

İmam Şâfiî *el-Ümm*'de ihramdan çıkmamaları müstehaptır ama çıkarlarsa da caizdir, demiştir. İhramdan çıktıktan sonra kurbanlarını kesmeleri gerekir. Umre ihramına girip muhsar olan kişinin ihramdan çıkmamak için beklemesi daha uygun bir

⁵³⁷ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 241.

⁵³⁸ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/139; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 6/111.

⁵³⁹ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 253.

⁵⁴⁰ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/237.

⁵⁴¹ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 254.

⁵⁴² Şâfiî, *el-Ümm*, 2/237; Duman, Soner, *Ayet ve Hadislerle Şâfiî İbadetler İlmihâli*, 744.

⁵⁴³ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 255.

davranıştır. Şayet geniş vakti varsa, hac yapan kişi için de aynı durum söz konusudur. Geniş vakti yoksa haccı kaçırmaya korkusundan dolayı ihramdan çıkmada acele etmek daha iyidir. Bununla birlikte kişi, hac ihramında olup da hacca gitmesine engel olan durumun ortadan kalkacağı ve kendisinin de hacca yetişebileceği ümidini taşıyorsa veya umrede olup da engelin ortadan kalkma zamanının yaklaştığını kesin olarak bilirse ihramdan çıkması yasak olur.⁵⁴⁴

6. Umre

- *"Şâfiî'ye göre, ömürde bir kere umre yapmak vâciptir. Umrenin bir yıl içinde tekrarlanması müstehaptır."*⁵⁴⁵

Ömürde bir kere umre yapmak, hac gibi farzdır.⁵⁴⁶ Hac yapmak, umrenin yerine geçmez.⁵⁴⁷ Umre yıl içerisinde herhangi bir vakitte yapılabilir. Ve umrenin tekrarlanması Şâfiî'ye göre sünnettir.⁵⁴⁸

- *"Şâfiî'ye göre Mekke, Medine'den faziletlidir."*⁵⁴⁹

Peygamberimizin Mekke için söylediği şu sözü bunu destekler mahiyettedir: Vallahi sen yeryüzünün en hayırlı ve benim en sevdiğim yerisin. Ben senden çıkarılmasaydım çıkmazdım.⁵⁵⁰

- *"Haremde ağaçlarından kuru olsun veya yaş olsun bir şey kesilmez. Kesilecek olursa, Şâfiî'ye göre; büyük ağaç için sığır, küçük ağaç için koyun kesmesi gerekir. Haremde insanların ektiği hurma, ağaç ve baklagillerin koparılması da sakıncalıdır."*⁵⁵¹

⁵⁴⁴ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/240; Şirbîni, *Muğni'l-muhtâc*, 6/445.

⁵⁴⁵ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 256.

⁵⁴⁶ El-Hîn, Mustafa vd., *Büyük Şâfiî Fıkhı*, çev. Ali Arslan, 1/361.

⁵⁴⁷ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/144; Mâverdî, *el-Hâvil-Kebîr*, 4/33; Duman, Soner, *Ayet ve Hadislerle Şâfiî İbadetler İlmihâli*, 651.

⁵⁴⁸ Zuhaylî, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, 3/452.

⁵⁴⁹ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 257.

⁵⁵⁰ Zuhaylî, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, 4/171; Duman, Soner, *Ayet ve Hadislerle Şâfiî İbadetler İlmihâli*, 681.

⁵⁵¹ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 257.

Harem bölgesindeki ağaçlar kesilmez. Kişi ihramlı ya da ihramsız olsun keserse ceza olarak; küçük ağaç için bir koyun, büyük ağaç için bir sığır keser.⁵⁵²

B. Cihad

Bu başlıkta Şâfiî'ye nispet edilen on dört görüş bulunmaktadır. Bu görüşlerden ikisi hatalıdır. İbn Cüzey, yedi görüşte isabet etmiştir. Beş görüş de tespit edilememiştir.

1. Cihadın Öncülleri

- *"Şâfiî; seferberlik ilanı gibi cihadın farz-ı ayn olması dışında; anne, baba, dede ve ninenin evladını cihaddan men hakları vardır, demiştir."*⁵⁵³

Muhtaç olan anne ve babanın rızası olmadan kişi cihada gidemez. Çünkü bu durumda anne babaya bakmak farz-ı ayn, cihad ise farz-ı kifaye olur.⁵⁵⁴

- *"Şâfiî'ye göre, kafirlerin hayvanlarını öldürmek caiz değildir."*⁵⁵⁵

Hayvanları telef etmek haramdır. Ancak savaşta kullandıkları hayvanları, kendilerine zarar vereceği endişesiyle öldürebilirler.⁵⁵⁶

- *"Şâfiî'ye göre, savaşta ruhbanlar, kilise ve benzeri dinî mekânların görevlileri, yaşlı kimseler de öldürülebilir."*⁵⁵⁷

Bu konuda bir görüşe rastlayamadım.

2. Ganimetler

- *"Bir askerin öldürdüğü kişinin üzerinden aldıkları, Şâfiî'ye göre onu öldürene aittir."*⁵⁵⁸

Müslüman asker, öldürdüğü kişinin üzerinde bulduklarını; kıyafeti ve savaş eşyalarını alır.⁵⁵⁹

⁵⁵² Şâfiî, *el-Ümm*, 2/229.

⁵⁵³ İbn Cüzey, *el-Kavânînu 'l-fikhiyye*, 259.

⁵⁵⁴ Beyhakî, *Ahkâmu 'l-Kur'an*, 288; El-Hîn, Mustafa vd., *Büyük Şâfiî Fıkhı*, çev. Ali Arslan, 4/222.

⁵⁵⁵ İbn Cüzey, *el-Kavânînu 'l-fikhiyye*, 261.

⁵⁵⁶ Nevevî, *Minhâcu 't-talibîn*, 506.

⁵⁵⁷ İbn Cüzey, *el-Kavânînu 'l-fikhiyye*, 260.

⁵⁵⁸ İbn Cüzey, *el-Kavânînu 'l-fikhiyye*, 264.

⁵⁵⁹ Nevevî, *Minhâcu 't-talibîn*, 379; El-Hîn, Mustafa vd., *Büyük Şâfiî Fıkhı*, çev. Ali Arslan, 4/234.

- *"Şâfiî'ye göre, yakında ve rağbet edilen araziler de diğer ganimet malları gibi paylaşılır."*⁵⁶⁰

Akar gibi mallar vakfedilir, geliri ganimet gibi paylaşılır.⁵⁶¹

- *"Şâfiî'ye göre müslümanlar, kafirlerin hayvanlarını ganimet olarak aldıklarında ve düşmanın bunları ellerinden almasından korktuklarında hayvanları sakatlamaları caiz değildir, hayvanları uzaklara salıverirler."*⁵⁶²

Kafirlerin hayvanları ganimet olarak ele geçirildiğinde, geri dönecekleri endişesi veya kendilerine zarar verecekleri korkusu varsa hayvanların öldürülmesi caiz olur.⁵⁶³ Bu görüş hatalı sayılmıştır.

- *"Ele geçirilen ganimetler dört şekilde değerlendirilir. Birincisi sadece Allah için olan mallar. Bunlar; cizye, haraç, zimmiler ve barış halinde olunanlardan alınan öşür ve düşmandan savaşmaksızın alınan mallardır. Şâfiî: bunlardan humus icra edilir, demiştir. (Yani ganimette olduğu gibi yönetici sadece beşte birinde tasarruf sahibidir.)"*⁵⁶⁴

Bu konuda bir görüşe rastlayamadım.

- *"Şâfiî'ye göre ganimet malı, düşmandan ele geçirildiğinde mülkiyete intikal eder."*⁵⁶⁵

Bu konuda bir görüşe rastlayamadım.

3. Ganimet, Humus ve Fey'in Taksimi

- *"Humus (ganimetin devlette kalan beşte biri) hakkındadır. Şâfiî; humus beş paya ayrılır. Biri Resûlullah'ın (s.a.v.) payıdır ki bunu imam, maslahata uygun olarak harcar. İkincisi, zengin olsun fakir olsun sadakanın helal olmadığı*

⁵⁶⁰ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 265.

⁵⁶¹ Nevevî, *Minhâcu't-talibîn*, 391.

⁵⁶² İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 264.

⁵⁶³ Nevevî, *Minhâcu't-talibîn*, 506.

⁵⁶⁴ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 263.

⁵⁶⁵ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 264.

Peygamberimizin yakınları için, üçüncüsü yetimlere bir pay, dördüncüsü miskinlere bir pay ve beşincisi yolda kalmışlara bir paydır."⁵⁶⁶

Şâfiî, humusu şu şekilde taksim etmiştir: 1- Hz. Peygamber, 2- Peygamber'in akrabaları, 3- Yetimler, 4- Miskinler, 5-Yolcular.⁵⁶⁷

4. Kafirlerin Müslümanlardan Ele Geçirdikleri Mallar

- *"Kafirlerin eline geçtikten sonra müslümanların ganimet olarak aldığı mal, daha önce kiminse onun olur. Şâfiî'ye göre, eğer pay edilene kadar sahibi bilinmiyorduyorsa pay edildikten sonra eski sahibi onu bedelsiz olarak alır."*⁵⁶⁸

Bu konuda bir görüşe rastlayamadım.

5. Esir Düşen Müslümanlar

- *"Şâfiî'ye göre, cizye kişi başı bir dinardır. Bundan fazlası için anlaşılırsa o da caizdir."*⁵⁶⁹

Cizyenin miktarı önceden belli olmalıdır. İslam ülkesinde oturacak zengin ve fakirlere miktar söylenip anlaşma yapılır.⁵⁷⁰

- *"Şâfiî'ye göre, Hıristiyan, Yahudi ve Mecusilerden cizye alınır, diğer kafirlerden alınmaz."*⁵⁷¹

Hıristiyan, Yahudi ve Mecusi ile cizye akdi yapılır. Bunun dışında Hz. İbrahim ve Hz. Davud'un getirdiklerine inananlarla da yapılabilir.⁵⁷² Bu görüş hatalı sayılmıştır. Anlaşma yapılanlardan cizye alınabileceği geçmektedir.

- *"Esirin kendi isteği üzerine fidyesini ödeyen kimseye, (kurtulduktan sonra) fidye bedelini ödemesi gerekir. Ancak kendi isteği ve bilgisi dışında böyle bir ödeme yapılmışsa, Şâfiî'ye göre fidye bedelini geri ödemesi gerekmez."*⁵⁷³

⁵⁶⁶ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 267.

⁵⁶⁷ El-Hîn, Mustafa vd., *Büyük Şâfiî Fıkhı*, çev. Ali Arslan, 4/235.

⁵⁶⁸ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 268.

⁵⁶⁹ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 274.

⁵⁷⁰ El-Hîn, Mustafa vd., *Büyük Şâfiî Fıkhı*, çev. Ali Arslan, 4/238.

⁵⁷¹ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 274.

⁵⁷² Nevevî, *Minhâcu't-talibîn*, 513; El-Hîn, Mustafa vd., *Büyük Şâfiî Fıkhı*, çev. Ali Arslan, 4/238.

Bu konuda bir görüşe rastlayamadım.

6. At Yarışı ve Ok Atıcılığı

- *"İki kişilik bir yarışmada, üçüncü biri hakem olarak bulunursa ve yarışmacıların ortaya koyduğu ödülü kaybedene verirse bu, Şâfiî'ye göre caizdir."*⁵⁷⁴

İki kişilik yarışmaya, üçüncü bir kişi katılsa ve kaybetse de bir şey vermeyecekse, yarışma helal hale gelir.⁵⁷⁵

IV. DİĞER MESELELER

A. Yemin ve Adaklar

Bu başlıkta Şâfiî'ye nispet edilen on dört görüş bulunmaktadır. Bu görüşlerden biri hatalıdır. İbn Cüzey, on üç görüşte isabet etmiştir.

1. Yemin çeşitleri

- *"Şâfiî'ye göre, Allah adının lafzen kullanılmadığı harfler veya kelimeler yemin değildir."*⁵⁷⁶

Allah'ın adı, zatı ve sıfatları dışında herhangi bir şeye yapılan yemin geçersizdir.⁵⁷⁷

- *"Kasıtsız bir şekilde 'hayır vallahi', 'evet vallahi' şeklinde sürekli söylenen dil alışkanlığında (Lağv yemininde) ittifakla kefâret gerekmez. Geçmişte olan bir iş için kasten yalan yere yemin etmekle (Gamus yemininde) kefâret gerekir."*⁵⁷⁸

Lağv yemini; kişinin konuşma sırasında yemin etmek istemediği halde dil alışkanlığından dolayı 'evet vallahi', 'hayır vallahi' şeklinde söylemesidir. Bu tür dil alışkanlığı veya sürçmeden dolayı kefarete gerekmez. Bunun delili Bakara 225. ayet ve

⁵⁷³ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 270.

⁵⁷⁴ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 277.

⁵⁷⁵ El-Hîn, Mustafa vd., *Büyük Şâfiî Fıkhı*, çev. Ali Arslan, 4/254.

⁵⁷⁶ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 279.

⁵⁷⁷ Zuhaylî, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, 4/214; El-Hîn, Mustafa vd., *Büyük Şâfiî Fıkhı*, çev. Ali Arslan, 4/320; Duman, Soner, *Ayet ve Hadislerle Şâfiî İbadetler İlmihâli*, 770.

⁵⁷⁸ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 279.

Maide 89. ayetidir. Kişinin geçmişte yaptığı ya da yapmadığı bir şey üzerine yemin etmesi geçerli fakat mekruhtur.⁵⁷⁹ Gamus yemininde kefarete vacip olur.⁵⁸⁰

2. Yemini Tutmak ve Bozmanın Gereklere

- *"Bir şeyi yapmamaya yemin edip yapan yeminini bozmuş olur. Şâfiî; bilmeden veya unutarak yapsa yemin bozulmaz, demiştir."*⁵⁸¹

Belirli bir işi yapmayacağına yemin eden kişi, bilerek isteyerek o işi yaparsa yemin bozulur. Ancak bilmeden, unutarak ya da baskı altında yapsa yemini bozulmaz.⁵⁸²

- *"Şâfiî'ye göre, yeminde lafzın kullanılış şekline itibar edilir, niyete ve durumun delaletine bakılmaz."*⁵⁸³

Yeminde lafzın kipi ve sözlük anlamı esastır. Kelimenin örfteki yaygın anlamı da sözlük anlamı gibi sayılır.⁵⁸⁴

- *"Şâfiî'ye göre, kim eve girmemeye yemin eder de çatısına çıkarsa yemini bozulmuş olmaz. Birinin evine girmemeye yemin eder ama o kişinin kiraladığı eve girerse, şayet niyeti mülkiyetinde olan ev olarak muayyen değilse yemini bozulmuş olmaz."*⁵⁸⁵

Evin damı, çatısı evle arasında bir engeldir. Bundan dolayı yemin bozulmaz. Birinin evine girmemeye yemin eden, onun kiraladığı eve girerse yemini bozulmaz. Çünkü yemin ancak onun malik olduğu evle bozulur.⁵⁸⁶

- *"Şâfiî'ye göre, kim kelle yememeye yemin ederse, ama sonra koyun, sığır, deve kellesi veya kuş kafası yerse yemini bozulur."*⁵⁸⁷

⁵⁷⁹ El-Hîn, Mustafa vd., *Büyük Şâfiî Fıkhı*, çev. Ali Arslan, 2/28; Duman, Soner, *Ayet ve Hadislerle Şâfiî İbadetler İlmihâli*, 770.

⁵⁸⁰ Zuhaylî, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, 4/202.

⁵⁸¹ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 282.

⁵⁸² Duman, Soner, *Ayet ve Hadislerle Şâfiî İbadetler İlmihâli*, 771.

⁵⁸³ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 283.

⁵⁸⁴ Zuhaylî, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, 4/233.

⁵⁸⁵ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 283.

⁵⁸⁶ Zuhaylî, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, 4/211.

⁵⁸⁷ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 285.

Kim kelle yememeye niyet ederse, örfen bilinen koyun, deve, inek başı yerse yemin bozulur. Şehirde ayrı olarak satılan başlar da bu hükümdendir. Örfen pek tercih edilmeyen balık, at, av hayvanının başını yerse yemin bozulmaz.⁵⁸⁸

- *"Hakkını yarın vereceğim diye yemin edip bugün verirse Şâfiî'ye göre, yemin bozulmuş olur."*⁵⁸⁹

Borcu yarın ödeyeceğine Allah adına yemin eden kişi, yarın gelmeden ödese, yeminini bozmuş olur.⁵⁹⁰

- *"Bir süreye kadar kesinlikle şöyle yapacağım diyen kişi, Şâfiî'ye göre 'bir süre' ile sonsuzluğu ifade eder."*⁵⁹¹

Bir vakit, süreden maksat kısa veya uzun olabilir. Kısa süreli yapan kişi yemini yerine getirmiş olur. Ancak harf-i tarifile kullanılan ifade bütün zamanı kapsar, sonsuzluğu ifade eder.⁵⁹²

- *"Eşinin ancak kendi izni ile çıkacağına yemin eden kişi, eşine izin verdiği halde, eşi bunu duymadan ya da bilmeden dışarı çıkarsa, Şâfiî'ye göre yemin bozulmuş olmaz."*⁵⁹³

Eşinin kendi izni ile çıkacağına yemin eden kişinin bir defa eşine izin vermesi, istediği zaman çıkabileceği anlamına gelir. Bununla yemin bozulmaz.⁵⁹⁴

- *"Kim bir şeyi satmamaya, satın almamaya, karısını boşamamaya, kölesini azat etmemeye yemin ederse sonra bunları yapmayı başkasına emrederse, Şâfiî'ye göre yemini bozulur. Yemindeki niyeti, bu sayılanları kendisinin yapması olsa da yemin bozulur."*⁵⁹⁵

⁵⁸⁸ Zuhaylî, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, 4/264.

⁵⁸⁹ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 285.

⁵⁹⁰ Zuhaylî, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, 4/211.

⁵⁹¹ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 285.

⁵⁹² Zuhaylî, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, 4/254.

⁵⁹³ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 286.

⁵⁹⁴ Zuhaylî, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, 4/251.

⁵⁹⁵ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 284.

Bir kimse bir işi yapmayacağına yemin ettikten sonra birini vekil kılıp yaptırsa yemin bozulmaz. Ancak yemin ederken hem kendisinin hem de başkasının yapmayacağını kastederek yemin etse, yemini bozulur.⁵⁹⁶ Bu görüş hatalıdır. Burada niyet değil lafza itibar edilmiştir.

3. Yemin Kefâreti ve İstisna

- *"Şâfiî'ye göre, yemini bozmadan kefâreti ödemek caizdir."*⁵⁹⁷

Yemin kefarecini, yemini bozduktan sonra yerine getirmek daha faziletlidir.⁵⁹⁸ Yemin kefareci (oruç dışında), yemin yapıp henüz bozulmadan yerine getirilebilir.⁵⁹⁹

- *"İstisnânın şartlarından biri yemine bitişik olmasıdır. Şâfiî; ancak hatırlamak, nefes almak ya da sesi kesildiği için kısa bir duraklamada sıkıntı yoktu, demiştir."*⁶⁰⁰

Hatırlamak, nefes almak veya ses kesilmesi gibi bir suskunluğun yemindeki istisna için bir sakıncası yoktur.⁶⁰¹

4. Adak Hükümleri

- *"Malının tamamını sadaka vermeye yemin eden kişi, adak olarak yaptı ise yerine getirmesi gerekir. Şâfiî, ısrar ve öfke ile yaptı ise yemin kefareci gerekir, demiştir."*⁶⁰²

Adak iki türdür: İlki bir şeyi şart koşarak yapılan, o iş gerçekleştiğinde adak yerine getirilir. İkincisi öfke ile yapılan adak, bu durumda kişi adağını yapar ya da yemin kefareci öder.⁶⁰³

- *"Kim İbrahim (a.s) gibi evladını kurban etmeyi adarsa; Şâfiî hiçbir şey gerekmez çünkü bu günahdır, demiştir."*⁶⁰⁴

⁵⁹⁶ Duman, Soner, *Ayet ve Hadislerle Şâfiî İbadetler İlmihâli*, 771.

⁵⁹⁷ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 288.

⁵⁹⁸ Zuhaylî, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, 4/307.

⁵⁹⁹ Duman, Soner, *Ayet ve Hadislerle Şâfiî İbadetler İlmihâli*, 799.

⁶⁰⁰ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 289.

⁶⁰¹ Zuhaylî, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, 4/231.

⁶⁰² İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 293.

⁶⁰³ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/278; Duman, Soner, *Ayet ve Hadislerle Şâfiî İbadetler İlmihâli*, 775.

B. Yiyecekler, İçecekler, Av ve Kurbanlar

Bu başlıkta Şâfiî'ye nispet edilen on sekiz görüş bulunmaktadır. Bu görüşlerden biri hatalıdır. İbn Cüzey, on beş görüşte isabet etmiştir. İki görüş de tespit edilememiştir.

1. Geniş Vakitte Yiyeceklerin Durumu

- *"Şâfiî, sümük, balgam ve meniye yemeyi haram kabul etmiştir."*⁶⁰⁵

Şâfiî, sümük ve balgamın haram olduğunu söylemektedir.⁶⁰⁶

- *"Şâfiî'ye göre aslan, kurt, leopar, ayı, kaplan, köpek yemek haramdır. Bunlardan sadece keler, sırtlan ve tilki helaldir."*⁶⁰⁷

Arapların yediklerinin helal, yemediklerinin ise haram olduğuna bakarak şöyle diyebiliriz: Köpek, kurt, aslan, pars haram; sırtlan, tilki, tavşan, keler gibi Arapların yedikleri de helaldir.⁶⁰⁸

- *"Şâfiî, karınca ve arı gibi öldürülmesi yasaklanan hayvanlarla, karga, çaylak, yılan, fare ve akrep gibi Harem bölgesinde öldürülmesi emredilen hayvanları haram görmüştür."*⁶⁰⁹

Resulullah'ın ihramlı iken öldürülmesini emrettiği karga, çaylak, akrep, yılan, fare ve saldırgan köpek haramdır. Pençesi ile avını öldüren kartal, akbaba, şahin, atmaca da haramdır. Kırlangıç gibi öldürülmesi yasaklanan hayvanın yenmesi de helal değildir.⁶¹⁰

- *"Şâfiî'ye göre, at eti helaldir."*⁶¹¹

At, vahşi sığır, yabani eşek, geyik, ceylan gibi hayvanların eti helaldir.⁶¹²

⁶⁰⁴ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 294.

⁶⁰⁵ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 295.

⁶⁰⁶ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/271.

⁶⁰⁷ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 296.

⁶⁰⁸ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/271; Zuhaylî, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, 4/321; El-Hîn, Mustafa vd., *Büyük Şâfiî Fıkhı*, çev. Ali Arslan, 2/71; Duman, Soner, *Ayet ve Hadislerle Şâfiî İbadetler İlmihâli*, 756.

⁶⁰⁹ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 297.

⁶¹⁰ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/271; Duman, Soner, *Ayet ve Hadislerle Şâfiî İbadetler İlmihâli*, 756.

⁶¹¹ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 297.

⁶¹² Şâfiî, *el-Ümm*, 2/275; Zuhaylî, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, 4/322; El-Hîn, Mustafa vd., *Büyük Şâfiî Fıkhı*, çev. Ali Arslan, 2/70; Duman, Soner, *Ayet ve Hadislerle Şâfiî İbadetler İlmihâli*, 756.

- *"Şâfiî haşere ve böcekleri, pis oldukları için haram kabul etmiştir."*⁶¹³

Kara böcekleri, hamam böcekleri, örümceklerin yenmesi helal değildir. Karınca, sinek, böcek, kurtçuk gibi haşeratın yenmesi de helal değildir.⁶¹⁴

2. Zorunluluk Halinde Yiyecekler

- *"Şâfiî, zaruret halinde mübah hale gelen şeylerden yeme miktarı ölmeyecek kadar olmalı, demiştir. Doymaz ve yanında azık olarak tutamaz."*⁶¹⁵

Açlıkta helal yiyecek bulamayan kişinin açlıktan ölmeyecek kadar ölmüş hayvan etinden yemesi caizdir, fazlasını yemesi helal değildir.⁶¹⁶ Çünkü zaruret durumu ortadan kalkmış olur. Helal yiyecek bulma ümidi olan haram yiyemez, yanına azık olarak alır, ihtiyaç duymazsa onu atar. Ümidi yoksa doycak kadar yiyebilir.⁶¹⁷

- *"Zor durumda kalan kişi için Şâfiî, ölü insan etini yiyebilir, demiştir."*⁶¹⁸

Zor durumda kalan kimse, meyte yiyebilir.⁶¹⁹ Mürted ve düşmanı da öldürüp etini yiyebilir.⁶²⁰

- *"Şâfiî, alkole tedavi caizdir, demiştir."*⁶²¹

Doktorun verdiği ilaçtaki alkol, diğer maddelerle karıştığında sarhoşluk etkisini yitiriyorsa helaldir. Ancak sarhoşluk etkisini yitirmeyen ilaç haramdır, onun zararı faydasından çoktur. Akıl baştan gider, farzları engeller.⁶²² Bu görüş hatalıdır. Burada alkolün diğer maddelerle karışıp sarhoş vericilik özelliğini kaybetmesi, onu alkol olmaktan çıkarır.

⁶¹³ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 297.

⁶¹⁴ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/271; Duman, Soner, *Ayet ve Hadislerle Şâfiî İbadetler İlmihâli*, 756.

⁶¹⁵ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 298.

⁶¹⁶ Duman, Soner, *Ayet ve Hadislerle Şâfiî İbadetler İlmihâli*, 757.

⁶¹⁷ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/276; Nevevî, *Minhâcu't-talibîn*, 535.

⁶¹⁸ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 298.

⁶¹⁹ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/276.

⁶²⁰ Nevevî, *Minhâcu't-talibîn*, 535.

⁶²¹ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 298.

⁶²² Şâfiî, *el-Ümm*, 2/277; Zuhaylî, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, 4/334; El-Hîn, Mustafa vd., *Büyük Şâfiî Fıkhı*, çev. Ali Arslan, 2/82.

3. Avlanmanın Hükümü ve Şartları

- *"Şâfiî'ye göre, ehli kitabın avında kişi anneye itibar eder. Yani anne ehli kitapsa avı caizdir."*⁶²³

Ehli kitabın usulüne uygun avladıkları şayet anne ehli kitapsa yenir.⁶²⁴

- *"Tuzak kurulup öldürme gerçekleşmemişse avı kesmek gerekir. Kesmeye güç yetiremeden yırtıcı hayvan (av köpeği) onu öldürürse yenir. Şâfiî hayvanın ondan yememiş olmasını şart koşturmuştur."*⁶²⁵

Av köpeğinin öldürdüğü hayvan yenir. Eğer öldüremediyse kesmesi gerekir.⁶²⁶ Avcı hayvan sahibi göndermediği halde gidip avı öldürmüş ve yemiştir avı yenmez. Avcı köpeğin eğitilmiş olması ve sahibi gönderdiğinde gitmesi bu konuda etkilidir.⁶²⁷

- *"Köpeğin getirdiği (dişinin değdiği yer) yedi defa yıkanır veya salyasının olduğu yer kesilip atılır."*⁶²⁸

Köpeğin avı ısırıldığı yer necis olup, köpek salyasının dediği yer hükmündedir. Biri toprakla olmak üzere yedi kere yıkanır.⁶²⁹

4. Hayvan Kesimi

- *"Şâfiî'nin görüşlerinden birinin aksine, ehli kitap Arap (Benî Tağlib'den) ise kestiği kurban caizdir. Yahudi ve Hıristiyan ehli kitap, bir hayvanı kendisi için kestiğinde ondan yemek caizdir. Kendi dîni bayramları ya da kilise için vekâleten kesmişse ondan yemek haramdır."*⁶³⁰

⁶²³ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 301.

⁶²⁴ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/266; Zuhaylî, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, 4/471; Duman, Soner, *Ayet ve Hadislerle Şâfiî İbadetler İlmihâli*, 754.

⁶²⁵ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 305.

⁶²⁶ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/249; El-Hîn, Mustafa vd., *Büyük Şâfiî Fıkhı*, çev. Ali Arslan, 2/52.

⁶²⁷ Zuhaylî, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, 4/477; Duman, Soner, *Ayet ve Hadislerle Şâfiî İbadetler İlmihâli*, 754.

⁶²⁸ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 306.

⁶²⁹ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/249; Duman, Soner, *Ayet ve Hadislerle Şâfiî İbadetler İlmihâli*, 754.

⁶³⁰ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 307.

Beni Tağlib Hristiyanlarının kestikleri yenilmez. Müslüman, Hristiyan ve Yahudilerden kadın olsun erkek olsun kestikleri yenilir.⁶³¹ Ancak Allah'tan başkası adına kestiği biliniyorsa helal olmaz.⁶³²

- *"Şâfiî'ye göre mecnun ve sarhoşun kestiklerini yemek caizdir."*⁶³³

Mecnun ve sarhoşun usulüne uygun kestikleri yenilebilir fakat mekruhtur.⁶³⁴

- *"Şâfiî'ye göre, hayvan kesildikten sonra karnından ölü çıkan cenin yenir helaldir."*⁶³⁵

Hayvan kesildiğinde karnından çıkan yavru boğazlanarak yenebilir.⁶³⁶ Cenin anneden bir parçadır. Annenin kesilmesi ceninin de kesilmesidir.⁶³⁷

- *"Tırnak ve diş ile ister ayrıık ister bitişik olsun bunlarla hayvan kesmek caiz değildir. Şâfiî kemikle kesimi de menetmiştir."*⁶³⁸

Tırnak, diş ve kemik gibi aletlerle kesim yapmak uygun değildir. Bu şekilde kesilen hayvanın eti haramdır.⁶³⁹

- *"Yemek borusu ve nefes borusunun kesilmesi şarttır. Şâfiî, besmele çekmeden kesilen hayvan mutlak olarak caizdir; besmele çekmek müstehaptır."*⁶⁴⁰

Yemek borusu, nefes borusu ve boğazın iki tarafındaki damarların kesilmesi müstehaptır. Ancak yemek borusu ve nefes borusunun kesilmesi yeterlidir. Hayvanı

⁶³¹ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/254; Duman, Soner, *Ayet ve Hadislerle Şâfiî İbadetler İlmihâli*, 754.

⁶³² Zuhaylî, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, 4/437.

⁶³³ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 308.

⁶³⁴ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/264; Duman, Soner, *Ayet ve Hadislerle Şâfiî İbadetler İlmihâli*, 754.

⁶³⁵ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 311.

⁶³⁶ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/256; Duman, Soner, *Ayet ve Hadislerle Şâfiî İbadetler İlmihâli*, 755.

⁶³⁷ Zuhaylî, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, 4/452.

⁶³⁸ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 312.

⁶³⁹ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/255; Nevevî, *Minhâcu't-talibîn*, 523; Zuhaylî, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, 4/458; Duman, Soner, *Ayet ve Hadislerle Şâfiî İbadetler İlmihâli*, 754.

⁶⁴⁰ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 313.

keserken besmele çekilmesi ve Peygambere salavat getirilmesi sünnettir.⁶⁴¹ Eğer yemek veya nefes borusu kesilmeden ölürse eti helal olmaz.⁶⁴²

- *"Şâfiî'ye göre, domuz dışında etinin yenmesi haram olan diğer hayvanların; etinden değil sadece deri ve kemiğinden istifade edilir."*⁶⁴³

Bu görüşle ilgili bir bilgiye rastlayamadım.

- *"Şâfiî'ye göre kesimde niyet vâcip değildir."*⁶⁴⁴

Bu görüşle ilgili bir bilgiye rastlayamadım.

C. Kurban, Akıka ve Sünnet

Bu başlıkta Şâfiî'ye nispet edilen dokuz görüş bulunmaktadır. Bu görüşlerden hepsinde isabet etmiştir.

1. Kurban

- *"Şâfiî'ye göre kurban kesmenin hükmü müekked sünnettir."*⁶⁴⁵

Bir evde birden fazla kişi yaşıyorsa kurban kesilmesi gerekir. Kesmenin hükmü müekked sünnettir.⁶⁴⁶

- *"Şâfiî'ye göre imam namaz kılsın veya kılmasın, kurban kessin veya kesmesin; bayram namazını kılacak ve hutbe okuyacak kadar süre geçtikten sonra herkes kurbanını kesebilir. Dördüncü gün güneş batana kadar kesilebilir."*⁶⁴⁷

Kurbanın kesim vakti; Kurban Bayramının ilk günü imamın iki rek'at bayram namazını kıldırıp iki hutbe okuyacağı kadar vakit geçtikten sonra başlar, bayramın dördüncü günü güneş batımına kadar devam eder.⁶⁴⁸

- *"Şâfiî'ye göre gece veya fecirden önce kesenin kurbanı da caiz ve geçerli olur."*⁶⁴⁹

⁶⁴¹ Duman, Soner, *Ayet ve Hadislerle Şâfiî İbadetler İlmihâli*, 753.

⁶⁴² Şâfiî, *el-Ümm*, 2/262; Nevevî, *Minhâcu't-talibîn*, 522.

⁶⁴³ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 309.

⁶⁴⁴ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 313.

⁶⁴⁵ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 315.

⁶⁴⁶ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/244.

⁶⁴⁷ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 316.

⁶⁴⁸ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/244; Duman, Soner, *Ayet ve Hadislerle Şâfiî İbadetler İlmihâli*, 763.

Gece kurban kesilebilir ancak sükûnet vakti olduğu için hoş görülmez.⁶⁵⁰

2. Kurbanlık

- *"Şâfiî'ye göre etinin çokluğu bakımından kurbanda en efdali önce deve sonra sığır sonra koyundur. Aynı cinsten olanlarda ise erkek dışıdan önceliklidir."*⁶⁵¹

Kurban kesme şiarını gösterme açısından sıralama deve, sığır, koyun ve keçi şeklindedir.⁶⁵² Çünkü eti en fazla olan devedir. Koyun ise keçiden lezzetlidir.⁶⁵³

- *"İki yaşındaki koyun ve keçi için Şâfiî seniyy ifadesini kullanmıştır."*⁶⁵⁴

Küçükbaşlarda üç yaşındaki, büyükbaşlarda altı yaşındaki, koyun için ise iki yaşındaki hayvan için seniyy ifadesi kullanılmıştır.⁶⁵⁵

- *"Şâfiî'ye göre Kurbanlığın sütünü, kurban sahibi dilerse kendi içer."*⁶⁵⁶

Kurbanlığı belirdikten sonra sütünü yavrusu içer, arta kalan sütü ise sadaka vermesi daha müstehaptır ancak dilerse kendisi de içebilir.⁶⁵⁷

3. Akîka

- *"Şâfiî'ye göre erkek için iki koyun, kız için bir koyun akîka kesilir."*⁶⁵⁸

Erkek çocuk için iki, kız çocuk için bir koyun kesilir.⁶⁵⁹ Erkek için bir koyun kesilmesi halinde yine sünnete uyulmuş olur.⁶⁶⁰

- *"Şâfiî'ye göre yedinci gününde tıraş edilen çocuğun, kesilen saçı ağırlığınca altın veya gümüş sadaka vermek müstehaptır."*⁶⁶¹

⁶⁴⁹ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 317.

⁶⁵⁰ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/245; Zuhaylî, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, 4/405.

⁶⁵¹ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 318.

⁶⁵² Şâfiî, *el-Ümm*, 2/245.

⁶⁵³ Zuhaylî, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, 4/407.

⁶⁵⁴ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 318.

⁶⁵⁵ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/245; Zuhaylî, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, 4/409.

⁶⁵⁶ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 321.

⁶⁵⁷ Şâfiî, *el-Ümm*, 2/246; Zuhaylî, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, 4/421.

⁶⁵⁸ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 323.

⁶⁵⁹ Zuhaylî, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, 4/427.

⁶⁶⁰ Duman, Soner, *Ayet ve Hadislerle Şâfiî İbadetler İlmihâli*, 766.

⁶⁶¹ İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 324.

Yeni doğan çocuğun saçı yedinci gününde kesilir ve ağırlığıınca altın veya gümüş sadaka verilir.⁶⁶²

4. Sünnet

- "*Şâfiî, erkeklerin sünnet olması farzdır, demiştir.*"⁶⁶³

Şâfiî'ye göre sünnet olmak, erkek ve kızlar için farzdır.⁶⁶⁴

⁶⁶² Duman, Soner, *Ayet ve Hadislerle Şâfi İbadetler İlmihâli*, 765.

⁶⁶³ İbn Cüzey, *el-Kavânînu 'l-fikhiyye*, 324.

⁶⁶⁴ Zuhaylî, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, 4/431.

SONUÇ

İbn Cüzey, Endülüs ilim havzasında yetişmiş önemli alimlerden biridir. Dönemin en iyi hocalarından ders almış, çocuklarını da iyi birer âlim olarak yetiştirmiştir. Çocuklarından Ebu Ca'fer *el-Kavânîn* üzerine şerh yazmıştır.

Biz her ne kadar fikhî bir eserini incelediysek de İbn Cüzey, çok yönlü bir alimdir. Temel İslam Bilimleri alanında birçok eser vermiştir. Malikî mezhebine mensup olmasıyla beraber hilâf türünde de eser vermiştir.

el-Kavânînu'l-fikhiyye eserini yazarken Hanefî, Şâfiî, Hanbelî mezheplerinin görüşleri yanında başka birçok âlimden de alıntıları vardır. Bu alıntılardan bir kısmı mezhep içindeki başka âlimlerin görüşlerinden oluşmaktadır.

el-Kavânînu'l-fikhiyye eserini ömrünün sonuna doğru yazıp tamamlamıştır. Bu çalışmada *el-Kavânînu'l-fikhiyye* eserinde İmam Şâfiî'ye ait görüşleri tespit ettik. Bu eserde İmam Şâfiî'ye atfedilen 234 görüş vardır. İbn Cüzey bu görüşleri alırken sadece İmam Şâfiî ile sınırlı kalmayıp diğer mezhep içi alimlerin görüşlerine de başvurduğu tespit edilmiştir. Bu görüşlerin çoğunda isabet etmiştir. Şâfiî'ye nispet edip isabet edemediği görüşlerin bir kısmını yine Şâfiî mezhebinden olan Şîrbînî'nin *el-Muğnî*'sinde isabet etmiş olarak bulduk. Buradan hareketle İbn Cüzey'in sadece İmam Şâfiî'nin eserinden değil mezhep içi diğer kaynaklardan da istifade ettiğini söyleyebiliriz.

İbn Cüzey diğer mezhep görüşlerini aktarırken bir mezhep taassubu içerisine girmemiş, farklı görüşleri karşılaştırmalı olarak aktarmıştır. Eserini sistematik bir şekilde hazırlamıştır. Bu sebeple Malikî mezhebinin sık başvurulan kaynaklarındanır.

Bölüm Adı	Toplam Nispet	İsabetli	Hatah	Tespit Edilemeyen	İsabet Oranı*	Hata Oranı*	Tespit Edilemeyenlerin Oranı*
Taharet	42	40	2	0	%95,2	%4,8	%0

Namaz	80	74	5	1	%92,5	%6,2	%1,2
Cenazeler	9	8	1	0	%88,9	%11,1	%0
Zekât	15	14	1	0	%93,3	%6,7	%0
Oruç ve İtikaf	17	15	2	0	%88,2	%11,8	%0
Hacc	16	13	3	0	%81,2	%18,8	%0
Cihad	14	7	2	5	%50	%14,3	%35,7
Yemin ve Adaklar	14	13	1	0	%92,9	%7,1	%0
Yiyecekler, İçecekler ve Kurbanlar	18	15	1	2	%83,3	%5,6	%11,1
Kurban, Akıka ve Sünnet	9	9	0	0	%100	%0	%0
TOPLAM	234	206	20	8	%88	%8,5	%3,4

*Oranlardaki değerlere yuvarlama işlemi yapılmıştır.

Yaptığımız çalışmalar neticesinde 234 görüşün 8'ini tespit edemedik. Çalışmamız ittifak edilen konuları kapsamadığı için %8,5 gibi bir hata payının az olduğunu söyleyebiliriz. İttifak edilen ve tespit edilemeyen konuları da hesaba katarsak bu oranın daha da azalacağını düşünüyoruz.

BİBLİYOGRAFYA

Askalânî, İbn Hacer, Ebu'l-Fadl Şehabeddin Ahmed b. Ali (ö.852/1449), ed-*Dürerü'l-kâmine*, Meclisu Dairetü'l-mearifi'l-usmani, Saidabad 1972.

Bâbânî, İsmail b. Muhammed Emîn (ö.1399), *Hediyetü'l-Arifîn*, Vekâlet-i Mearif Matbaası, İstanbul 1951.

Buhârî, Muhammed b. İsmail (ö.256), *Sahîh*, Mektebetü'l-İslâmiyye, İstanbul h.1315.

Cüveynî, İmâmü'l-Haremeyn Ebü'l-Meâlî Rüknuddîn Abdülmelik b. Abdillâh b. Yûsuf el-Cüveynî et-Tâî en-Nisâbûrî (ö.478/1085), *Nihâyetü'l-matlab fî dirâyeti'l-mezheb* (thk. Abdülazîm Mahmud ed-Dîb), Beyrut 2007.

Çalar, Adem, *İbn Cüzey'in Kitâbü't-Teshîl li Ulûmi't-Tenzîl Adlı Eserinde Dil Özellikleri*, Doktora Tezi İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, 2022.

Denizer, Nurullah, *İbn Cüzey'in et-Teshîl li-'Ulûmi't-Tenzîl Adlı Eserinde Kur'ân İlimlerine Yaklaşımı*, Yüksek Lisans Tezi, İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi, 2009.

Duman, Soner, *Ayet ve Hadislerle Şâfiî İbadetler İlmihâli*, Mirac Yay., İstanbul 2013.

Ebu'l-Hâris el-Ğazzî, Muhammed Sıddîkî b. Ahmed el-Burnû, *el-Vecîz fî İzah*, Müessesetü Risâle, Beyrut 1996.

Ezdî, Ebü Abdillâh el-Kurtubî (ö.620), *el-İncâdu fî Ebvâbi'l-cihâd*, Dâru'l-imâm Mâlik, yy. ty.

Gazzâlî, Ebü Hâmid Muhammed b. Muhammed (ö.505/1111), *el-Vasît fî'l-mezheb* (thk. Ahmed Mahmûd İbrâhim), Dâru's-Selâm, Kahire 1997.

Günay, Hacı Mehmet, "İbnü's-Şât", *DİA*, 21/215-216, İstanbul 2000.

el-Hîn, Mustafa vd., *Büyük Şâfiî Fıkhı*, çev. Ali Arslan, Arslan Yay., İstanbul 1994.

İbn Cüzey, Ebu'l-Kâsım Muhammed b. Ahmed (ö.741), *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, Dâru'l-Fikr, yy. ty.

İbn Cüzey, Ebu'l-Kâsım Muhammed b. Ahmed (ö.741), *et-Teshîl li 'Ulûmi't-tenzîl*, Dâru'l-erkâm bin Ebi'l-erkâm, Beyrut 1416.

"İbn Cüzey", *Mecelletü Mecma'î'l-fikhi'l-islâmî*, 4/1515, Cidde 1410.

"İbn Cüzey el-Mâlikî", *el-Mevsâutü'l-fikhiyye Kuveyt*, 1/327, Kuveyt 1404.

İbn Ferhûn (ö.799), *ed-Dibâcü'l-müzheb*, Dâru't-türâs, Kahire.

İbnü'l- Hatîb, Lisânüddîn (ö.776), *el-İhâta fî Ahbâri Gurnâta*, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut 1424.

İbn Mâce, Ebî Abdillâh Muhammed b. Yezid, *es-Sünen*, Müessesetü'r-risâletü nâşirûn, Beyrut 2009.

Kandemir, M.Yaşar, "İbn Rüşeyd", *DİA*, 20/292-294, İstanbul 1999.

Kehhâle, Ömer Rıza (ö.1408), *Mu'cemu'l-müellifîn*, Dâru İhyâu't-turasi'l-'arabi, Beyrut ty.

- Kettânî, Abdülhay (ö.1382), *Fihrisü'l-fehâris*, Dâru'l-ğarbi'l-islâmî, Beyrut 1982.
- Kılıç, Muharrem, “Nübâhî”, *DİA*, 33/278-279, İstanbul 2007.
- Mahlûf, Muhammed (ö.1360), *Şeceretü'n-nûri'z-zekiyye fî tabakâti'l-Mâlikiyye*, Daru'l-kütübi'l-ilmîyye, Lübnan 2003.
- Makkarî, Şihâbüddîn et-Tilimsânî (ö.1041), *Ezhârü'r-riyâz fî ahbâri 'ÿâz*, Kahire 1939.
- Makkarî, Şihâbüddîn et-Tilimsânî (ö.1041), *Nefhu't-tîb min gusni'l-Endelüsi'r-râtib*, Dâru's-Sadr, Beyrut 1900.
- Mâverdî, Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed (ö.450/1058), *el-Hâvi'l-kebîr* (thk. Ali Muhammed Muavviz-Adil Ahmed Abdulmevcûd), Dâru'l-Kütübi'l-İlmîyye, Beyrut 1999.
- Müzenî, Ebû İbrâhîm İsmîl b. Yahya (ö.264/878), *el-Muhtasar*, Daru'l-Fikr, Beyrut 1983.
- Nevevî, Ebi Zekerîyya Yahya b. Şeref (ö.676), *el-Mecmu' şerhu'l-mühezzeb*, Kahire 1928.
- Nevevî, Ebi Zekerîyya Yahya b. Şeref (ö.676), *Minhâcu't-talibîn* (thk. Muhammed Tahir Şa'ban), Dâru'l-Minhâc, Cidde 2005.
- Nevevî, Ebi Zekerîyya Yahya b. Şeref (ö.676), *Ravzatü't-tâlibîn ve 'umdetü'l-müftîn* (thk. Züheyr eş-Şâviş), Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut 1991.
- Özcan, Abdullah, “Şehit İbn Cüzey el-Kelbî El-Gırnatî (Hayatı, Eserleri ve Tefsir İlmindeki Yeri)”, *Endülüs Uleması*, 2021, s. 455-484.
- Özel, Ahmet, “İbn Cüzey”, *DİA*, 19/406-407, İstanbul 1999.
- Özkan, Halit, “Vâdiâşî”, *DİA*, 42/419-420, İstanbul 2012.
- Râfîî, Ebu'l-Kasım Abdülkerim b. Muhammed el-Kazvinî (ö.623/1226), *el-'Azîz şerhu'l-Vecîz* (thk. Ali Muhammed Muavviz-Adil Ahmed Abdulmevcûd), Dâru'l-Kütübi'l-İlmîyye, Beyrut 1997.
- Râfîî, Ebu'l-Kasım Abdülkerim b. Muhammed el-Kazvinî (ö.623/1226), *el-Muharrer* (thk. Ebû Yakûb Neş'et b. Kemâl), Dâru's-Selâm, Kahire 2013.
- Şâfiî, Muhammed b. İdris (ö.204), *el-Ûm* (thk. Rifat Fevzî Abdulmuttalip), Dâru'l-Vefâ, yy., 2011.
- Şîrâzî, Ebû İshâk Cemâlüddîn İbrâhîm b. Alî b. Yûsuf (ö.476/1083), *el-Mühezzeb* (thk. Muhammed Zuhaylî), Dâru'l-Kalem, Şam 1992.
- Şîrâzî, Ebû İshâk Cemâlüddîn İbrâhîm b. Alî b. Yûsuf (ö.476/1083), *et-Tenbîh* (thk. İmaduddîn Ahmed Haydar), Alemu'l-Kütüb, Beyrut 1983.
- Şîrbînî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed (ö.977), *Muğni'l-muhtâc ilâ marifeti meânî elfâzi'l-Minhâc* (thk. Ali Muhammed Muavviz- Adil Ahmed Abdulmevcûd), Dâru'l-Kütübi'l-İlmîyye, Beyrut 2000.
- Takıyyüddîn, Ebü't-Tayyib (ö.832), *Zeylü't-takyîd*, Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut 1410.
- Yaman, Ahmet- Çalış, Halit, *İslâm Hukukuna Giriş*, İstanbul: M.Ü. İFAV Yay., 2015.

Ziriklî, Hayrüddîn b. Mahmûd (ö.1396), *el-Âlam*, Dâru'l-ilmî li'l-melâyîn, yy. 2002.
Zuhaylî, Vehbe, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, çev. Ahmet Efe vd., Risale Yay., İstanbul
2012.

